



Negyvenezer dolláros regénypályázat

Kiírása a 2. oldalon

KARÁCSONYI ZSOLT Ady Endre levele Karának

Én itt vagyok, te ott ragyogsz a tájban,
itt semmi nincs, de ott a kincs a Nyárban.

A Vén Vezér a múltban él, de százak,
ahol kopik az elmeél – ők ott tanyáznak.

Figyelj tehát. Száz évre rá, hogy én is megszülettem,
kacor bicskás kemény fiú lángolt fel én helyettem.

Mint bús kuruc, ne ülj tovább. A század
csak vár, nem érti önmagát, és legvégül kiszárad.

Legyél helyettem új lovas, vagy új ló – legalább;
kovácsa patkol át a kín – míg új szabályt találsz.

Tudd meg: a versem semmiképp se céda, léha Léda,
szárítsd a Lágycsokorát, csak így juthatsz a célba.

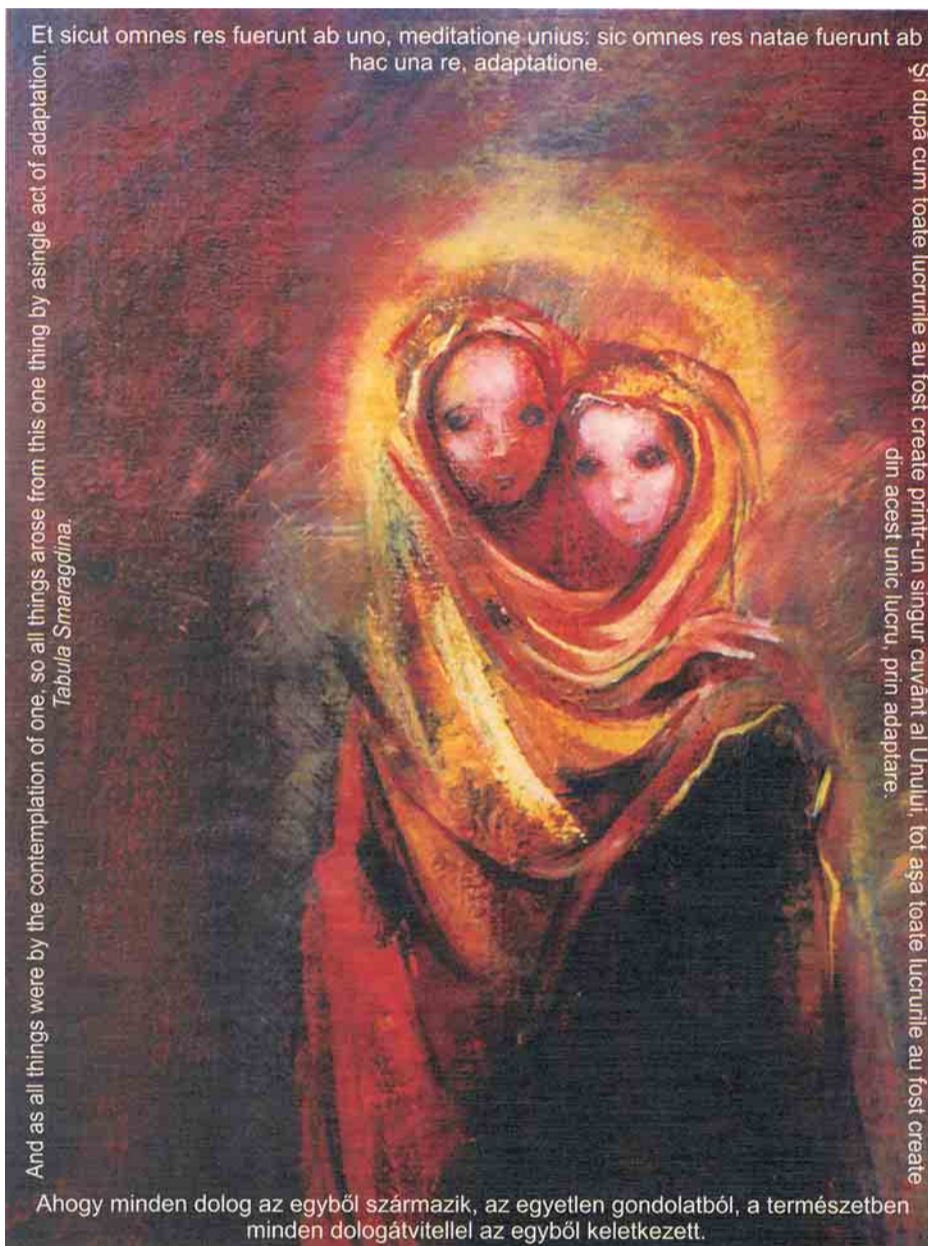
Maradj szikár, savas, sikoltó, és ösztövért, kegyetlen,
intézd a világ dolgait, s a versemét helyettem.

Kigombolt ingem tépdetik poklok, és némi niccsék,
lépd túl szavam határait, és a való kilincset

dobd messzire. Két szesznyire vár rád a diadal,
széthullt agyad forgácsain táncol az ős vihar.

A majmok bokszolása ez? Te hogy is nevezed?
Minden folyik, és átfolyik. Ez legyen kezdeted.

A pénz, a nők, és egyebek? Hagyd Gangesznél a gondot.
A senki gyötri önmagát, a versvezér a boldog.



Lapszámunkat Eisele Szűcs Zoe festményeivel illusztráltuk. A vele készült interjút a 16. oldalon olvashatják.

And as all things were by the contemplation of one, so all things arose from this one thing by a single act of adaptation.

Tabula Smaragina.

Ahogyminden dolog az egyből származik, az egyetlen gondolatból, a természetben minden dologátvitellel az egyből keletkezett.

Și după cum toate lucrurile au fost create print-un singur cuvânt al Unului, tot așa toate lucrurile au fost create din acești unic lucru, prin adaptare.

A 75 éves Kertész Imre köszöntése

Távoli, kék láthatár

Villáminterjú a Nobel-díjas íróval

– Milyen egy író élete a Nobel-díj után?

– Ugyanolyan, mint előtte, csak többet kell dolgoznia, nagyobb a felelőssége.

– A kitüntetés elnyerése után ezt nyilatkoztad: „Magyarországon az emberek még nem néztek szembe a holokausszal. Remélem, hogy a mostani elismerés fényében az eddignél inkább hajlandók lesznek a szembesülésre.” Hogyan látod: mutatkozott hajlandóság az azóta eltelt két esztendőben eme nagy horderejű figyelmeztetés után?

– Ez egy hosszú folyamat, amelyet közvetlenül nem

tudok és nem is akarok befolyásolni. A könyveim azonban mindenki számára rendelkezésre állnak, és aki akarja, megtalálhatja bennük a katarzist.

– Új regényed, a Felszámolás fölötté a koronát az életműre. A Sorstalansággal induló regénysorozat a Sorsütkrévé vált. Lesz még folytatása ennek a „ciklusnak”, vagy pedig valami teljesen más következik?

– A Sorstalansággal elkezdett kör bezárult. Most valami mással próbálkozom...

– Soha nem jártál Erdélyben, ebben a különleges tar-

tományban. Mi az, ami az erdélyi kultúrából hozzád eljutott? Miként gondolkodsz Erdélyről?

– Távoli, kék láthatár. Ha visszatérek, anyám szülőházába, ha előre nézek, a remény szívárványa. Fontosnak tartom, hogy létezik egy magyar nyelv, amelyet nem Magyarországon beszélnek, s amely mégis a leginkább magyar gondokról szól.

Kérdezt:

ORBÁN JÁNOS DÉNES

„Mit tehet itt az író? Ír, és megpróbál nem törődni vele, hogy hasznos-e vagy haszontalan, amit művel. Természetes, hogy az országgal, amely körülveszi, mélyeséges konfliktusban áll. De lehet-e másként? A szűkebb hely, ahol mindennapjainkat töltjük, nem jelképe-e minden helynek, a világnak, magának az életnek? Ha másra nem, idegenségre itt a földön és az égből még talán jogot formálhatok. Haza? otthon? ország? – minderről egyszer másképpen is lehet beszélni talán – vagy egyáltalán nem beszélünk róla többé. Lehet, az emberek egyszerre rájönnek majd, hogy mindezek elvont fogalmak, és amire az élethez valójában szükségük van, az nem más, csupán egy lakható hely. Egy ilyen hely valószínűleg minden erőfeszítést megérte. De ez már a jövő kérdése, vagyis az én szemzőgömböl: utópia. „Wer jetzt kein Haus hat, baut sich keines mehr” – „Kinek most nincs, nem épít házat már” – hangzik Rilkének egyik verssora. Néha úgy érzem, mintha egyenesen nekem írta volna.”

Kertész Imre: A gondolatnyi csönd amíg a kivégzőosztag újra tölt / Haza, otthon, ország

Összeállításunk folytatása a 4–5–6. oldalon

18. oldal	Szántai János – A gondolkodó
3. oldal	Arany Ágnes – Trisztán és Izolda a chicagói operában
7. oldal	Kántor Lajos – Fellegek a város felett
12. oldal	Böszörményi Zoltán – Az aranyvillamos legújabb szakasza – második kiadás
19. oldal	Irodalom a barikádokon – Elfriede Jelinek Nobel-díja
10. oldal	Szavai Attila prózája, Borsodi L. László és Bogdán László versei
15. oldal	Békés megyei alkotók összeállítása Székely versus magyar? Ahogy tesszük – Nagy Noémi Krisztina színházkritikája
14. oldal	Pongrácz P. Mária novellája – A part szélén, Nagyalmas Ildikó verse
9. oldal	



Az irodalom gazdasági vállalkozás – is

Vitakoznom kell Mészáros Sándorral. *Irodalom és siker?* – így, kérdőjellel – című eszmefuttatásában már az elején párbajra hívott.

Azt állítja, hogy a mai magyar írók nem beszélnek, vagy csak nagyon kevesen arról, hogy műveik mennyire sikeresek, gazdaságilag mennyire kifizetődőek.

Bocsássanak meg, de amikor én a Jelenkor Könyvkiadó többségi tulajdonosa voltam, semmi másról nem hallottam, mint arról, hogy az írók elégedetlenek. Panaszkodtak, hogy a kiadó nem fizet eleget, sőt, még mást is felrítottak, ami most nem ide tartozik.

Számomra a legbántóbb dolog az volt, hogy nem rendelkeztem egy jól működő könyvterjesztő hálózattal, hogy a Jelenkornál megjelent könyvek mindenhol eljussanak, hogy az olvasó által „felfedezhetővé” váljanak.

A fenti megállapítás nyilván nem zárja ki azt a tényt, hogy egy gazdaságilag sikeres kiadónak jó szímmal kell rendelkeznie. Olyan írók műveit adja ki, melyeket nyereséggel tud eladni. Akkor mindkét fél – kiadó, szerző – jól jár. Ez tehát a klasszikus példa. Az ilyen alkotó(k) minden kiadónak a hiánycikke(i). Vannak kivételek is. Hadd ne soroljam őket.

Vissza tehát az eredeti gondolathoz. Az írókat még a diktatúrák idején is érdekelték, hogy könyvükért mennyit kapnak. (Bálint Tibor, például, házat tudott vásárolni a Kriterion Könyvkiadónál megjelent *Zokogó Majom* című regényéért kapott honoráriumából.) Miért? Talán akkor az íróknak nem volt családjuk, nem kellett étel, cipő, ruha, üdülés, netán-tán külföldi kirándulás, hogy a házról, autóról meg egyéb, akkor még luxuscikknek számító dolgokról ne is beszéljék? Egzisztenciálisan akkor is ki voltak szolgáltatva a társadalomnak. Ehhez még ráadásul azt is hozzá kellett adni, hogy nem azt írtak, amit akartak. Alkotói munkájuk teljesen be volt határolva. A kor ideológiai erővonalai szabták meg alkotói munkájuk kognitív lényegét. Ha mást írtak, mint amit elvártak, akkor írhattak az asztalfióknak. De hát erről a témáról már könyvtárnyi tanulmány született. Mégis jó, ha nem feledkezünk meg erről a korszakról.

Ne áltassuk magunkat! Már szinte közhely: az írás is egy mesterség. Az irodalom, pedig gazdasági vállalkozás, ahol termelés folyik. Az innen származó terméket, produktumot el kell adni. Tehát felvevő piacra van szükség. Ha a termék nem tetszetős, kívánatos, vonzó, jó marketing-fogásokkal akkor is el lehet adni, de több reklám kell, ahol többet kell fülleníteni, talpálni, győtrődni, hadakozni. Azaz több „meggyőző” munkára van szükség. S ennek a munkának a hatékonyságában maga a szerző is egyenes arányban érdekelt *kell* legyen. Hiszen ennek az eredményességétől függ az ő jóléte (is). A gazdasági sikerért neki is buzgólnodni kell. Azzal, hogy elmegy és megszervezi, megszervezti magának az író-olvasó találkozókat, hogy unos-untalan keresi olvasójával a kapcsolatot.

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

ZÖLDI LÁSZLÓ

Tíz mondat az emberről

- Az ember régen a természetet próbálta legyőzni, mostanában viszont a saját természetét.
- Az emberiségben könnyebb hinni, mint az emberben.
- Az emberek hajlamosak embertelenül viselkedni.
- A legtöbb ember állat.
- Kedvenc emberem az állat.
- Üres lelkű emberre nem hat a vers.
- Az ember könnyebben tanul meg beszélni, mint hallgatni.
- Az ember vagy kérdez, vagy cselekszik.
- Negyven alatt az ember nem beteg, hanem hipochonder.
- Az ember fiatalon okos, idősebb korában bölcs.

Az IRODALMI JELEN

REGÉNYPÁLYÁZATA

Az Irodalmi Jelen irodalmi havilap pályázatot hirdet magyar regény megírására. A pályázatra, témától függetlenül, minden magyar nyelven írt regény benyújtható, amely még nem jelent meg nyomtatásban és közlési jogával más intézmény nem rendelkezik. A beküldött pályamű terjedelme legfeljebb 600 ezer karakter (leütés) lehet.

I. díj: 20 000 USA dollár

II. díj: 10 000 USA dollár

III. díj: 5 000 USA dollár

A fentiekben kívül három pályázati mű egyenként 1666 USA dolláros különdíjban részesül.

A díjtételek oszthatatlanok, de a bírálóbizottságnak jogában áll, minőségi okokból, egyes díjakat nem kiadni. A díjazott művek kizárólagos publikálási joga 8 évig az Irodalmi Jelent illeti meg, amely azokat az Irodalmi Jelen Könyvek sorozatban jelenteti meg.

Beküldési határidő: 2005. november 30. (postabélyegző dátuma). A beérkezett pályaműveket neves megbízott iro-

dalmárok bírálják el, 2006. április 30-ig. Ezután kerül sor – közjegyző jelenlétében – a jeligék feloldására és a hivatalos eredményhirdetésre. A díjakat ünnepélyes keretek között 2006. májusában adják át Aradon.

A pályázat jeligés: az író nevét, címét, elérhetőségeit külön lezárt borítékban kell a pályaműhöz mellékelni. A jogi félreértések elkerülése végett a pályázónak ugyanebben a borítékban mellékelnie kell az Irodalmi Jelen honlapjáról (www.ij.nyugatijelen.com) letölthető, aláírt nyilatkozatot is. A pályamunkákat kizárólag *Regénypályázat* feliratú postai küldeményként lehet az Irodalmi Jelen címére (310085 Arad, str. Eminescu nr. 55–57., Románia) eljuttatni. A művet CD-re rögzítve (Word formátumban) fogadjuk el, amelyhez mellékelni kell a 2 példányban kinyomtatott szöveget is. A begépelésre a pályázat kiírójának nincs lehetősége, a kinyithatatlan CD a pályamunka kizárását vonja maga után.

Az elismerésben nem részesült pályamunkák kéziratát nem őrizzük meg és nem küldjük vissza.

Az Irodalmi Jelen kiadója

Elnémult a varázshegedű

Immár Ruha István is a halhatatlanok sorába került. Elnémult csodás Guarnerije, nem hallhatjuk többé koncertpódiumokon varázslatos hegedűjátékát.

Azon kevesek közé tartozott, akik még napjaink érzelmszegény és pénzorientált világában is telt koncerttermeket vonzottak. Neve, személye fogalomává vált a zenebarátok táborában, mert karizmatikus művész volt, akiből sugárzott a muzsika szeretete. Téhetsége határtalan szorgalommal s a zeneművek iránti alázattal párosult.

Olyan időszakban emelkedett a csúcsokra, amikor a művész sorsa mostohább volt, mint bármikor. Hívták az anyaországba, csábították a világ számtalan tájára, ahol a koncertpódiumok közönsége öröngött egy-egy fellépésén, válasszon új hazát. Ruha István nem tudták megkönyörülni. Megmaradt kolozsvári, erdélyi romániai magyar művésznek.

Nemrég a kincses városban jártamban megmutatta egyik barátom a házát. És ismét hallottam azt a legenda-ízű, ám korántsem mesébe illő történetet, hogy az „átkosban” sose jutott volna önerőből művészetéhez illő otthonhoz, ha nem szereznek tudomást a „kíváncsi kék szemű fiúk” arról, hogy egy rangos nyugati „küldöttség” a lakásán szeretné tiszteltet tenni. Ekkor juttatta a hatalom mindössze pár nap alatt új házhoz.

Két évvel ezelőtt, Mikulás táján lépett fel ismét Aradon a

Kultúrpalotában. Csajkovszkijt játszotta. Azt a versenyművet, amellyel az 1950-es években megalapozta hírnevét Moszkvában, majd Párizsban.

A főpróba előtt az öltözőben beszélgettünk. Pár nappal korábban tért haza egy hosszú németországi koncertsorozatról. Fáradt volt, fejfájás, nátha gyötörte. Ilyenkor mondják azt, hogy a művész indiszponált. Az interjúra is – szokásától eltérően – nehezen állt rá. Mikor azonban kiállt a pódiumra, mintha minden baját feledte volna. Szinte szó szerint emlékszem, mit mondott az ilyen helyzetekről: „akad olyan művész, aki másképp játszik Londonban mint például Aradon vagy Temesvárott. Ezt nem szabad. Nagyon koncentráltan, odaadással és alázattal kell zenélni. Mikor kiállok a pódiumra, én már csak az állam alatt lévő hegedűre figyelek. Én nem szoktam viccelődni a muzsikálással. A közönséggel ugyanis a hangszer nyelvén kell kommunikálni” – mondta.

És Ruha fellépésére ismét megtelt az ország egyik legjobb hangversenyterme.

Olyan ünnepelésben volt része, mint évente az erdélyi városokba visszajáró, zeneiro-

dalom minden koncertművet frenetikus sikerrel interpretáló művésznek. A fellépés délelőttjén arra a kérdésemre, hogy meddig maradhat egy művész a csúcsán azt válaszolta, hogy



ez alkotás kérdése. Akkoriban már betöltötte e hetvenegyet, s négyéves kora óta hegedűl. S mindjárt hozzáfűzte: ha majd nagyon elfárad, akkor marad számára a zeneakadémiai tanítás, hiszen nyolc diákja van, akikre nagyon büszke.

Kalmár Lajos, a fazekasvarasándi hegedűkészítő mester egyszer felkereste és megajándékozta egy műhelyében fabrikált hangszerrel. A jeles művész azonnal megtáncoltatta rajta a vonót, s akkor, majd

később is elismerően nyilatkozott az Arad megyei mester hegedűjéről.

Ruha Istvánhoz baráti szálakkal fűződő aradiak mesélték, hogy régebben egy-egy fellépés után szívesen vállalta a tartalmas beszélgetést, ha kellően emelkedett volt a hangulat, akkor előkerült a hegedű is, és a nagy művész önfeláldan reggelig nótázott.

Ruha Pista hegedűje ezen az őszön örökre elnémult. A sors számára hetvenhárom évet engedélyezett.

A rendhagyó visszaemlékezést hadd zárjuk egy anekdotával, amely pregnánsan érzékelteti az egyik legnagyobb kortárs hegedűművész hallását:

Kelemen András, az aradi filharmonia oboistája, szólamvezetője „kölcsönművészként” szerepelt a váradi szimfonikusoknál. Az első próbán, Ruha, akinek nem volt tudomása az erősítésről, kijött a pódiumra, s háttal a zenekarnak hangolni kezdett. Ilyenkor az a szokás, hogy a szólamvezető oboista megfújja az „a” hangot. Kelemen András is ezt tette, mire Ruha csodálkozva hátra fordult: „Mit keres itt Kelemen?” – kérdezte megrökönyödvé.

PUSKEL PÉTER

Megrendelem Puskel Péter

Emléklapok a régi Aradról

című könyvét példányban.

Ára: 990 000 lej; 7500 forint; 25 euró.

Készpénzben előre fizetem Előre kifizetem az összeget a bankszámlára*

Név:

Lakcím:

Irányítószám:

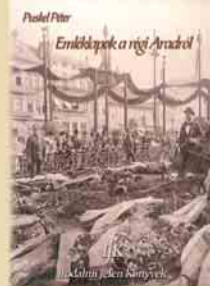
* A Kiadó bankszámlája: (aláírás)

Concord Media S.A. SANPAOLO IMI BANK Suc. Arad
Számalszám: RO47 WBAN 2511 0000 0250 3500, Swift: WBANRO22,
Cím: B-dul Revoluției 88; Tel.: 0040257280547

Irodalmi Jelen Könyvek

Concord Media S.A.

Str. M. Eminescu nr. 55–57
Arad, 310085
jud. ARAD



ARANY ÁGNES

Trisztán és Izolda a chicagói operában

Betty telefonál, hogy lázas betegek, átadnák a bérletüket a holnapi előadásra.

– A VI. sorba szól – teszi hozzá nyomatékka. A nyomatékknak pedig tekintélyes oka van: a jegyek kopoltyúként 150 \$-t taksálhatnak, kalkulálom.

– Nem muszáj végigülnötök, a sor szélén vannak az ülések – biztat tovább.

– Harminc éve láttam, akkor végigültem. Most türelmetlenebb lennék?

Tízennyolc évesen látom magam a pesti Operában. Az udvarlómval akartam megszerettetni ezt a műfajt – pont a Trisztán és Izoldát fogtuk ki a bérletben. A fiatalember hátralévő éveiben aztán arra emlékezett, hogy egyszer járt az Operában...

– Elő is kelhetsz – hangsúlyozza ki a férjem. Hosszú bundámban, úri önmagammal, és házonszűrű hitvesemmel a „valet service” előtt szállok ki. A piros zakós átveszi a kulcsot, és elviszi a kocsi.

Az első meglepetés az előtérben ér: vacsoracsomagokhoz jegyet árúsítanak. Férjem a választék iránt érdeklődik. A három menü teljes leírása díszes táblán olvasható: csirke, roastbeef szendvics, vagy sushi. Mindehhez saláta, öntettel, és persze szalvéta, műanyag evőeszközök gondosan, és higiénikusan kemény dobozba csomagolva.

Az első csalódás a ruhatárban ér: keppet, bundát nem vesznek be. Elkieseredek: ekkora kucpaccal az ölemben üljek öt órán keresztül? Abban sem vagyok biztos, hogy kilátok mögüle. A férjem vigasztal, hogy majd időnként átveszi. A nézőtér ajtajában ingyen osztogatják a színes műsorfüzetet: telik rá, a benne lévő reklámok fedezik a kiadás költségeit. Többen keressük az ülést bundában; az igazí beavatottak kabátban jöttek. Szerencsém van: előttünk az ülés üres marad. Ráfektetem a bundám. Mellette a csikos ingujjban ülő fiatalember hátrafordul, és megjegyzi, hogy így legalább nem érzi annyira a girlfriendje hiányát. (Boy-o-boy, csak nem nerckel...?)

A második csalódás akkor ér, mikor felgördül a függöny, és a hajó gyomrában megjelenik Izolda. (Itt valami összeesküvés lehet: biztos a nagymamáját küldte. A közönségen kívül persze ezt senki sem veszi észre.) A zsenge szűz úgy a hatvanadik évét tapossa, és hogy tapossa! Csípőjének átmérője – szerényen számítva is – egy méter. Erre várna epekedve jegyese, a snájdig, negyvenes király? Felveszem az okulárét, ellenőrzöm a storyt, de semmi kétség: őt most hozzák új hazájába, Marke királyhoz. (Na jó, ha neki nincs kifogása, akkor mit okoskodom én itt?) Izoldát nyilván a hőhullámai izgatják, mert a nász az abszolút hidegen hagyja: egyfolytában Trisztánon, a kapitányon dühöng. Tördeli is a kezeit szorgalmasan, de a puffatag zsírpárna gondoskodik róla, hogy ép-ségben maradjanak. Négy szemközt (azért ám úgy, hogy a több száz főnyi közönség is hallja) elmeséli kísértőjének, Brangänének, miért orrol Trisztánra. Az történt ugyanis, hogy ő a legendás lovagnak, Moroldnak volt a menyasszonya, akit Trisztán nem csak hogy megölt párbajban, de barbár módon még el is küldte a levágott fejét Izoldának. (Na ne! Egész eddig úri embernek tartottam.) Mikor Cornwallhoz közeledik a hajó, megjelenik Kurwenal (ez a név engem valamire emlékeztet), és felszó-

lítja Izoldát, hogy készüljön a vőlegényével való találkozásra, de ezt a frigid, túltáplált főkát továbbra is csak a bosszúvágy hajtja. A szerelmi bájtalt is elutasítja – (ennek még gógyija sincs!), pedig milyen jól jönne már a korkülönbségre való tekintettel is! (Na, és ilyet küldenek külföldre reprezentálni!) Erre Brangäne elárulja, hogy van ám ebben a hajókofferben gyorsanölő mérge is. Izolda végre tűzbe jön, azonnal utasítja, hogy hívja Trisztánt. A kapitány megjelenik, Izolda – nyilván méreteikből kiindulva – nem kupát, de valóságos tálat nyújt felé. (Van igazság a földön! Trisztán is hatvan fölötti, a pocakja jobban kiáll, mint szűz Izoldánk keble!) Szomjas is lehet, mert csak úgy nyakalja a piának hitt mérget – Izolda alig tudja elkapni előle, hogy kihassa az utolsó cseppeket. A következő másodpercben a két zsírosbödön borjűszemekkel mered egymásra, mire Brangäne a fejéhez kap: összekeverte a mérget a szerelmi bájtallal! Az pedig hat! Még hatvan fölött is! Hiába na, a régiek sem voltak egészen hülyék, még ha nem is ismerték a Viagrát. Szerencsére a két tapper szeretkezésének látványától a legördülő függöny megóvja a nézőt: elejét veszi a negyvenperces szünet.

Mire a VI. sorból kikászálódunk az előcsarnokba, oldalt a pár kis kávézóasztal zsúfolásig tele a szemfülesek vacsora-dobozaival. A falak mentén, minden lépcsőfokon ülnek, esznek. Azt a bizonyos helyiséget keressük az emeleten. Persze, hogy sorba kell állnom, persze, hogy a férjem már unja a várakozást, mire megjelenek. Éhes, mindenki tömi a fejét körülötte, már bánja, hogy addig válogatott, míg nem vettünk semmit.

– Erre mintha étterem lenne – szippant a levegőbe.

– Van fogalmad, mibe kerülhet itt, az operában? – fékezem.

Azért benézünk. Sötétzöld fal arany felírással: „Quinci Grille”, alatta hatalmas csokor óriásorchideákból. Jön a pincér: amennyiben az operát támogató klub tagjai vagyunk... Belenézek a műsorfüzetbe: jobbák (név szerint felsorolva) évi 50 000 US \$-ral, a szerényebbek 3 500-zal támogatják az operát. Úgy döntünk, hogy mi a nagy népi közönsben az állóbüfét fogjuk támogatni két pohárka bor erejéig, 14 \$-ért.

A lépcsőn alig van szabad hely: vállakat és feneküket súrolva lépegetek. Egyesek otthonról hozták az enniválót: hűtőtáskában. És nemcsak enniválót, de poharat, bort is.

A férjemnek túltengnek a gyomornedvei:

– Csak kell, hogy kapjunk valami ehetőt.

– Akad még azokból a dobozokból valahol? – kérdezem a fekete jegyszédő lányt.

Akad. Csodák csodája, egy székhez is jutunk. A férjem elmerül a roast beef szendvicsben, én a nézelődésben. Sötétzöld taft estélyi ruhában, fehér nerc keppel fiatal, vékony lány vonul el előttünk. Kecsesen a zselatinnal tuskévá változtatott hajú udvarlójába karol. Csokornyakendők, sötét öltönyök keverednek néhol a pulóverekkel. Egy férfi kék-fekete kockás barhet ingben tűnik föl, tornacipőt visel hozzá. Teheti: az ő bérlete az első sor közepére szól... Elegancia ide vagy oda: mindenki a szőnyeggel borított padlón ül. „Ez nem Európa” – szögezem le. Állok a hosszú bársony ruhámban, és önérezen éhezem. A férjem mellett ülő hölgy hallja, hogy idegenül beszélünk, meg is kérdezi, hogy lehet-e érteni a német szöveget. Izoldát nem, Trisztánt igen. Mégis jobb, hogy újabban a színpad fölé vetítik a fordítást: minden operát az eredeti nyelven adnak elő. Igen bizony, a Kékszakállú herceg várát magyarul. „Ez Amerika” – megy össze önérezen néhány számmal kisebbre. Csöngetnek, villogznak a lámpák, terelik befelé a közönséget. A fél szendvics még megvan. Sebaj, bezárjuk a dobozt, megvár az ülés alatt a következő szünetig. Akkor veszem észre, hogy a szomszédom hurkába göngyölve a bundáját tartja ott.

A második felvonásnál elnevezük Izoldát Hízlaldának. Ugyanazt a gyanús színű klepetyust viseli, csak kaftánszerű kabátja lett rangosabb, ahogy illik. Most már menthetetlenül bele van esve Trisztánba. A király vadászatra indul, Izolda meg Brangäne-vel olyan buszmegállóknál szokásos háromfalú üvegbódéban epekedik az erdő mélyén. A színpad oldalán fáklya ég, az is egy táliban. (Mi az, itt minden elhízott?) Eloltják. Ez a jel Trisztánnak, hogy jöhet, tiszta a levegő. Brangäne tapintatosan felmászik egy létrán a bódé tetejére, ott szenved, döngeti a mellét, mint valami vezérgorilla. („Ember lesz az én kis

unokám...”) Havazik, de ő aztán le nem jönne! Esteledik, pislákolnak a csillagok, öklömnnyire nőnek, újból pislákolnak, pirkad a hajnal, jön a nappal, megint pislákolnak a csillagok – szóval két teljes nappal és éjszaka bűvölik egymást zenében ki-kitörve a begerjedt szerelmesek. Egyszerűen nem lehet leállítani őket! Brangäne már fetreng fenn a tetőn. Nem csoda: étlen-szomjan van. De hát ha ilyen idióta valaki, hogy elemőzsiás kosár helyett a bájtaltos hajókoffert hozza magával az erdőbe! Mert, hogy ott áll az üvegbódé oldalában. Közben a szerelmesek között odáig fajul a nyilvános szex, hogy Trisztán már – saját – keblére szorítja Izolda kezét. Izolda meg gyönyörűségében ki-kivisít a hāj közül. Becsületére legyen mondva: igyekszik németül visítani. Az igazi problémát mégis az jelenti, hogy ketten próbálnak ráülni arra a keskeny kis ke-revetre... (Bandi jut eszembe, aki így kommentálta ifjúkori szerelmével való találkozását: „Tompóra mutantur”... Most biztos odaszólna: „Asszonyom, az egyik ,g’ lelóg.”)

A dráma tetőpontjára hág: megjelenik a király kíséretével. Úgy látszik, Marke nemcsak lütyedt, de vak is: két nap alatt mindössze két fajdkakast lőtt, ott lógnak madzagra kötve a szolgája oldalán. Melot elkezd hetvenkedni, kardjával megsebesíti Trisztánt, amit onnan látunk, hogy – bumm! – piros mázolású üvegfal pottyan a szereplők és a közönség közé. (Ez a Melot eredetileg Trisztán barátja volt, de hát a királypárt jobban fizet.) Izolda most azt dallja, hogy hajlandó szerelmesét még a halálba is elkísérni, ami fenyegetésnek is beillik. Később kisül, hogy ez csak afféle szerelmi zöngé, mert elhúzza a csikót Írországba, ahol őt királykisasszonyi minőségben ismerik.

A következő szünetben mindenki üresre eheti a szendvicses dobozát. Újabb 14 \$-ral könnyebbedünk.

Jön a harmadik felvonás: Trisztán egy öntöttvas (a műanyag szétmenne alatta) kerti ágyon haldoklik. Na nem nagyon, mert még egyfolytában zeng. Fel-felkel, meztláb van. Irtóra dagadtak a lábái, a szívével lehet valami baj. „Nincs egy orvos a közönségben, hogy figyelmeztesse?” – nézek szét, de senki sem figyel. „Izolda hajója közeledik” – lelkesedik Kurwenal. Tényleg, ott remeg túlméretezett csípője a horizonton. (Látszik, hogy otthon járt: végre lecserélte azt a gyanús színű klepetyust.) Sietne imádott Trisztánjához, de hát közben levegőt is kell vennie. Trisztán nem is bírja kivárni: mire odaér, csak a nevét nyögi, és nyíff!

Végszóra megjelenik Brangäne a királlyal, akinek már elfecsegték a végzetes ital-cserét. Marke megkönnyebbül, hogy a nászéjszakáján nem kell hájtömegben turkálnia, de úgy tesz, mintha nagylelkűsége diktálná: Trisztánhoz akarja adni Izoldát, aki egyszer csak – ukmukfukk – saját zsírjába rogyik. „Szerelmi halált halt” – zengik kórusban, hogy semmi kétségünk ne maradjon. (Függönyeresztés után szerencsésen talpra áll: ilyen későn csak a tűzoltók riaszthatók daru ügyben.)

„Nagyon-nagyon komoly darab” – hallom előttünk. Veszettül tapsolnak. Holnap majd elmesélik mindenkinek, hogy kibírták a Trisztán és Izoldát.

Várunk a „valet service”-re. A férjem legalább egyetlen melódiát szeretne eldúdolni az ötórás zenéből, de tíz másodpercre való se maradt a fülében. Engem a hajókoffer tartalma foglalkoztat: az a szerelmi bájtalt... mi lenne, ha Clintonnak meg Milosevicnek beadnák? Hogy mind a ketten férfiak? Na és? Most már szabad...



Vis eius integra est, si versa fuerit in terram.

The power there of is perfect. Tabula Smaragdina.

Puterea lui este fără margini, de-i preschimbata în pământ.

Ereje tökéletes, ha a földbe visszafordul.

A 75 éves Kertész Imre köszöntése

Legközelebb a Nobel-díjra...

2000. február 22-én este berregni kezdett a telefon és a lakótársnőm benyitott: „bizonyos Kertész Imre keres”. Miközben átvettem a kagylót, nem is gondoltam, hogy az íróról van szó. Kertész Imre bemutatkozott, majd közölte, tudomására hozták, hogy az idén ő kapja a Herder-díjat. A kitüntetés többek között azzal jár, hogy a díjazott megnevezhet egy fiatal pályatársat, aki Herder-ösztöndíjban részesül és egy évig tanulhat a Bécsi Egyetemen. Rám gondolt, és azért hív, hogy megkérdezze: elfogadom-e, hogy engem jelöljön.

Még hosszú ideig remegett a lábam, hiszen tudtam, hogy milyen mennyei manna ez a stipendium. Kapu Európa és a világirodalom felé, sok pénz, egy új világ. Azon töprengtem, miért pont én? Mindaddig Kertész Imrének egyetlen könyvét olvastam, a *Sorstalanságot*, és csak néhány biográfiai adatot tudtam róla. Soha nem találkoztam vele, és bár sokszor forogtam szakmai körökben, a nevét csak nagyrítván emlegették. Valahogy úgy tűnt, mintha nem is élne, mintha egy távoli klasszikus lenne.

Most pedig lám, fölhív, engem, a rebellis erdélyi poétát, és egy különös híd képződik közöttünk...

Belevetettem hát magamat a nyomozásba, olvasásba és nagyon hamar megértettem a híd lényegét: hogy külön világainkat a másság köti össze, mindketten besorolhatatlanok vagyunk, mindketten más művelünk, mint amit a magyar irodalmi kánon előír, és egyikünket sem fogadja be igazából. Hogy töretlen optimizmusom és harsányságom merő ellentéte mindannak, amit a *Kaddis a meg nem született gyermekért* üzen, a gyermek megóvása mindentől, azáltal, hogy nem hozzák világra. Hogy a stipendium egy atyai segítség egy mégis megszületettnek: hogy az én (irodalmi) sorsom ne legyen olyan sorstalan, mint az övé, hogy nekem ne kelljen majdanán keserű kaddisban kifakadnom.

Belevetettem magam a kertészi életműbe és fölfedeztem annak színességét, mélységét és iszonyú súlyosságát. Mikor pedig elolvastam *A kudarc* első oldalait, fölhördültem: ez egy Nobel-díjas regény! Remekműnek tartom a *Sorstalanságot*, és iszonyú hordereje révén az életmű csúcspontján, de számomra, aki az Én és nem annyira a közösség problematikájához vonzódom, *A kudarc* az igazi mestermunka, *A kudarc*, amelyben írói mesterfogások végtelen arzenálját vonultatja föl Kertész, és a lélektan olyan mélységeibe vezetni értő olvasóját, hogy azt körbelengi a mélybúvárok halálos gyönyöre.

A díjkiosztást követő estén, a bécsi Sacherben rendezett fogadáson fölemeltem hát poharam és közöltem Kertész Imrével:

– Legközelebb a Nobel-díjra koccintunk.

„De szeretnék visszatérni szigorú magánügyemre, az írásra. Van itt néhány kérdés, amelyet az ember, az én helyzetemben, föl sem tesz magának. Jean Paul Sartre például egész kis könyvecskét szentel a kérdésnek, hogy: „kinek trunk?” Érdekes kérdés ez, de lehet veszedelmes is, és én mindenesetre hálás vagyok a sorsnak, hogy sohasem kellett gondolkodnom rajta. Nézzük csak, miben is áll a veszedelme. Ha például kiszemelünk egy társadalmi osztályt, amelyet nemcsak gyönyörködtetni, de befolyásolni is szeretnénk, akkor mindenek előtt szemügyre vesszük a saját stílusunkat, hogy vajon alkalmas eszköz-e az ilyen hatás gyakorlására. Az író hamar elfogják a kételyek: a baj az, hogy mindenképpen azzal lesz elfoglalva, hogy önmagát figyelje. Meg aztán honnan is tudhatná, hogy közönségének valójában mi a kívánsága, hogy mi tetszik neki? Végeredményben nem kérdezhet meg minden egyes embert. Különbön hiába is tenné. Csakis abból indulhat ki, hogy ő milyennek képzelte ezt a bizonyos közönséget, hogy ő milyen igényeket tulajdonít neki, hogy őrá mi gyakorolná azt a hatást, amelyet ő szeretne elérni. Kinek ír tehát az író? A válasz nyilvánvaló: önmagának.”

Részlet Kertész Imre a Nobel-díj átvételekor mondott beszédéből

Tanú rá Kertész Magda és Alfred Toepfer iparmágnás, aki a Herder-díjat finanszírozza.

A frissen díjazott úr elnézően mosolygott, és csak azért nem legyintett lemondón, mert szigorúan be szokta tartani a monarchiabeli etikettet.

A Nobel-díj elnyerésének híre Kertész Imrét Berlinben, engem pedig, aki közben félig kocsmárossá vedtettem, a kolozsvári Bulgakov irodalmi kávézóban ért, ahol is a hír hallatán irodalmi örömrillió tört ki. A házigazda fizetett, mint a katonatiszt, és néhány konyak után töredelmesen bevallotta cimboráinak próféta-mivoltát. Pompás nap volt...

Az elkövetkezendő hetek azonban rossz, sőt pontosabban undorító híreket hoztak. Bár sokan önzetlenül ünnepezték a magyar irodalom eddigi legnagyobb nemzetközi elismerését, a magyar társadalom egy része ismét tanújelét adta bunkóságának. Az kisebb baj, hogy fölvásárolták a drusza Kertész Ákos minden könyvét, azaz

még egy nevet sem tudtak rendesen megjegyezni. A nagyobb baj az, hogy elkezdődtek – és sajnálatos módon szakmai körökben is – a pusmogások. Hogy Esterházy vagy Nádas jobban megérdemelték volna, hogy Kertész azért kapta

meg a díjat, mert zsidó, mert a németek lelki-furdalásból lobbiztak neki – természetesen ezúttal karöltve a zsidó-lobbival, hogy tulajdonképpen nem is magyar író, tehát nem lehet ezt magyar irodalmi Nobel-díjnak tekinteni. Mindenki csak a *Sorstalanságot* vette figyelembe, és egyoldalúan vélekedett a sokszínű életműről, melynek alapos áttanulmányozása, a *Kaddistól A kudarcig, Az angol lobogótól a Gályanaplóig* pedig megindokolta volna, hogy miért kapta meg Kertész a legnagyobb irodalmi elismerést. A pusmogások mellett ugyanolyan undorítóak voltak a nyalások: olyan irodalmárok, akik azelőtt bele sem néztek egy Kertész-könyvbe, tudomásul sem vették jelenlétét a magyar irodalomban, most egyből az életmű nagy szakértőivé vedlettek át, és elkezdték elemezni a Kertész-műveket az összes létező idióta irodalomelméleti és -történeti szempontból. Az Akadémia, a magyar kánon meaculpázott, és kénytelen-kelletlen elhelyezte Kertészt az öt megillető trónon.

Szégyent vallottunk hát ismét, mint már annyiszor a történelem (és az irodalomtörténet) folyamán. Pedig most nem válságról, nem tragédiáról, hanem egy örömteli eseményről volt szó. Nem csoda, hogy Kertész Imre eme fanyalgó fogadtatás után nem kívánt hazájába visszatérni, és nem a magyar, hanem a világirodalom egyik fővárosát választotta lakhelyül, a világirodalomét, ahol méltóképpen megbecsülik.

A Nobel-díj elnyerését követő regény, a *Felszámolás*, ez a nyomozás egy eltűnt kézirat és tűnőfélben lévő életek után, az írói és az emberi sors eme remekbeszabott allegóriája végső bizonyítéka lett Kertész Imre írói nagyságának. Mint azt saját maga is nyugtázta, a *Sorstalansággal* elkezdett kör a *Felszámolással* lezárult, és ezután valami más következik, amiről még sejtjenünk sem lehet, hogy mi...

Ezen meglepetés vagy meglepetés-sorozat megvalósításához kívánunk a 75 éves Kertész Imrének egészséget, erőt, ihletet, újabb hetvenöt, ezúttal könnyebb és boldogabb esztendőket és újabb Nobel-díjat.

ORBÁN JÁNOS DÉNES

Életrajz

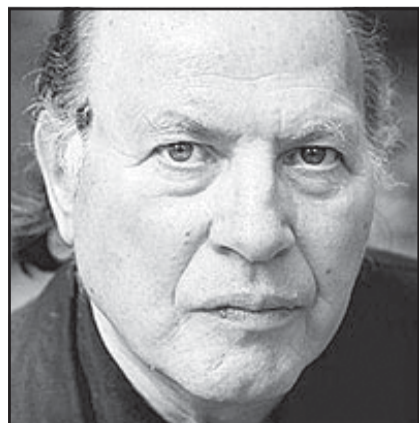
Kertész Imre 1929. november 9-én született Budapesten. 1944. június 30-án a Budapest környéki csendőrpuccs következményeképpen tizennégy évesen Auschwitzba deportálták. Több koncentrációs táborban is fogva tartották, majd a lágerek felszabadítása után, 1945-ben hazatért Magyarországra. Ezt követően újságírással és fizikai munkával tartotta el magát.

Az 1955 és 1960 között létrejött írásokban született meg az 1960-tól 1973-ig írt első regény, a *Sorstalanság* gondolati alapanyaga. A sikert és azt, hogy írói, műfordítói munkájából megélhet, a nyolcvanas évek második fele, majd a magyarországi rendszer-váltás hozta meg számára.

Első regénye már megjelenése évében is nagy visszhangot váltott ki, igazában azonban csak a nyolcvanas és kilencvenes években keletkeztek olyan kritikák, melyek a hazai irodalmi utómodernség kánonjába sorolják.

A regényeket és az önéletrajzi jellegű könyveket (*Gályanapló*, *Valaki más*) olvasásuk a mimézisvel alapján készült önéletrajzi

jellegű művekként, mások pedig, ezt cáfolva, nyelvileg megszerkesztett műalkotásokként. Kertész Imre írásainak fő problematikája – az eddigi értelmezések tükrében – a totalitarizmus emberének szabadsága. Auschwitz, sőt a történelem lezárhatatlansága, jelesül: „az »Auschwitzon túli« tapasztalat horizontját nem engedi érvényesülni” (Szirácz Péter) – a probléma centrális jellegére utal, hogy *A száműzött nyelv* [2001] című kötetben a Holocaust szót már nagy kezdőbetűvel írja. Ugyanígy fontos még az írásokban megjelenő emberek által képviselt gondolkodásmódok, különböző nyelvi világok egymással való kibékíthetlensége.



Nagy sikere van német nyelvterületen, összegyűjtött művei 1999-ben a Rowohlt kiadó gondozásában jelentek meg.

Kertész Imre jelentős műfordítói tevékenysége során Elias Canetti, Sigmund Freud, Hugo von Hoffmannstahl, Friedrich Nietzsche, Joseph Roth, Arthur Schnitzler, Ludwig Wittgenstein, valamint modern német és osztrák szerzők írásait ültette át magyarra.

Felsőfokú végzettsége nincs. 1998 óta a darmstadti Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung tagja.

Művei:

Sorstalanság. Regény, 1975.
A nyomkereső. Két regény (A nyomkereső; Detektívtörténet), 1977.
A kudarc. Regény, 1988.
Kaddis a meg nem született gyermekért. Esszéregény, 1990.
Az angol lobogó. Elbeszélések, 1991.
Gályanapló. Naplóregény, 1992.
A holocaust mint kultúra. Három előadás, 1993.
Jegyzőkönyv. Elbeszélés, 1993. (Esterházy Péter: Élet és irodalom c. művével egy kötetben)

Valaki más: a változás krónikája. Napló, 1997.

A gondolatnyi csend, amíg a kivégzőosztag újratölt. Monológok és dialógok. 1998.

Sorstalanság. Filmforgatókönyv. 2001.

A száműzött nyelv. Esszék, 2001.

Felszámolás. Regény, 2003

Díjak: Füst Milán-jutalom (1983), Forintos Díj (1986), Artisjus Irodalmi Díj (1988), József Attila-díj (1989), Déry Tibor-jutalom (1989), Az Év Könyve Jutalom (1990), Örley-díj (1990), a Soros Alapítvány Életműdíja (1992), a Soros Alapítvány Díja (1995), Brandenburgi Irodalmi Díj (1995), Márai Sándor-díj (1996), a lipcei könyvvásár Literaturpreis für die europäische Verständigung nevű nagydíja (1997), Friedrich Gundolf-díj (1997), Kossuth-díj (1997), Jeanette Schocken-díj (1997), a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál Budapest Nagydíja (1997), Herder-díj (2000), a Die Welt irodalmi díja (2000), Hans Sahl-díj (2002).

2002. október 10-én irodalmi Nobel-díjjal tüntették ki.

A 75 éves Kertész Imre köszöntése

A Svéd Királyi Akadémia sajtónyilatkozata

2002. október 10-én

A 2002. év irodalmi Nobel-díja Kertész Imre

A Svéd Akadémia az irodalmi Nobel-díjat 2002-ben Kertész Imre magyar írónak ítéli oda,

„Egy írói munkásságért, amely az egyén sérülékeny tapasztalatának szószólója a történelem barbár önkényével szemben.”

Kertész Imre írói műve annak a lehetőségét vizsgálja meg, hogy lehet-e még egyénként élni és gondolkozni egy korszakban, amelyben az emberek egyre teljesebben alávették magukat a társadalmi hatalomnak. Könyveiben szüntelenül visszatér életének döntő élményéhez, auschwitzi tartózkodásához, ahová mint fiatal fiút a magyarországi náci zsidóüldözések idején vitték el. Auschwitz számára nem kivételes esemény, amely akár egy idegen test a Nyugat rendes történelmének kívül létezne. Auschwitz a végső igazság az ember lealjasodásáról a modern létben.

Kertész első regénye, a *Sorstalanság*, a fiatal Kövesről szól, akit elfognak és koncentrációs táborba visznek, de ő alkalmazkodik és túléli. A könyv azt az elidegenítő fogást használja, hogy a táborok valóságát teljesen természetesen veszi, akár a hétköznapiakat, amelyekben – bár a feltételek hálátlanok –, a boldog pillanatok mégsem hiányoznak. Köves egy gyerek szemével látja az eseményeket, anélkül, hogy természetellenesnek vagy felháborítóknak találná őket – nem ismeri a mi tényeinket. Talán éppen az adja a leírás sokszerű hitelességét, hogy hiányzik belőle az erkölcsi felháborodottságnak vagy metafizikai tiltakozásnak az az eleme, amelyet a téma kívánna. Az olvasó nemcsak az erőszak kegyetlenségével szembesül, hanem ugyanolyan mértékben a megfontolatlan méréteivel is, amelyek az elkövetést jellemezték. Mind a hőhéro, mind az áldozatok kényszerítő gyakorlati problémákkal voltak elfoglalva, a nagy kérdések nem léteztek. Kertész üzenete az, hogy az *élet alkalmazkodás*. A fogolynak az a képessége, hogy megtalálja a helyét Auschwitzban, ugyanannak az elvnek a megnyilvánulása, amely a mindennapi életben és az emberi együttélésben fejeződik ki.

Ezzel a gondolkodásmóddal a szerző egy eszmei hagyományhoz kapcsolódik, melyben az élet és a szellem ellentétben áll egymással. *Kaddis a meg nem született gyermekért* című regényében Kertész átfogóan negatív képet rajzol a gyerekkorról, és ebből az előtörténetből vonatkoztatja, származtatja a koncentrációs tábor paradox otthonosságát. Kíméletlen egzisztenciális elemzését azzal tökéletesíti, hogy a szerelmet úgy ábrázolja, mint az alkalmazkodás legmagasabb stádiumát, a teljes kapitulációt az ember mindenáron való létezés-akarása előtt. Az ember szellemi mivolta Kertész szerint az életképtelenségében van. Az egyén tapasztalata az emberi közösség igényei és érdekei háttéréből nézve azonnal használhatatlannak mutatkozik, tűnik.

A *Gályanapló* című fragmentumgyűjteményben Kertész intellektuális bősége, gazdagsága nyilvánul meg. „Az elméleti indoklások pusztán konstrukciók”, írja, miközben mégis fáradhatatlan párbeszédet folytat a nagy kultúr-kritikai tradícióval – Pascalal, Goethevel, Schopenhauerrel, Nietzschevel, Kafkával, Camus-val, Beckettel, Bernhardal. Lényegében Kertész egy egyszemélyes kisebbség. A zsidóság fogalmához való tartozását Kertész az ellenségétől rákényszerített meghatározásnak tekinti. Mindemellett következményei által az az önkényes besorolás lett a beavatása az emberről és a jelenkorról szóló legmélyebb tudásba.

Azok a regények, amelyek a *Sorstalanság*-ot követték, azaz *A kudarc* és a *Kaddis a meg nem született gyermekért*, jellegük szerint kommentálják és kiegészítik az első és mérvadó könyvet. *A kudarc*-nak maga ez a témája. Miközben egy Auschwitzról szóló valódi regénye biztos elutasítására vár, egy öregedő író azzal tölti napjait, hogy Kafka-stílusban egy jelenkori regényt ír, egy klauszrofobikus leírást a szocialista Kelet-Európáról. Végül megkapja az értesítést, hogy könyvét mégis kiadják, de akkor már csak ürességet érez. Az irodalmi vásáron kiállítva személye tárgyává válik, titkai banalizálódnak.

Kertész álláspontjának hajthatatlansága világosan felismerhető stílusában, amely olyan, mint a szépnövésű galagonya sövény: tömör és tüskés a könnyelmű látogató előtt. Ezzel azonban feloldja az olvasót a kötelező érzelmek terhe alól, és egy különleges gondolati szabadságra csábít.

A Nobel-díj fogadtatása

2002. október 10.

Kertész Imre: „Számomra nagyon érdekes, hogy a díjat a holokausztról szóló, valamint diktatúra-ellenes műveimért kapom. Ez valami nevelő célt is jelenthet a kelet-európai országok számára”.

A *Frankfurter Rundschau* így írt róla: „Néhány vitatható döntés – Dario Fo (1997), Kao Hszing-csiang (2000), V. S. Naipaul (2001) – után a svéd akadémia végre remekül választott. Kétségkívül ez volt a legjobb döntés évek óta.”

A *Le Monde*-ban Edgar Reichman: A párizsi sajtó legtekintélyesebb orgánumának irodalomkritikusa szerint a magyar holokausztútló megkoronázásakor a svéd akadémia olyan történelmi pillanatban emlékeztet megkerülhetetlenül a totalitárius rendszerekbe zárt embermilliók szenvedéseire, amikor minden újra kezdődni látszik.

A lengyel nyomtatott és elektronikus sajtó nagy terjedelemben, vezető hírekben számolt be arról pénteken, hogy Kertész Imre a magyar írók közül elsőként megkapta az irodalmi Nobel-díjat. A konzervatív *Rzeczpospolita* kommentárja szerint a svéd Királyi Akadémia ezúttal jól döntött, akárcsak akkor, amikor Alekszandr Szolzsenyicinnek vagy Günter Grassnak ítélte a díjat. Kertész Nobel-díja azt bizonyítja, hogy a holokauszt témája nincs még kimerítve. Erre az író maga is nagyon világosan utalt, amikor arról beszélt, hogy hazájában mind ez ideig nem történt meg az elszámolás a múlttal, és a magyar antiszemitizmus egyáltalán nem lezárt fejezet.

A liberális *Gazeta Wyborcza*, mely a legnagyobb terjedelemben, több oldalon át foglalkozik Kertész Nobel-díjával, beszámol arról, hogy milyen nagy nehézségekbe ütközött a *Sorstalanság* megjelenése 27 évvel ezelőtt, és a könyv jelentőségét akkor nem is fogták fel a kortársak. Ilyen értelemben Kertész megelőzte korát, amely csak most érte be az írókat. Nehéz megmondani, hogy a Nobel-díj megindít-e egy széles körű vitát azzal kapcsolatban, hogyan viselkedett a magyar társadalom a zsidókkal szemben a hitleri megszállás időszakában, írta a lap budapesti tudósítója.

Nagyon örülök Kertész kitüntetésének – mondta a *Právo* című lapnak Jiri Stránsky, a cseh PEN klub elnöke. Leszögezte: nagy dolognak tartja, hogy a Nobel-díjat ezúttal egy úgynevezett kis irodalom kapta, amely ráadásul nem is világnyelven íródott, s régióknak, a visegrádi régióból, illetve az Osztrák-Magyar Monarchia területéről származik. – Alig tudom már kivárni a visegrádi PEN klubok novemberi pozsonyi találkozóját. Ott a díjat méltóképpen megünnepeljük – hangsúlyozta Stránsky.

A vezető cseh napilapok pénteki számaikban szalagcímek alatt, nagy terjedelemben ismertetik Kertész Imre munkásságát. Hangsúlyozzák, hogy Kertész nemcsak kitűnő író, de nagyszerű műfordító is. A lapok azt is megjegyzik, hogy ma-

gyar író most első ízben részesült Nobel-díjban.

A díjat odaítélő bizottság nem is választhatott volna jobban – hangsúlyozza a *Corriere della Sera* hasábjain a magyar származású Giorgio Pressburger, aki az utóbbi évtizedek egyik legnagyobb egyéniségének nevezi Kertész Imrét. Az író kétszeresen is túlélte a holokausztot – írja Pressburger –, egyrészt fizikailag, másrészt intellektuális és pszichikai értelemben. Kertész a borzalmak ellenére is megőrizte józanságát, az élethez való derűs viszonyát – hangsúlyozza Pressburger. A cikkíró szerint a *Sorstalanság* című

„Egyszer meghaltam már tehát, azért, hogy élnem lehessen – s talán ez az én igaz történetem. Ha így van, akkor e gyermekhalálból született művet a sok millió halottnak ajánlom, s mind azoknak, akik e halottakra még emlékeznek. De, mert végeredményben irodalomról van szó, olyan irodalomról, amely az Önök Akadémiájának indoklása szerint tanúságtétel is egyben, talán a jövőnek is hasznára válhat, sőt, szívem szerint azt mondanám: a jövőt szolgálja majd. Mert úgy érzem, hogy amikor Auschwitz traumatikusan hatásán gondolkodom, ezzel a mai ember vitalitásának és kreativitásának az alapkérdéseire jutok el; s Auschwitzon gondolkodva így, talán paradox módon, de inkább a jövőn, semmint a múlton gondolkodom.”

Részlet Kertész Imre a Nobel-díj átvételekor mondott beszédéből

– amely olaszországi megjelenése után nem aratott olyan sikert, mint amelyet megérdemelt volna – kötelező olvasmánnyá kellene tenni az olasz iskolákban.

A *La Stampa* így fogalmaz: itt volt az ideje, hogy ha megkésetten is, de elismerjék az európai történelemben központi szerepet játszó, mégis margóra szorult magyar irodalmat. „Furcsa”, a nyugati nyelvek családjától elkülönülő nyelvről van szó. Ez az irodalom mégis hemzseg a szenális tehetségektől, mint amilyen Krúdy Gyula, Esterházy Péter vagy Konrád György – írja a *La Stampa*.

A *La Repubblica* Kertész Imre szabad szellemiségére helyezte a hangsúlyt, arra, hogy az író sohasem vált bértollnokká, sosem törekedett „rehabilitálni önmagát” a kommunista rendszer idején. A lap szerint Kertészt a rendszerváltás utáni Magyarország sem szereti igazán, bár ismeri, sőt, elismeri, de nem számol vele. És Kertész sem szereti Magyarországot a mai állapotában, mivel úgy tartja, hogy az soha nem volt hajlandó szembeállni múltjával, továbbra sem vállalja a felelősséget a holokausztért – véli az olasz napilap.

Teljes újságoldalt szán a magyar írónak az *Il Tempo* és az *Il Messaggero* is. Ez utóbbi kifejteti: a mostani elismerés nagy „irodalomföldrajzi úrt” hivatott betölteni, amennyiben először részesül magyar író irodalmi Nobel-díjban. A kommentár hozzáfűzi azonban, hogy Svédországban az irodalomkritikusok elámultak, amikor megtudták, hogy Kertész Imre kapta a díjat, mivel egy sort sem olvastak tőle. Az olasz újság szerint a svéd Királyi Akadémia ezzel a döntésével egyfajta figyelemfelhívást is akart intézni a világ közvéleményéhez: ne hagyja feledésbe merülni a holokauszt szörnyűségét.

A belgrádi sajtó nagy terjedelemben számol be Kertész Imre irodalmi Nobel-díjáról, ismerteti a kitüntetett pályafutását és kiemeli, hogy a szerbiai olvasóközönség szinte nem ismeri a magyar író műveit. A *Politika* című lap részletesen ismerteti Kertész Imre életútját és műveit. A cikkíró szerint az íróról visszavonult életmódja miatt keveset lehet tudni, interjúkat is alig adott. Azok az újságírók, akiknek sikerült mikrofonvégre kapniuk, megdöbbenek az optimizmusán és rokonszenves, szerény viselkedésén. Kertész élő szimbóluma a XX. századnak, amely az emberi civilizáció legsötétebb évszázada volt, különösen a zsidók számára. Erről szól *Sorstalanság* című regénye, amely a leírás módja miatt az egyik legjobb mű a holokausztról. Híján van minden érzelmességnek, mert Kertész megveti az ilyen stílust, noha maga is mély érzelmekkel írja műveit. Kertész kelleetlenül nyilvánít véleményt, de egy

esetben nem hallgathatót: élesen reagált Steven Spielberg *Schindler listája* című filmjére, mondván: ez a legjobb példája annak, hogyan nem szabad megközelelni a népi történet és a holokausztot. „Spielbergnek fogalma sincs arról, hogy mi történt akkor. A könnyező szemek nem elegendőek az igazság közléséhez” – idézi szavait a *Politika*, s hírül adja, hogy három napon belül Szerbiában piacra dobják az író első regényét, a *Sorstalanság*-ot, szerb fordításban.

A *Vecernje Novosti* a Történelem viharában című írásában megjegyzi: ritka, hogy egy Nobel-díjas író teljesen ismeretlen a szerbiai olvasóközönség előtt, mert ez ideig egyetlen műve sem jelent meg szerb fordításban. Magyarországon is tíz év múlt el megrázó regénye, a *Sorstalanság* megjelenése után, mire ismertté vált a neve. A világ csak húsz évvel később fedezte fel az írókat. A Danas *Sorstalan ember* című cikkében részletesen ismerteti Kertész életpályáját, regényeit, kiváltképpen a *Sorstalanság* című művét. A lap megemlíti, hogy az író a kommunista Magyarországon kegyvesztett volt, és irodalmi körökben akkor is mellőzték, amikor 1975-ben megjelent a *Sorstalanság* című regénye.

Az első magyar Nobel-díjas író, Kertész Imre nem ismeretlen Spanyolországban, ahol eddig három műve jelent meg. A pénteki országos napilapok mindegyike több oldalon méltatta Kertész munkásságát.

Jaume Vallcorba, Kertész spanyol kiadója, a barcelonai Acanilado igazgatója kijelentette, hogy a *Sorstalanság* a holokausztról írt legjobb irodalmi mű.

A konzervatív *La Razón* vezércikkét szentelt Kertész Imre Nobel-díjának. „Nincsenek szavak Auschwitz vagy a Gulág megmagyarázására, de Kertész mesteri tolla lehetővé teszi, hogy az olvasó betekintsen az abszolút rossz mítoszába, hogy ne felejtse és ne mérlegelje a gyilkosok okait”, írja a lap.

Kertész az első magyar Nobel-díjas, aki Primo Lévi, Elie Wiesel, Claude Lanzmann, Spielberg és Polanski után még mindig tud újat, illetve valami mást mondani a holokausztról – írta pénteken a párizsi *Le Figaro* az irodalmi Nobel-díj odaítéléséről.

Folytatása a 6. oldalon

A 75 éves Kertész Imre köszöntése

Kicsit később az öreg az iratszekrény előtt állt és azon gondolkodott, hogy ma nem gondolkodik.

E tervét megvalósítandó (ha ugyan szabad egy negatív célkitűzést tervnek, megtörténtét pedig megvalósításnak mondanunk) (egy olyan célkitűzést ráadásul, amelyhez az öregnek semmi különösebb erőfeszítésre szüksége nem volt, minthogy) (miként talán már említettük) (olyan nagy rutinra tett már szert a gondolkodásban, hogy olyankor is képes volt a gondolkodás látogatást kelteni, amikor pedig nem is gondolkodott, noha esetleg ő maga is úgy képzelte, hogy gondolkodik), az iratszekrény alsó rekeszének jobb hátsó – északnyugati – sarkából egy drapp színű, ragyás felületű, feltehetően disznóbőrből készült tokot, amolyan dobozkát vett elő.

A drapp színű (ragyás felületű) dobozka külső (egyszersmind kétségtelenül a felső) oldalán a drappnál drappabb (mondhatni barna), domborított, kör alakú stilizált pecsét közepén a MEDICOR betűsorportozat volt olvasható (egy gyógyszeripari vagy orvosi műszereket gyártó vállalat célszerű rövidítése talán) (ha ráhagyatkozhatunk a tiszta logikára, márpedig) (alkalmasabb támpont híján) (minthogy az öregnek még csak sejtelve sem volt arról, hogy e dobozka mikor, miért és miként került a birtokába) (aligha tehetünk mást), két belső rekesze pedig egy-egy pakli francia kártyát tartalmazott (egy kék és egy piros paklit, minden pakliban ötvenkét) (tehát összesen száznégy) (piros, illetve kék kártyalapot) (mely kártyalapot mindegyike ott viselte hátoldalán a kéknél kékebb, illetve a pirosnál pirosabb stilizált pecsétet, közepükön a MEDICOR betűsorportozattal) (mindig a megfelelő színben) (magától értetődően).

Az öreg a kék paklit emelte ki belőle (mint-hogy az volt a kevésbé használt).

Rövid kevergetés után az öreg négyszer tizenhárom (tehát összesen ötvenkét) kártyalapot terített – mégpedig egyes leosztásban és mindig jobbról balra – maga elé az asztalra (pontosabban az asztalra, a lakás egyetlen tulajdonképpeni asztalára).

KERTÉSZ IMRE

A kudarc

(részlet)

E ténykedés arra vallott, hogy – bármilyen meglepő is – bridzsezni készült.

A bridzsezéshez ugyanis négy személy szükséges (nem több, és nem kevesebb).

A bridzs angol fejjáték – szokta mondani (gyengébbek kedvéért) az öreg.

Lényege, mondhatni specifikuma, hogy két szemközti ülő partner ellenfélként játszik a másik két szemközti ülő partner ellen (ezért is hívják bridzsnak) (angolosan bridge-nek) (ami magyarul hidat jelent) (noha e túlon túl egyszerű magyarázatot) (s vele a játék angol eredetét is) (a legújabb hazai kutatások) (egyértelműen a külhoniakkal) (kétségre vonják).

Így tehát – mi egyebet is tehetett volna? – az öreg egymaga képviselte a hiányzó másik három személyt, vagyis az egész partit, szakszerűen szólva úgy a felvevő-, miként az ellenjátékot is; aminek kétségkívül megvoltak a maga előnyei – amennyiben például jelentősen csökkentek a partnerek közti megértési nehézségek –, hátrányul róható fel viszont, hogy az öreget feszélyezték a nyílt lapok; ennek tulajdonítható azután, hogy egy felvevőként bement, és egyébként simán teljesíthető négy kör játékot egy piros színű impasz helyett – amelynek sikerét már előre látta – inkább beszorításra alapozott, s fekete színben így végül el is bukott (noha mint ellenjátékos ezzel is jól előre tisztában volt); minél fogva egyetlen eldöntendő kérdés maradt még csupán, nevezetesen az, hogy a bukott felvevő-, vagy pedig a sikeres ellenjátékkal azonosuljon-e inkább (rövid habozás után az öreg a sikeres ellenjáték mellett döntött) (ámbar az is bosszantotta, hogy nem teljesítette a könnyen teljesíthető négy kört), mielőtt a pakli kártyát újra a do-

bozkába, a dobozkát pedig a helyére (az iratszekrény alsó rekeszének jobb hátsó – északnyugati – sarkába) visszatette, az iratszekrényt bezárta, s a karját – immár dologtalanul – leengedte volna; miáltal végezetül is egy tulajdonképpen jól megalapozott, hagyományos, mondhatni már-már szertartásos helyzet jött egyszerre ismét létre, vagyis:

Az öreg az iratszekrény előtt állt. Gondolkodott. Reggel volt. (Aránylag: tízre járt.) Ilyen idő tájt az öreg mindig gondolkodni szokott.

Sok gondja-baja volt az öregnek, volt tehát min gondolkodnia.

Már rég hozzá kellett volna látnia, hogy megírjon egy könyvet – ez az igazság, nincs mit szépitni rajta.

Akármielyen könyvet, csak könyv legyen (az öreg régóta tudta már, hogy teljesen mindegy, milyen könyvet ír: jót-e vagy rosszat – a lényegen ez semmit sem változtat).

Egy ingerült mozdulattal tehát (mint akinek most aztán már igazán nincs sok elvesztegethető ideje) az iratszekrény felső rekeszéből előkapta az „Ötletek, vázlatok, töredékek” címfelirattal ellátott dossziét, majd a sok cédula, irkalap és papírfecni közül úgyszólván találmokra (mint akinek mindegy, mit húz: a pikk ást-e vagy a treff kettést) (pontosabban talán: mint aki jól tudja, hogy sem a pikk ást nem húzhatja, sem pedig a treff kettést, mivel ezt a paklit ő keverte) (ami a kezébe kerülhető lapok minőségét eleve eldönti már) (fenntartva a kissé jobb vagy a kissé rosszabb) (azért korántsem egyelőnyegű) (esélyeit) (s ennyiben némi működési teret mindenestre mégiscsak meghagyván a pillanat csilágállásának) egy, a szélein már némileg meg-

sárgult noteszlapot rántott ki úgy körülbelül a cédulahalom közepe tájáról.

A (szélein már némileg megsárgult) noteszlapon zöld filctollal (amilyet egy ideje nem használt már) az alábbi feljegyzést (illetve ötletet, vázlatot vagy talán töredéket) olvasta:

„Köves kétszer adta be útlevelekérelmét, és háromszor utasították vissza; jóllehet nyilvánvalóan adminisztrációs hiba történthetett, Köves mégis jelképes értelmet látott az esetben, és ezzel végleg eldöntötte: most már mindenképp utazik.”

– Na tessék – mormogta az öreg.

– Ezt jól kifogtam.

„Emlékszem.”

„Nem volt munkahelyi ajánlás.”

„Rég volt” – kalandozott el a tárgytól (gondolatban).

„De mi a fenét tudok én kezdeni ezzel?” – tért vissza ismét a tárgyra (gondolatban).

„Habár – gondolta aztán – nem is rossz ötlet.”

„Vannak benne érdekes elemek.”

„El lehetne indulni belőle.”

„Mindenből el lehet indulni.”

„Az a fontos, hová lyukadunk ki.”

„De hová lyukad ki Köves?”

Az öreg az iratszekrény előtt ült és gondolkodott (nyilvánvalóan az önmagához intézett kérdésen, amely) (miként föntebb idéztük) (úgy hangzott, hogy hová lyukad ki Köves).

„Hová lyukadhat ki egyáltalában Köves?” – intézte önmagához (s arcának lassanként felderülő kifejezésén úgy látszott: már-már a válasz is sejtve) a következő kérdést az öreg.

Minél fogva elővette az írógépet (az iratszekrény legfelső rekeszéből) (amely rekeszben így csupán néhány dosszié, két papírdoboz, mögöttük egy szürke dosszié, azon pedig, mintegy nehezékkül, egy úgyszintén szürke – noha sötétebb szürke – kódarab maradt), s a belé csavart papiroslap tetejére, középre tördelve és csupa nagy betűvel (ahogyan az ember valamilyen címet) (mondjuk, egy könyvét) (szokott) (az általános szokás szerint) (leírni), az alábbiakat kopogtatta:

A KUDARC

A Nobel-díj fogadtatása

2002. október 10.

Folytatás az 5. oldalról

A *Soa* másik koncepciója című cikkében a konzervatív lap felidézi Kertész megállapítását, hogy a nyugati kultúra múzeumává vált közegében már nem lehetséges a létezés, „az ember nem tudja megélni a szabadságát ugyanabban a világban, ahol a fogságát élte meg”. A francia lap szerint az író az egyetlen lehetséges utat választja: a menekülést, az irrealitásba való feloldódást anélkül, hogy megkísértené az öngyilkosság.

A francia sajtó részletes értékeléseket szentelt pénteken Kertész Imre Nobel-díjának, egyöntetűen kiemelve, hogy magyar író első ízben részesült e magas megtiszteltetésben. Ettől elválaszthatatlan jelentőségűnek ítélik, hogy a méltán díjazott életmű a holokauszt és a kommunista diktatúra egymásra épülő tapasztalataiból táplálkozik.

Az *IHT* cikke végén idézi Kertészt, aki szerint „Magyarországon az em-

berek még nem néztek szembe a holokauszttal. Remélem, hogy a mostani elismerés fényében az eddiginél inkább hajlandók lesznek a szembeszülésre”.

– Valószínűleg a németek számára van mondanivalóm. Itt könyveim betöltik azt a missziót, amire az író egész életében vágyik. Egy asszony azt mondta nekem: Ön megtalálta azt a nyelvet, amit megértünk – mondta pénteki berlini sajtóértekezletén Kertész Imre, az irodalmi Nobel-díj idei kitüntette arra a visszavisszatérő kérdésre válaszolva, hogy miért népszerűbb külföldön, mint hazájában. Kertész szerint Magyaror-

szágon még nem történt meg a holokauszt feldolgozása. Az adósság: megbeszélni, elismerni és megtanulni megbánni azt, ami történt.

„Egyszer meghaltam már tehát, azért, hogy élnem lehessen – s talán ez az én igaz történetem. Ha így van, akkor e gyermekhalálból született művet a sok millió halottnak ajánlom, s mind azoknak, akik e halottakra még emlékeznek. De, mert végeredményben irodalomról van szó, olyan irodalomról, amely az Önök Akadémiájának indoklása szerint tanúságtétel is egyben, talán a jövőnek is hasznára válhat, sőt, szívem szerint azt mondanám: a jövőt szolgálja majd. Mert úgy érzem, hogy amikor Auschwitz traumájának hatásán gondolkodom, ezzel a mai ember vitalitásának és kreativitásának az alapkérdéseire jutok el; s Auschwitzon gondolkodva így, talán paradox módon, de inkább a jövőn, semmint a múlton gondolkodom.”

Részletek Kertész Imre a Nobel-díj átvételekor mondott beszédéből

Az első magyar Nobel-díjas író, aki nemzetközi sajtóértekezleten találkozott újságírókkal, íróársakkal, kiadói

szakemberekkel, nem tagadta: az elmúlt négy év magyarországi közéleté, „a divattá vált zsidózás” bizonyos mértékben oka annak, hogy elfogadta a 2003. július 31-ig érvényes berlini ösztöndíjat, s ki is akarja tölteni az időt. – Remélhetőleg a magyar közélet átveszi az európai konszenzust –

mondta Kertész Imre, s utalt a közelmúltban lezajlott német választásokra, amelyekben antiszemita hangokkal nem lehetett szavazatokat szerezni.

A *The New York Times*: Idézi tőle egy interjúból, hogy ha egy új regényre gondol, mindig Auschwitzra gondol, de a cikk írója hozzáteszi: a szerzőt a kommunista diktatúra négy évtizede is befolyásolta. 1956 után számos értelmiségi elfogadta az öncenzúrát azokért a privilégiumokért cserébe, amelyek a hivatalos írószövetség tagságával jártak, az

író azonban nem csatlakozott a szövetséghez. „Nem vagyok hajlandó alkalmazkodni vagy integrálódni.” Mindez azt jelentette, hogy 25 éven át magányos alak volt az irodalmi életben. Nemzetközi ismertsége könyveinek németországi kiadásával kezdődött.

Az orosz sajtó kiemelt hírként kezeli Kertész Imre irodalmi Nobel-díját, valamennyi beszámoló megállapítja, hogy magyar író először részesült a legrangosabb irodalmi elismerésben. Kertész életrajzát ismertette az orosz média a náci haláltáborok borzalmait saját tapasztalatai alapján feltáró alkotóként mutatja be a Nobel-díjjal kitüntetett magyar író. Az NTV televízió arra hívta fel a figyelmet, hogy a korábbi évektől eltérően idén az irodalmi Nobel-díj odaítélését nagyobb figyelem és izgalom övezte, mint a békedíjé: az esélyesek között olyan irodalmi nagyságok szerepeltek, mint az indiai Salman Rushdie, a perui Mario Vargas Llosa és az amerikai John Updike.

Többség! Kisebbség!

Hivatalosan Trianontól (1920. jún. 4.), valószínűleg 1918. december 1. után változott Kolozsvárt, Erdélyben a többség-kisebbség jelentése, nemzeti (magyar-román) viszonylatban. (Észak-Erdélyben – és így Kolozsvárt is – 1940 augusztusa, a második bécsi döntés hozott átmeneti, négy évre szóló újabb változást: a magyar nemzetiség és a magyar állampolgárság ekkor újra egyet jelentett az itt élők számára.) Kolozsvár lakosságának magyar többsége az 1950-es évek második feléig érvényes marad ugyan, az erdélyi arányok azonban már korábban visszajára fordultak – a politikai döntés értelmében a hatalom gyakorlása, illetve annak elvesztése a meghatározó tényező, és ez a tudatba is egyre kényesítőbben hatol be. Ligeti Ernő *Súly alatt a pálmá* című, irodalomtörténeti igényű emlékezésében (Kolozsvár, 1941.) önmaga és családja 1918. utáni erdélyi történetét összekapcsolva a magyar közösség egésze által megélt traumával, így jellemzi a román közigazgatás alatti első éveket: „Távolról sem akarom mutogatni sebeimet, a miénkhez hasonló csöndes tragédia lejátszódott ezer és ezer, csak amikor azt mondom, hogy a hőskor írója »jött« valahonnan, kilépett a háttérből, akkor nem csupán megzavart életének problematikuságát hozta magával, nemcsak családi sebének vére patakzott fel újra a körünkben, de mindegyike idegeiben már a kollektívum ezer összefonódó jáját, tépelődését, gyanúját és reménytelenségét hordozta, és azért akart írni, hogy ezt ki is fejezhesse. Több mint két esztendőnek kellett elmúlnia, hogy a fejbekölöntöttség érzése, a megrázó kisebbségi élmény tudatosuljon bennünk, és szétnevezze magunk körül végre keressük meg a helyet, ahol vagyunk.”

Az 1891-ben Kolozsvárt született (1945-ben Budapesten a nyilasok által agyonlőtt) Ligeti Ernő – némi túlzással: Erdély Radnótiája – a Trianonra következő intézményteremtő évek fontos (sajnálatosan keveset emlegetett) személyisége; nem egyszerűen szem- és fültanúja Reményik Sándor (Végyvári) kétségbeesett tiltakozásának az igazságtalan döntés ellen, Kós Károlyék közösségmentő kezdeményeinek, hanem részese, felelősséget vállaló alakítója jelentős magyar ügyeknek. Újságíró kollégáival, Paál Árpáddal, Nyíró Józseffel, Zágony Istvánnal, Kádár Imrével és persze Kóssal együtt alapítója az Erdélyi Szépművéses Céhnek, amely az erdélyi magyar könyvkiadás mindmáig legheroikusabb teljesítménye.

A Szépművéses Céh adta ki, első sorozatának negyedik könyveként, Kós Károly rajzaival, 1925-ben Ligeti Ernő *Föl a bakra* című regényét. Másfél évtizeddel később a mű születéséről a szerző így emlékezett meg: „A »Föl a bakra« regénynek magva egyéni élmény. Egy kicsit az apámat írtam meg benne, aki mint esküt nem tett igazságügyi tisztviselő, állását elvesztette. Különben jó módú ember volt, de amikor eladta házáat, hogy Budapestre menekítse egy életen keresztül nagy nehezen összehordott vagyonkáját, pénze a kommun idejében úgy elérte telenedett, hogy emeletes házáért egy kuba-szivart se tudott venni. Egyetlen öcsémet, aki orvos és aki a háború után idegokkal érkezett haza Kolozsvárra, megverték a román rendőrök, kidobták a lakásából, ekkor tört ki szegényen az elmebaj. Valaha négy lóva volt az apámnak, és most mi is a magunk bőrén eléggé éreztük, mit jelent »kisebbségi«-nek lenni, kimenni az ócskapiacra, eladogatni a megmaradt holmikat.”

Az ún. keresztény középosztályhoz tartozó Grandpierre család és Ligetiék átélte traumája lényegében azonos. Erről szól Kolozsvári Grandpierre Emil első, szintén a Szépművéses Céh kiadásában megjelent regénye, *A rosta* (1931). „A rosta – a kisebbségi sors” – írta le Spectator, azaz Krenner Miklós, a korszak vitathatatlan tekintélyű (erdélyi) publicistája, a nemzetiségi jogok harcosa. Ez mondható el a székelyföldi faluból indult, Kolozsvárra főiskolai, egyetemi (jogi) tanulmányai végett érkező Kacsó Sándor regényéről is, a *Vakvágányról* (1930). A Kolozsvárt, majd Brassóban újságíróként kitűnő Kacsó művét az Erdélyi Szépművéses Céh eltanácsolta – a könyv a *Czímeresek* radikális hangvételéhez áll közel, nem csoda hát, hogy Tamási Áron volt az, aki ezt a kisebbségi regényt sokra, a legtöbbször értékelte. A szintén székely származású költő,

KÁNTOR LAJOS

Fellegek a város felett*

esztéta, prózaíró Szabédi László kisregénye, a *Veér Anna alszik* (1937) az anyagilag kiszolgáltatott, valamivel későbbi hivatalnok-értelmiségi élményeinek tükré. És ide sorolható az egyik legkeményebb kritika a korabeli romániai kisebbségpolitikáról: az újságíróként és színésznőként egyaránt sikeres Ignác Rózsa kolozsvári regénye, az *Anyanyelve magyar* (1937). Sokféle hang a két világháború közötti Erdélyből, ám lényegében ugyanaz a történet. Mindegyik a maga módján akár vitairatnak is tekinthető, azzal a felfogással szemben, amit az *Erdélyi Fialatok* folyóiratot szerkesztő református lelkész, jelentős gondolkodó egyik cikkének címében így fogalmazott meg: *A kisebbségi élet ajándékai*. (László Dezső gondolkodói-cselekvési programja ennek ellenére fontos, előremutató mozzanata az erdélyi magyar művelődéstörténetnek.)

Degradálódástól – a transzvilvanizmusig

Bizonyára volt jobb regénye is a két világháború közötti erdélyi magyar irodalomnak, mint a *Föl a bakra*, a társadalom változását s a megoldási kísérleteket ily korán (1925-ben!) összefoglalóval azonban nem találkoztunk. Ligeti Ernő a kolozsvári ócskapiac, az ószer leírásával indítja könyvét. (Évtizedekkel később a Kolozsvárhoz felesége, Polcz Alaine révén kapcsolódó Mészöly Miklós tudta megérezkíteni ennek a helyszínnek különös hangulatát.) Ligeti vérbeli íróhoz méltón üti le a hangot, amikor az ócskapiac áruhalmaiból a temetői hantokhoz hasonlítja: „az utak az összeomlott lét kövei között vezetnek el”. És mégis, más ez a város végi hely. „Mert a házsongárdi temető békét permeter, maga a természet segíti, hogy kiszépüljön az elmúlásban. Odaát lábujjhegyen lépnek az emberek, ajkukra illesztik ujjait. Lehull a fáról a levél, az is fáj. Ám itt: zűrzavar, pokoli lárma. A ködös alkonyatot túlrákacsolja a zsvivajgás. Járókelők vonulnak föl, unottan és kíméletlenül lépik a földi lét e külön sírjait. Nincsen kegyelet az arcukon, a szívük meg se dobban.” Ezt a groteszk temetőjárás kezdte meg Elekes Péter elbocsátott kolozsvári alügyész kis cselédje („ruháskosárban kicipelte a Jókait és a Corpusjurist”), itt jelenik meg aztán maga Elekes is mint gyakorlatlan, fél-szeg eladó, szükségtelennek minősített ingósgaival. Innen kezdve nem csupán a sifon, a már kisebbre-kintebbre cserélt lakás kiüresedésének vagyunk tanúi – Elekesék családi és társadalmi élete is hasonlóképpen degradálódik. Ami Reményik Sándor verseiben elégikus vagy tragikus hangú líra, az – a korábbi hatalom részesének látszott erdélyi magyar középosztály, tisztviselőrétegre lépülése, depresszióba vagy határon túlra menekülése – Ligeti regényében realiztikus epika. (Ezt értékelte Molter Károly az *El-lenzéknek* írt kritikájában.) A Reményik- (Végyvári-) motívumok azonban szinte szintagmaszerűen, illetve egész passzusokban jelennek meg a próza szövegkörnyezetben. „A telet magyarjaink kihűzték valahogy. Jött a tavasz!” És a kételkedő kérdés: „de vajon a mi tavaszunk?” Repatriálás, előtte búcsúzkodás. A repatriálni készülő végigjárja az ismerősöket s a várost. „Eldődzik a Farkas utcán, hiszen ez az utcarészlet őrzi még leginkább városunk múltját. Rámered a régi színházra. Egy kicsit sírhatnékja is van.” A még itt és már ott között járkáló történelemtanár arra gondol, hogy „a Farkas utcának visszhangja van. Komoly, öntudatos visszhang, bármely főváros büszkeségére válna. Egy kis iderekedt Tihany.” Ő, aki a távozásra határozta el magát, barátjában, a volt alügyészben méri föl a változást. „E percben, amikor így élte barátját, nem önmagát látta, nem a maga életét, hanem egy másik életet, amelyet már ismert a múltból, mert idegen élet ez, nem az övé, s csak most fedezte fel igazán a maga életének változásait is. Élesen, az idő szövetéből kihásva, rejtjelmes összefüggésekben, nem mint vezércikk, szó, hanem mint a hétköznap valósága rajzolódott maga elé ez a megdöbbentő lecsúszás, alákerültség, beleöregedés, amit majd úgy fogunk elkönyvelni: történelem.”

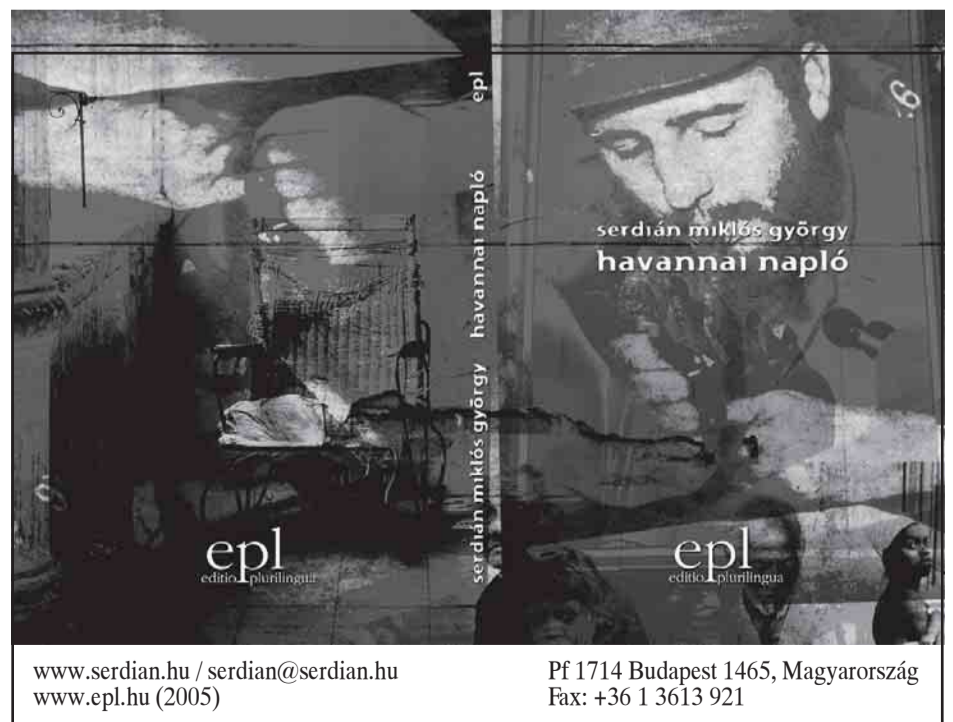
Ennek a hétköznapi történelemnek a regénye a *Föl a bakra*. Nem olyan egyenesen jó színvonalú társadalom- és lélekrajz, mint amilyennek az első fejezetben mutatkozik, de korszaknyitónak mondható az erdélyi magyar próza két háború közötti sorozatában. 1929-ben, a „Vallani és vállalni” vitában nyugodtan hivatkozhattak volna Ligeti Ernő könyvére – még ha Kuncz Aladár (1928-ban, a *Nyugatban*) visszafogottan értékelte is a korabeli erdélyi témájú regényeket (Kisbán Miklóst, Kádár Imrét, Karácsony Benőt – és Ligeti Ernő két regényét említve, amelyek szerinte „inkább elkívánczolások a mai fájó és sok tekintetben kényes erdélyi milió-rajztól”). Kuncz a *Föl a bakra* esetében felületes olvasónak bizonyult, hiszen ez a könyv, akárhol minősítjük is, csak éppen „elkívánczolásnak” nem mondható az erdélyi miliórajz tekintetében. Igaz, Tamási Áron radikális bírálatában (*Regényírás Erdélyben*, Literatura, 1933) sem jár sokkal jobban Ligeti regénye, itt viszont nyilvánvaló, hogy a *Czímeresek* sorsa miatt dühös szerző vág oda a Szépművéses Céhnek (is). Tamási kifogásolja, hogy a Céh „sem igen nyújtott segítséget a harcosabb írói megnyilatkozásoknak”; a gondolatmenetet folytatva hivatkozik a Céh kiadásában megjelent *Föl a bakra* című Ligeti-könyvre, „amely a magyar középosztályt a háború eredményeképpen jobb hely híján a bakra ültette, de ebben a regényben több volt a szomorú bólogatás és a csendes romantika, mint a lázadás vagy számonkérés”. Ezután méltatja Tamási Kacsó Sándornak – a Szépművéses Céh által a *Czímeresek*hez hasonlóan eltanácsolt – regényét, a *Vakvágányon*-t („amelyben az új erdélyi magyar generáció csakugyan újjáértékelt a »nemzetfenntartó« eszméket”).

Nos, Tamással vitatkozva: a *Föl a bakra* elsőjét aligha lehet elvitatni olyan motívumok – társadalmi jelenségek – kiemelésében, mint például a bankok belső élete, reális viszonya a magyar nemzeti ügyhöz, a magyar kisebbségi politika, a magyar-román és a magyar-zsidó viszony. Kacsó bírálatát nyilvánvalóan direkttebb, élesebb, Ligeti Ernő iróniáját azonban vakság volna ma is – jó háromnegyed századdal a *Föl a bakra* megjelenése után – „elkívánczolásnak” vagy „szomorú bólogatásnak” nevezni. Néhány idézet a könyvből: egy jubileumi estén, fehér asztal mellett a bank vezérigazgatójának felesége, Kropacherné fölkelkedik a szónoklatokon. „Az ő nagyvilági műveltségével össze tudta egyeztetni a jelen pillanatot, és más azon gondolkodott, hogy valami alapítványt kellene tenni, egy nagyobb összeget rendelkezésére bocsátania búsongó magyaroknak, hogy e pillanat, amelyhez hasonló oly kevés történt mostanában a helyi társadalomban, ne múljon el nyomtalanul – de az összeg nagyságával nem volt tisztában, s ezért hallgatott.” Ugyanitt találkozik a könyörületből (rövid időre) banki tisztviselőnek fölvevő Elekes az estére szintén meghívott Ștefănescuval, egy

„vezető román egyéniséggel”. Ștefănescu, aki „bizonyos megértéssel kezelte a kisebbségi problémákat”, a magyar társaságokról rajongással beszélt, a valamikori jövőbe helyezett társadalmi megbékülést hirdette. Konkrétan így: „Én például mindig föl vagyok háborodva, amikor a magyarság érzékenységét megbántják. Például: ha a magyarok csárdást akarnak táncolni, miért ne táncoljanak? Ettől még nem dől össze a világ.” A repatriálódó Tarnóczy, a történelemtanár pedig így magyarázkodik Elekesnek. „Nézd, Péter, a reggel úgy sírtam, mint a gyermek. Künn voltam a temetőben az anyám sírjánál. Ott nyugszanak nagyapám, nagyanyám, egész nemzetségem. A Tarnóczyak. És itt... E zacsokó a szívem felett tele van kolozsvári földdel.”

A történelmi léptékű események összefoglalásában – az Elekes család, Péter és a felesége nézőpontjából – ugyancsak felismerhető a regényíró szomorú, csendes iróniája. Az első világháború végét követő hónapokról van szó: „A nemzeti tanács korszaka megbolondította egész Kolozsvárt. E több erdélyi városokhoz mérten szürke hivatalnokváros egyszer csak azon vette magát észre, hogy főváros lett belőle. A nemzeti tanács egész Erdély számára kezdett csinálni nagypolitikát. A nemzeti tanácsot nyomom követve a különböző tanácsok egész sorozata. Székely, szász, román tanácsok alakultak; a város házában székelt nagy tanácsok szemben – amely magát nem kis rátartással forradalmi tanácsnak nevezte – polgári tanács is alakult, és egyházi körök is kezdtek megbarátkozni a papi tanács gondolatával, de a hatalom, ha lehet egyáltalán beszélni erről, a nemzeti tanácsok kezében volt. A város házában, ha nem is tudtak rendet csinálni, automobiloikat rekviráltak, a vezetők minisztereknek hívták magukat, különvonatokon szállgudoztak föl Budapestre, hirdették az új világrendet, sőt volt egy megkerült munkáspénztári igazgató, aki nagy hangon kijelentette, hogy szükség esetén a Mátyás-szobor alatt akasztatni fog.” Elekesnek próbálja magyarázni a férje a külpolitikai konstellációkat, de „Mariskát mindebből csak annyit érdekelt, hogy lehet-e nekik számitani jobb megélhetésre, vagy sem. E fogas kérdésre Péter még nem tudott határozott választ adni, hiszen ha ő belelátna a jövőbe!... Híre jár azonban, hogy sokkal nagyobb baj fenyegeti Erdélyt: az antant egészen a Marosig enged be a románokat. Nem hitték el – Mariska legkevésbé, hiszen ő úgy élte le itt az életét, azt sem tudva: mi az a nemzetiségi kérdés –, csak később vált nyilvánvalóvá, hogy Erdély helyzete tarthatatlan. A nemzeti tanács az összes tanácsokkal együtt szétfoszott, mint a buborék. Budapesten kitért a kommun – Mariskának erről sem volt elképzelése, Péternek is csak igen homályos fogalmak –, Gyulafehérváron a románok kimondták az egyesülést. Karácsony hetében Felek felől régi királyságbeli katonák jelentek meg, és egy ezredes a városháza előtt birtokba vette Kolozsvárt. Történetesen Elekesnek künn járt a bevonulás pillanatában a főtéren, és meglepetéssel vallotta be magának, hogy sohasem hitte el, hogy ennyi román van a világban...”

*Részlet egy megjelenés előtt álló könyvből



KISS ANDRÁS

Pacsirta kígyózó
napokkal

rohanó szél sörényébe fonva
kurta hajnalokat lebegtet
farkasok harapták ketté a csendet
műterem fejében rakosgat egy bogár

napokat faragnak karcsú fény-szekercék
levelek tenyerén csücsül a nyár
sárga bugyogója kivillan kacagnék
száraz kígyóbőrben színes kavics bazár

az esők vékony szakállán kúszik le
lassan a szívárvány (színpadi kellék)
magát hanyatt fűrészre fekteti a hárs
holdpalacsintát majszolnak az esték

A fényről

nézd milyen kába
s táncot jár
meghajlik és felém vág-
most meg le és
most meg balra
orra bukva kúszik be
az írógép alá-
függöny hátán ő a deres
hullámzik
engem keres
álmos szememtől
visszahőköl
félkalapos pajkos gyerek-
tűnő tűző
viaszlegyek nyári réme
s habban fürdő
gesztenyelevelek
délutáni
vége-

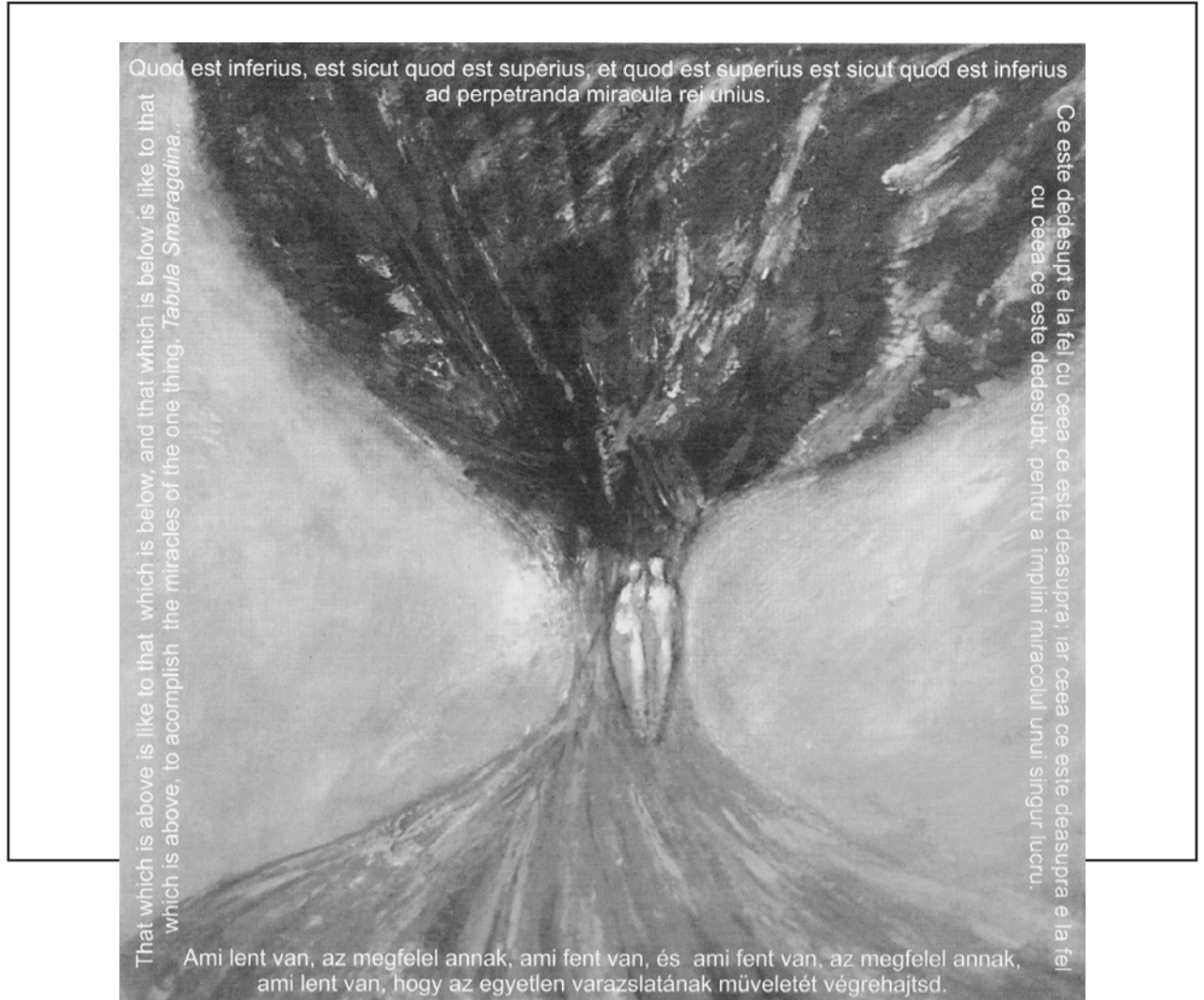
Kotyogó

kotyogó délutánok terelgetik perceimet
e versnyi időt tenyerem közepén
kis izzadságtócsába fektetem
állam mikor felkönyökölök

fonnyadt ajkam szélén
szavaim
meginognak és levetik magukat
a VÉGTELENBE- a föld ráncos hasán
halálra zúzhatják magukat
halálra zúzhatnak engem is
ki felhoztam őket fonnyadt ajkam szélére
torkom mély kútjából
ajkam peremére-
ó csak engem összezúzni
ó csak engem összezúzni

kotyogó délutánjaim nem tudhatják ezt
csak örült mokusaim tudják
mik körbe-körbe száguldanak
kalitka-fejében egyre-másra
űzik el kotyogó délutánjaimat...

hallom a csuklyás barátok csámcsogását
s rímtelen rajokban úsznak el szavaim
megfutamodván az éjtelen éjben
mint ropogós könnyem a tél hidegében-
otromba szakálluk le s föl billegetik



Ma a tenyeremben halt meg egy
feketerigó. Szegényke... Elkapa-
ta a szomszédasszonyom macs-
kája. Rohadt kandúr... Felszakította comb-
töböl a bal lábát, lerágta a farktollait... Mi-
csoda ízlés... Véres volt a szárnya töve és
a háta.

Amikor elibed tartottam, megszagol-
tad... meg se nyikkantál, mintha azt mon-
dadt volna, ilyen az élet...

De én láttam az amúgy is szomorú kutyapofádon a sajnálatot. Aztán bementél a házba, unottan elheveredtél, mint aki már régen tudja az örök törvényt: „a madár óvakodjon a ... macskáktól”.

Kis teste remegett a tenyeremben. Éreztem, hogy a halál közeleg.

Ez a sárgacsőri fiú rigó úgy bújt meg a tenyeremben, mint aki érzi, itt az utolsó perc. Megadóan behunyta szemét, fáradtan pislogott. Aztán összeszedte maradék erejét és a védekező ösztöntől vezérelve belecípített az ujjamba.

Már hiába harcolsz, mondtam, s ujjammal megsimogattam csapzott fejét.

A macska erősebb volt.

A NŐ fekvőhelyet készített számára egy papírdobozba. Citromsárga puha trikót hajtogatott össze derékalkjnak...

Még mindig a tenyeremben tartottam. Egy pipettából vizet csepegtettem csőrébe. Ivott. Úgy látszott erőre kap, aztán levegő után kapkodott, akár a szívbeteg frontátvonulásakor. Nagyra tátotta csőrét, nyelve megemelkedett, lihegett, zihált kicsi teste, éreztem szapora szívverését, aztán lefektettem. Oldalára dült. Pár perc múlva feje elbillent, tekintete elhomályosult, szemhéja félig lecsukódott.

Meghalt a feketerigó. Meg.

A kartondobozból rigóavatal lett. Sárga derékalkj fekete madárral.

*

Unatkozott. Néha előfordul az emberrel. Megállt a teraszajtó előtt, s a szemközti épületre bámult. A betonba öntött kavicskülsőjű házak látványa éppoly unalmas

NIKOLITS ÁRPÁD

Naplórészlet

(beszélgetések a kutyámmal)

(Amit elmondhatok az állatokról, azt nem mondhatom el az emberekről.
Amit elmondok a kutyáknak, azt nem mondhatom el az embereknél.)

volt, mint ez a vasárnap délelőtt. Ebédre hivatalosak az anyóshoz. Ezért az asszony nem főzött. Ült a fotelben és nézte a televízió gyerekműsorát.

„A fene egye meg ezt a lakónegyedét –, gondolatban hallotta is a saját szövegét. – Amíg a központban laktunk az anyósnál, az enyém volt a vasárnap délelőtt is. Lementem a főtérre a haverekhez, beültünk egy kávéra, beszélgettünk... Ez nem tetszett a nagyságának, de anyám sem... ő külön akart lakni... Most meg horgol!”

– Itt nincs semmi... – csúszott ki hangosan a meggondolatlan mondat.

– Szóltál, drágám? Mi nincs – kérdezte az asszony anélkül hogy felnézett volna a kézímunkájából.

– Nem szóltam, csak motyogtam... Izé, ma még egy veréb se szállt az erkélyre.

A tél beállta előtt az asszony ide szoktatta a madarakat. A régi asztalra különféle magokat szórt. Különösen büszke volt egy stiglicre, akit családtagnak tekintett, nem vendégnek. A férfi a függöny mögött állt, amikor zuhanó repülésben egy veréb szállt a korlátra. Fiatal, erős volt, mint egy fiatalember.

– Végre – suttopta. – Itt van. Egy igazi kan veréb. Nahát? Ekkorát én még nem láttam.

– Ugyan, Feri, kan veréb nincs. Van kan disznó, kan kutya, de kan veréb?... Legálább mások előtt ne mondj ilyet, mert ki-nevetnek.

– Micsoda?... hogy nincs kan veréb? Hát ez... Gyere nézd meg, aztán beszélj. Szokás szerint csak mondod a magadét, mert tied az utolsó szó. Igenis, ez egy boldog, szabad kan veréb.

Az asszony fel sem nézett a horgolásból. Gúnyosan csúfolta.

– Nyenye... Kan veréb? Boldog is, meg szabad is. Nyenye... Egy verébnak nincs tudata, sem esze, sem józan ítélőképessége. Kan veréb nincs.

– Elza, te kötekedni akarsz. Miért ne lehetne kan veréb? Miért ne lehetne szabad is, meg boldog is. Szabadon sétálhat egy idegen erkélyen, oda repülhet ahova akar... Nézd milyen hatalmas, hogyan dülleszti a mellét. Úgy áll, mintha nyakkendőt hordana. Nyakkendőjük pedig a férfiakra van. Ez egy kan veréb.

– Drágám – szólt közbe az asszony anélkül hogy felnézett volna –, nézd meg csak a cipőjét, sáros-e?

– Elza! Ez egy veréb, miért volna cipője?

– Akkor nem kan veréb. A férfiakra mindig sáros a cipőjük. Különben nem vitatkozom veled. Kan veréb nincs!

– De van!

– De nincs! – A nő horgolt, fel sem nézett a férjére.

– Elza? Hidd el, ez egy... Már békült volna, de az is eszébe jutott, mi lenne ha be-lerúgna a felesége legszebb kaktuszába. Határozott: ha a felesége továbbra is állítja, akkor ő odacsapja azt a cserepet.

– Kan veréb nincs, nem volt, és nem is lesz.

– Ha kan veréb nincs, hát kaktusz se legyen.

Az asszony felugrott, sírva kiabálta: – Mit tettél te gyilkos, te kaktuszgyilkos? – és potyogtak a könnyei. A férj már megbánta tettét, de az a madár kan veréb volt.

A veréb arrább ugrott, felkapott egy szemmagot, és megcsóválta a fejét, ha ugyan képes ilyesmire vasárnap délelőtt.

Nevesincs forrongott, dübörgött, zajosan csatázott gondolataival.

Arra ébredt, hogy a folyóparton ül, és világmegváltó gondolatok gomolyognak fölötte. Fenn az égen, amely egyre elérhetőbbnek tűnt, minél inkább meresztette a szemét, kirajzódtak a nagy terv körvonalai. Előbb azt érezte meg, hogy közelít, lépésben halad a felhők felé, aztán már nyújtotta is a kezét, hogy belemarkoljon egy gomolyagba, megszerezze magának.

Felhő-utas vagyok – ismételtette sziszegve, pedig suttogni akarta, hogy elringassa, szel-lőszavakba burkolja vágyait, nehogy elriassza a látomást. Szava, ajka nem hajlott, nem lágyult meg akarata szerint, makacsul rángatózott, tiltakozott a megszelídítés ellen.

Máskor is születtek nagy gondolatai, de azok elfértek az ő nevesincs létében, szenderegtek egy ideig, aztán ellustultak, kihunytak s mögöttük ott maradt a nagy üresség.

Nevesincsnek füstsűrű volt a tekintete, homloka keskeny, mosolya vékony ceruzavonal. Alig volt negyvenéves, kissé kopaszodott, egykor fekete fényes haja megfakult. A homlokára kiültek a ráncok, makacsul és visszavonhatatlanul, akár a falusi vénasszonyok a padon, úgy odacövekeltek őket. Nincs vihar, amely elkergethetné őket. Nem ijednek meg semmitől, se fekete macska, se cigányasszony kuruzslása nem fog már rajtuk. Ahogy telt az idő, úgy mélyültek, sőt szaporodtak is a ráncok.

Nevesincs egy idő óta aggodalmasan figyel, vizsgálja a tükörben arcának változásait. Öklével fenyegeti tükörképét: hess, takarodj, a tűz égessen meg! Porladj, oszladozz! Idegesen pofozta az arcát, aztán öklével dörömbölt a tükrön.

Poshadt évek, latyakos tócsák gyülemlettek körülötte. Áporodott, penész szagú volt minden. Beszívódott a kiállhatatlan bűz a porusaiba, érezte, mint árad körülötte a kesernyés szag, mint üli meg a levegőt.

Egy nő kellene, vágytól duzzadó, húsos ajkú, forró testű nő. Ha erre gondolt mindig remegett a teste, izzadt a tenyere, verejtékezett a homloka, miközben bambán bámult a semmibe. Szeme kidagadt, majd megpattant a szemhéjára is a nagy vágyakozástól. Kamaszok fojtott felhevülései kísértették, vesszőztek ormótlan testét, míg ki nem fakadtak a fekélyek. A nők meg elmenekültek a nagy hevület láttán, hogy el ne égjenek, mint a máglyára vetett boszorkányok. Aki mellette maradt az is úgy viselkedett, mintha áldozat lenne. A beteljesülés sóhajai helyett valami vad kín rikoltott ilyenkor az ágyból, s Nevesincs nem tudott a kielégülés mámorában nyugalmat találni. Úgy érezte, hogy meg se történt az egész, beleharapott valaki a testébe, kiszívta belőle a nedvet, mérget nyelt és megtébolyodott tőle. Váltakozta a nőket, de mintha mindig ilyen vérszopókra talált volna. Ezek a nők nem tudtak ölelni, csókolni, csak vonaglottak, tusakodtak, vijjogtak, károgtak, akár a varjak. A poshadó bűz pedig egyre terjedt, üledett, zsibbasztotta, bénította a tehetetlenséggel viaskodó szenvedélyét.

Rogyanó ágy, merev lepedő, bamba falak, vakablakok.

Kényszeredetten öltötte magára minden nap ezeket a kellékeket, rátapadtak a testére, virítottak, sikoltottak.

A munkahelyén senki se szerette. Pedig nem volt karrierista, meghúzódott a könyvelőségi irodán, betemette magát papírokkal. Pontosán, szorgosan dolgozott. Hibátlanul. Mégse érdekelt senkit, hogy mit forral az agyában. Néha felemelkedett a székéről, meglendítette izmos karjait, körözött velük, mintha fel akart volna emelkedni, de pillanatok múlva már visszarsokadt, ismét hozzáért az irodai székhez. Ott is maradhatott volna örök időre, ha nem történik meg vele az a bizonyos eset.

Péntek volt, rövidnapos péntek. Az óráját nézte ő is türelmetlenül, mert ezen a pénteken ismét találkája volt egy nővel. Egy libegő, reszkető szőkeséggel. Reggel akasztotta le a sarki kávézóban. Meglehetően könnyen ment az alku. Nem kért sokat tőle, alig három százast, mosolyát, édeskés parfümillát nem számította fel. Előlegbe adta neki, hadd oszlassa körülötte azt a kesernyés szagot. Az külön számított, hogy saját lakása van, s hogy pezsgőt ígért, meg

PONGRÁCZ P. MÁRIA

A part szélén

mindenféle süteményeket. A gyertya, a virág különrendelés volt, de így is olcsónak tűnt az egész. Aztán abban is van valami, hogy senki sem tudja, nem is gondolja, hogy mi vár rá ezen a délután. Talán, ha megduplázza az összeget sikerül késő estig, vagy akár reggelig maga mellett tartania a lányt, sóhajtott.

Déli egy óra volt, amikor szedelőzködni kezdett. Már fordult ki az ajtón, amikor rakodómunkások érkeztek az irodába. Vaskos csomagokat cipeltak, s úgy találmra letették az íróasztalokra. Sok csomag volt, tornyosodtak, nehezültek, kiszorítottak minden kis helyet. Nevesincs asztalát is megpakolták, aztán zajosan távoztak, mintha mi sem történt volna.

Gémberedett, semmitmondó csomagok voltak.

Nevesincs körbejárta az asztalokat, szimatolt. A keze megelőzte gondolatait. Ösztönösen belemarkolt az egyik csomagba, körmeivel belevájta a kartonborítékba, felhasította. A csomag omlani kezdett. Fehér papírlapok szabadultak ki a kötésből. Hullottak a lapok, halkán sercenne terültek el az asztalon, aztán lehuppantak a székre, a padlóra. Szabadon, fehérén, fényesen bámulták Nevesincs kifejezéstelen arcát. Aztán szemberöhtögték. Itt vagyunk, mi vagyunk a minden, mert ha akarjuk, megőrizjük gondolataidat, ha akarjuk, halhatatlanná is tehetünk, meg minden... Te egy nagy senki vagy, neked még valamire való gondolatod sincs, nem mersz a papírtestünkhöz nyúlni, nem tudsz megérinteni se. Szüzek maradunk melletted, pedig te azt se tudod, milyen egy igazi szűz. A testünk hófehér, fekdűj mellénk, tőled nem félünk.

Vigyorgó, röhögő papírlapok káromolták. Nevesincs kirohant az irodából, menekült. Lerázta magáról a látomást, de valami ott bizsergett a bőrén. Az agyáig még nem ért el, ott kucorgott a délutáni találkozó minden vágya.

Csakhogymár nem lüktetett, szerencsétlenül kuporgott a fejében a félmeztelen lány. Papírlapokkal kellene betakarni, gondolta. Akkor majd elvész a nagy fehérségben... Elég volt rádobni az első lapot, s máris elcsendesedett, aztán lassan felszívódott, homályba burkolózott és visszavonult valahova, majd ismét előbukkant, szeméretlenül lebegtetette testét a papírra nyomtatva.

Eszeveszetten menekült a folyópartra. Lihegett, szuszogott, amikor lehuppant a fűre. Forogott vele a világmindenség, s benne lapult, kuporgott, kuncogó, alig látszó léte. A fakó, poshadt évekből összeillesztett képek.

Nevesincs az égre bámult, a gomolygó felhőkre. Olyannak tűnt mintha ott is fehér papírlapok keringenének. Így ringatózva, merengve bújt elő az első teremtő gondolat az agyából. Kínosan, gyöttrőde szülte meg, miközben egyre sóhajtozott, nyüszített. Azt tervezte, hogy az égen gomolygó felhőkre fogja leírni mindazt, amit mások papírra véznek, számítógépbe írják, könyvekbe zárnak.

Fájdalmasan szabadultak fel a gondolatai, duzzadva sodródtak az ég felé. Megáradt a folyam. Felzúdult a magasba.

Nevesincs lassan megfedekezett a világról. A boldogság incselkedett vele. Gondolatait csalogatták a felhők. S ő életében először érezte, hogy emelkednie kell. Feltörni a magasba. Teste remegett, amikor elrugaskodott a földtől. Karját kitérte, mint a repülni készülő madarak. Szeme villogott, tüzelt.

A láng nem fogott rajta. Nem adta fel a küzdelmet, újból és újból megpróbált a felhők közelebbe érni. Nem sikerült. Sehogy sem sikerült. Kicsorbult a szárnya, szemét belepte a homály. Üszkös testét kesernyés, áporodott bűz lengte körül. Vonaglott, nyüszített, káromkodott.

Ez volt Nevesincs első mennybemenetele.

NAGYÁLMOS ILDIKÓ Osztalék

Miféle vályu ez az ágy,
ugyan miféle vályú?

S mi odalök, micsoda vágy,
tündöklő tisztaságú!

(Piliszký: Parafrázis)

Mások táplálékaként...

Egy utcasark a város,
aki végképp senkié,
az mindenkivel páros.

Csak a mámor, bódulat,
egy lépésre az ágytól,
bár válogat a pillanat,
belepirul a vágytól.

S a hajnal? – legyen átkozott!

Ne hagyja bőromre írva
az elfelejtett mondatot,
újrászüli a líra.

Miért nem lehet mindenki
mindenki falatja?

Osszatok szét köztetek,
n' hagyjatok magamra.

Megrendelőszelvény



Anavi Ádám:
Válogatott versek.....150 000 lej/ 1200 Ft.



Böszörményi Zoltán:
Aranyvillamos – harmadik szakasz...100 000 lej/ 680 Ft.



Csépi Sándor:
Két dráma.....150 000 lej/ 1200 Ft.



Eszteró István:
Gondolatok a hölgytárban.....100 000 lej/ 680 Ft.



Életteremtők.....100 000 lej/ 680 Ft.



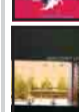
Ferencz Zsuzsanna:
Kik és Mik.....90 000 lej/ 650 Ft.



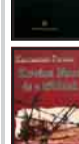
G. Pataki András:
A tél acélkék lovai.....60 000 lej/ 560 Ft.



Jankó András:
Bűnözők és áldozatok.....100 000 lej/ 680 Ft.



Karácsonyi Zsolt:
Sárgapart.....90 000 lej/ 650 Ft.



Karmazsin Ferenc:
Kovács János és a többiek.....90 000 lej/ 650 Ft.



Orbán János Dénes:
Teakönyv.....200 000 lej/ 1360 Ft.



Szócs Géza:
Az al-legóriás ember.....200 000 lej/ 1360 Ft.

Szerkesztőség és kiadó: 310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám, tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax)
http://ij.nyugatielen.com, ij@nyugatielen.com.

Az Irodalmi Jelen Könyvek Budapesten az Írók Boltjában és a Ráday Könyvesházban kaphatók.
Romániában keresse az Irodalmi Jelen Könyveket az alábbi könyvesboltokban: Csíkszeredében – CORVINA, PALLAS;
Gyergyószentmiklóson – LITERA; Kolozsváron – YOLY CONTOR; Marosvásárhelyen – DIFPRESCAR, PROCARDIA

Megrendelő neve		Irányítószám	
Település		Házszám	
Utca		Telefonszám	
Faxszám	E-mail	A rendelés összértéke (amihez még hozzájön a postaköltség)	

Jó néhány hete dolgozóasztalom sarkán terpeszkedik a cipődoboz. Annak idején, többek közt azért vettem le modern vágású ruhásszekrényem tetőlapjáról – ahol még tartok néhány cipődobozt –, hogy leporoljam vékony csontú ujjaimmal. A feliratot is újra át kellett írnom a matricán, kezdett megfakulni. Kajlasággal a kartonra nyomkodott vignettán ákombákom betűkkel szerepel a felirat: Nyár. Besurranó tolvaj óvatosságával, próféták sejtésével nyitottam fel fedelét.

Meleg szagú szellő szisszenésével egyenlítődtől ki szobám és a cipődoboz kissé fülledt légnyomása. Lázás leltározásba kezdtem, lassan az egész asztalt ellepte a vizsgálatra váró áruhalom. Megtaláltam a kupacban többek közt egy vibráló horizont fénytörését, a búzatábla ölében verejtékét törő idős aratót – akit egy fekete-fehér poros fényű tévéfelvételen láttam gyermekkoromban –, frottír-puha strandgyepek fetregő embertömegének tompa zsvajját. Láttam még egy buszmegállóban várakozó alig-ruhás zsíros homlokú tizenéves serdülő lányok közt fekete füstöt büfögő, kényelmetlen, horpadt derekú buszt, félig leomlott „biztonság, luxus, kényelem” matricával rozsdá mitesszeres hátán. Ingujjamat feltúrva, vizsla tekintettel kutattam tovább. Találtam még egy félig mezítelen lányt, aki egy reggel ágyamban halkán dudorászva törökülésben fésülte ki derekáig zuhanó hajából az éjszaka összekócolt, ágyfülledt maradékát, majd megkérdezte szeretem-e. Nem válaszoltam, később elhagyott. Találtam még egy lányt, kivel Várcott ültem egy kávéház teraszán. Amennyire lelkesen magyarul beszélt, annyira nem emlékszem előadásának tárgyára. Csak a gyermekes, vékony hangját őrző hangszalagot leltem meg, amely ezekben a percekben asztalom fenyőlapjára gurult a vakító forróságból. Miközben tollamra csévélem, próbálok a hanghoz egy arcot, vagy testet párosítani igen rossz arcmemóriám huszonhat éve gyűlő-tornyosuló zagyvalékából, sikertelenül. Annyi biztosan

SZÁVAI ATTILA Cipődoboz

rémlik, hogy szemrevaló teremtés volt. Augusztus tűzhelyében sültünk a teraszon, nem messze a dómtól, ő hosszan „előadott” valamiről, én a kávéház cégérért figyeltem, kényelmesen cigaretázva, nagyapára emlékezve. A megjelenéséből is kovácsmesterséget sugárzó határozott testarányú, apró bajszú ösöm úszott akkor emlékmateriám firodózódó felszínére, hogy kalapáccsal a kezében integessen. A margarétát formáló cégér a nőtíncsi műhelyben készült. Az öreg, míg élt, naphosszat püfölte-idomította a vasat, és naphosszat szidta a kommunistákat. A lány erről mit sem sejtve adta elő produkcióját. A cipődobozból lassú bizonytalansággal kicsordul egy kisváros nyári olvadása is. Rétság össznépszerűségét huszonnégy éve gyarapítom jelenlétemmel. A város egyik specialitása a vibráló pletyka-politikai élet. A kiskertben kapáló kisnyugdíjas langyos nyári délelőttökön legalább olyan szakértelemmel „nagypolitikáz” a kerítésre támaszkodó újságkihordóval, mint a helyi szenátus csuklyás hipnotizőrei. Ezekben az időkben gyakran úgy látom: unja már kisvárosom népe ezt az országos szintről kölcsönzött „politikailag nem szeretlek” dohos bűzű lecsapódását. „Fogok egy taxit, és itt hagyom ezt az álmos várost” – énekelte találon, lemondással hangjában a város zenésztalentuma: Laci. A Laci, Toci és jómagam alkotta zenei kompánia a múlt egyik nyarán két ízben is meghívást kapott Salgótarjánba, hogy muzsikájával örvendeztesse meg a lakosság széles tömegét. Nagy pátosszal mutatuk be repertoárunkat.

Lassan elkezdem visszapakolni a szín- és illatforgatókat, benne égbeszökő papírsárcánnyal, idegen tekintetű nyaralókkal, lihegő kutyapofákkal, ablakomban nevelkedő fecskefiakkal, a börzsönyi naplemente nyáresténként előadott káprázatával.

Nem. Még nem teszem vissza cipődobozom a helyére. Asztalomon hagyom még, hogy ha kell, gyorsan elővehessem. Olykor megesik a találkozás valakivel, ilyenkor gyakran kufárkodni kezdünk egymás dobozának tartalmával. Mások is hasonlóan cselekszenek. Aztán a cipődobozukat vagy ékes palotájuk páncélszekrényébe zárják, vagy egy esőtől ázott estén valamelyik híd alatt felejtik, mert felejtani akarnak. Utóbbi esetben általában másnap visszasiatnek hűtlenül őrzött kincsikért, amit hosszas kutatás után egy alkoholtartalmú szunnyadó hajléktalan kócos feje alatt lelnek meg párnaként kényelmesre paskolva. A nincstelen hosszas keltegetés után leheli a hűtlen arcába: „Igazán kényelmes cipődoboz”. Nagy ajándék számomra ez a néhány cipődoboz. Van, akinek szintén ajándék, de a piros masni ölelése alatt nincs semmi. Aztán a szerencsétlen halkán pityereg, két ökölrel szemét dörzsölve az ünnepi csomagolás szétzaggatottsága fölé könyökölve. Viszont van, mikor túl zsúfoltnak bizonyul a doboz, nehezen emészthető annak tartalma. Néhány éve nyáron történt, hogy egy szolid vágású lány, kivel egy buszon utaztam a fővárosba, kis híján a társaskocsi ülésén felejtette leszálláskor cipődobozát.

– Kisasszony! – szóltam a hosszú szoknyás lány után.

– Valamit itt felejtett!

– Á, a cipődobozom – lépett vissza.

A zavart kapkodásban néhány dolog kihullott a doboz készletéből, segitettem a lánynak ezeket visszapakolni. Kivéve egyvalamit. Zsebemben a lopott holmival sokáig ögyelegestem Budapest benzingőzében. Az esőszagú este érkezévével beálltam egy kapualjba. Meggyőződtem arról, hogy nem jön senki a cigarettacsikkokkal telehitt belvárosi járdán, majd elővettem mellényzsebemből a lány bájos tekintetének ígében tűnemenyes arányosságát. Szemének tengerkék friss fényét máig féltve őrzöm cipődobozomban.

BORSODI L. LÁSZLÓ Háttal

Kint
nyárról álmodik
a szilvafa,
télre emlékeznek
a csupasz háztető.
A távolból
kutyavonítás,
emberi hangok.
De a hegy
borzongó ébredése
behatárolja,
ami következne.
Így miben higgyen az,
aki háttal fekszik a fénynek?

Bagatell

Búzád elázott.
Meződ megkékült.
Házad itt hagyott.
Ez a szél meghűt.

Hol a kabátod?

Esőtérben

Itt mindig, mindig esik:
fák törzsei szépen áznak,
esőtáncok hegyen, völgyön,
esőlombok minden házon.
Csupa eső csupasz testem.
Nagy havakról álmodom.

Csak

az a mosoly
az a tekintet
megrögzött mozdulatod
csak
az hiányzik
mielőtt kilépsz
mielőtt madár leszel

Titokban

Az éjszaka foltokban –
leskelődnek
a szemérmetlen házak.
Majd
megmossák arcukat
a hajnali záporban,
és felkapcsolják egymásnak
erényöveiket.

BOGDÁN LÁSZLÓ

Város, én soha töled

Milosz-átirat

Város, én soha töled nem tudtam elszakadni. A Csiki utca kópésan tett kicsinnyé, tétova marionettfigurát, és hiába szöktem el, az egyre kiismerhetetlenebb világba, mindég itt maradtam, könyvekkel válltáskámban, a délibábokat bámulva a vártemplom tornya mögött, a fellegek tajtékos paripát, kivont karddal lovagoló székelyeket, akik természetesen már régen nem élnek, ha éltek valaha egyáltalán? A régi mozi teremben változatlanul pörögnek a filmek: a Hét mesterlövész, a Ház a sziklák alatt, az Iván gyermekora. És minden nap megnézem a Színi – ház erkélyét, ahonnan a kékszemű meseköltő szólott választóihoz a dübörgő időben. Hűségem – ha ugyan az? – soha nem értette senki. ' Tűzzél el már innen – szól át Előd a másvilágról – Mire vársz?'

Háború és béke

a megnyugvás ösvényeiről, Csiki Lászlónak

...és én nem tudtam beverni azt a szöveget, emlékszel? A poloskák széles sorokban vonultak fölfelé a falon, papuccsal, légycsapóval felfegyverkezve lestük őket, szaporodtak, egymást takarták az áruló veres foltok a falon. Ez talán még a ciátlanítás előtt történhetett. Elképzeltem a domnu avocat inci-finci feleségét, amint ő is várakozik, kezében rózsás papucsával, alattunk egy emelettel, röhögtem. És Beier búzló nyúlőrei nyekeregtek a huzatban, a balkonon. Az a szag. A szag... Tündöklő volt a nyár. A kiszáradt to felett szúnyograjok köröztek és te egy tengerparton látott fehér lóról meséltél. Álmomban felnyerítve ügetted el, valóságos tünik mindez, harminc esztendő után, ma, mikor emlékezünk. A rádióból kappanhangon üvöltözött örökké a haza legszeretettebb fia. Valóban megtettünk mindent?!



KOVÁCS KATÁNG FERENC

Egy fiú és egy lány V.

Csapkod maga körül. Viharként közlekedik a fürdőszoba és a nappali között. Virágot locsol, leteszi a félig telt kannát, s megfedekezik róla. Az erkélyről új földet hoz, átültet egy cserép zöldet. A szoba közepén felejt a leterített újságot. Huzat csapkodja a függönyt, veri a csupasz falnak. Az újság besodródik a dohányzóasztal alá, apró, göröngyös virágföld kerül a fényezett parkettán. Fölsepri, nedves ronggyal áttörli. Megbotlik az öntözőkannában, szétszórja a maradék vizet a virágok között. Némelyik túlsordul. Rongyért szalad, felitatja, mielőtt kifoltosodna a padló. Feltesz egy lemezt, a legfelsőt a halomból. Dörgedelmesen zeng Beethoven IX. szimfóniája. A hangerőtől lebénel, nem tudja, mitévő legyen. Lehalkítsa, vagy az erkélyajtót zárja be. A fer68 geteges zene a velejéig hatol, áll a huzatos erkéllyel szemben, arcába csapódik a könnyű túllfüggöny. Nem bánja, karjait összefonja hátul a tarkóján, hűteti magát a friss széllel. A nap még csak a térdéig ér, süti, egyre forróbb. Az árnyék lassan kúszik feljebb és feljebb a lábán, lassan eléri a fürdőruha szélét. Lejárt a lemez, nincs kedve megfordítani. Lelkét üresnek érzi. A tegnap esti lemezezés óta a zene minden megveszekedett taktusa rá emlékezteti. Arra az átkozott csirkefogóra! Aki jön, megy. Felbukkan és eltűnik. Becsönget a legváratlanabb pillanatokban, úgy áll az ajtóban, mint aki el sem ment soha. Nem kér, nem könyörög, nem esdekel bocsánatért. Mintha mi sem történt volna. Áll, kicsit tétován, várakozással a tekintetében, meg azzal a mindig mindenhol el lehet menni készenléttel. Be kell ereszteni, különben elmegy. Bárha egyszer tényleg, végleg, örökre elmenne! Beledögleni inkább, mint reménykedni, várni, félni, hogy most már igazán soha többé nem jön, s persze hinni mindenek az ellenkezőjét. A tegnap estét nem szeretné újra megélni soha. De mi történt valójában? Zenét hallgattak, némán fürkészték egymást. A délutáni nap már elvonult az erkély felett, lehült a szoba, a levegő mégis fojtogató volt. Köztük és körülöttük. És nem igaz, hogy a jó zene segít. Kéznel vannak a Beethoven-lemezeid? – kérdezte három rövid s két hosszú csengetés után a résnyire nyitott ajtó mögött. Szemei csillogtak, tehát ivott valahol és megszökött, ide menekült, mint rendszerint. Sajnos nem minden alkalommal. Sajnos? Ezt most gyorsan elfelejteni, túlélni, nem beledögleni, gondolja. Csak nem leszek féltékeny! – mondja hangosan. Miért is, a megoldás nem rajta áll, még csak nem is kettejükön, hanem ha jól számolunk, éppen négy embernek kellene egyszerre, egyirányban döntenie. Reménytelen. Szép, hogy eljött. Szép tőle. Nem ígért soha semmit. Leült tisztas 69

távolságban, a sötétben a rádió varázsszeme világított, s a falon az utcai lámpák véletlen árnyai remegtek. Unalomig Beethoven akart hallani, lemezezték, aztán elment. Elönti a szobát a nap, ragyognak a hullámzó porszemek. Meg kell fulladni a párás levegőben. Hiába csapkod a szél, nem hűti le a testét. Kimegy a fürdőszobába, a kád szélére ül. Megnyitja a hidegcsapot, eldugaszolja a lefolyót. Ültében pördül maga körül, lábát a vízbe mártja. Mindene sajog. Fájd a jeges víz, mellkasát szorítja a fájdalom. Zokogás rázza, öklével a kád oldalát püföli. Kilép, vizes lábbal a konyhába megy. Automatikus mozdulatokkal ebédet készít. Nem kíván semmit a nagy melegben, legszívesebben gyümölcsöt majszolna, vagy lemenne egy fagyalatra a sarki cukrászhoz. De nem, főz valamit. Anyja szavai jutnak eszébe. Soha nem hallgatott rá, talán csak ebben az egyben: ne engedd el magad, úgy készülj, mintha vendéget várnál. Egyedül piszok nehéz, mosolyodott el magában. Lehet az erkélyen gyomlálni, lehet mosni, takarítani, a fürdőszoba tükre előtt szépitkezni. Minek? És kinek? De főzni valami finomat, különleges ízeket csikarni ki az untig ismert alapanyagokból, megteríteni szépen a szobában, gyertyát gyújtani, és zene mellett lassan, minden ízt kiélvezve falatozni, így is el lehet bújni a magányban. Apróra vágja a hagymát. Nem sieti el, élvezettel nézi,

mint engedelmeskedik a frissen élezett késnek a harsogóan friss alapanyag. Amíg kevés olajon dinsztelődik, megtisztított zöldbabot vesz ki a hűtőből, s ezt is apró darabokra vágja – szecskazza – hallja anyja rosszindulatú megjegyzését. A hagyma közé szórja, fedő alatt puhítja, zöldpetrezselymet szór rá. Sok tejföllel sűrű habarást készít, s a puha babot beereszti vele. A tükörtojást mindkét oldalán megpirítja. Az erkélyre tálal. Szemét vakítja a fényes damaszt. Igazít a napernyőn, s mielőtt 70 villájával szétterelné a tojássárgáját a babon, lenéz a csendbe burkolózott kertre. A fák tövébe ültetett virágok jól érzik magukat a lombok hűsében. Estéknél hol erről, hol arról az erkélyről permetezik őket a konyhából kivezetett slaggal. Van, hogy többen is egyidőben kezdenek locsolni. Ekkor összenéznek az erkélylakók, megmosolyogják egymás buzgóságát, s játékosan egymásra szórják a frissítő vizet. Kenyérmaradékkal kitorli a tányért, berakja a mosogatóba, folyó víz alatt elmosogat. Gondosan végigtörölget mindent. Elpakol, fölsepri a konyhát.

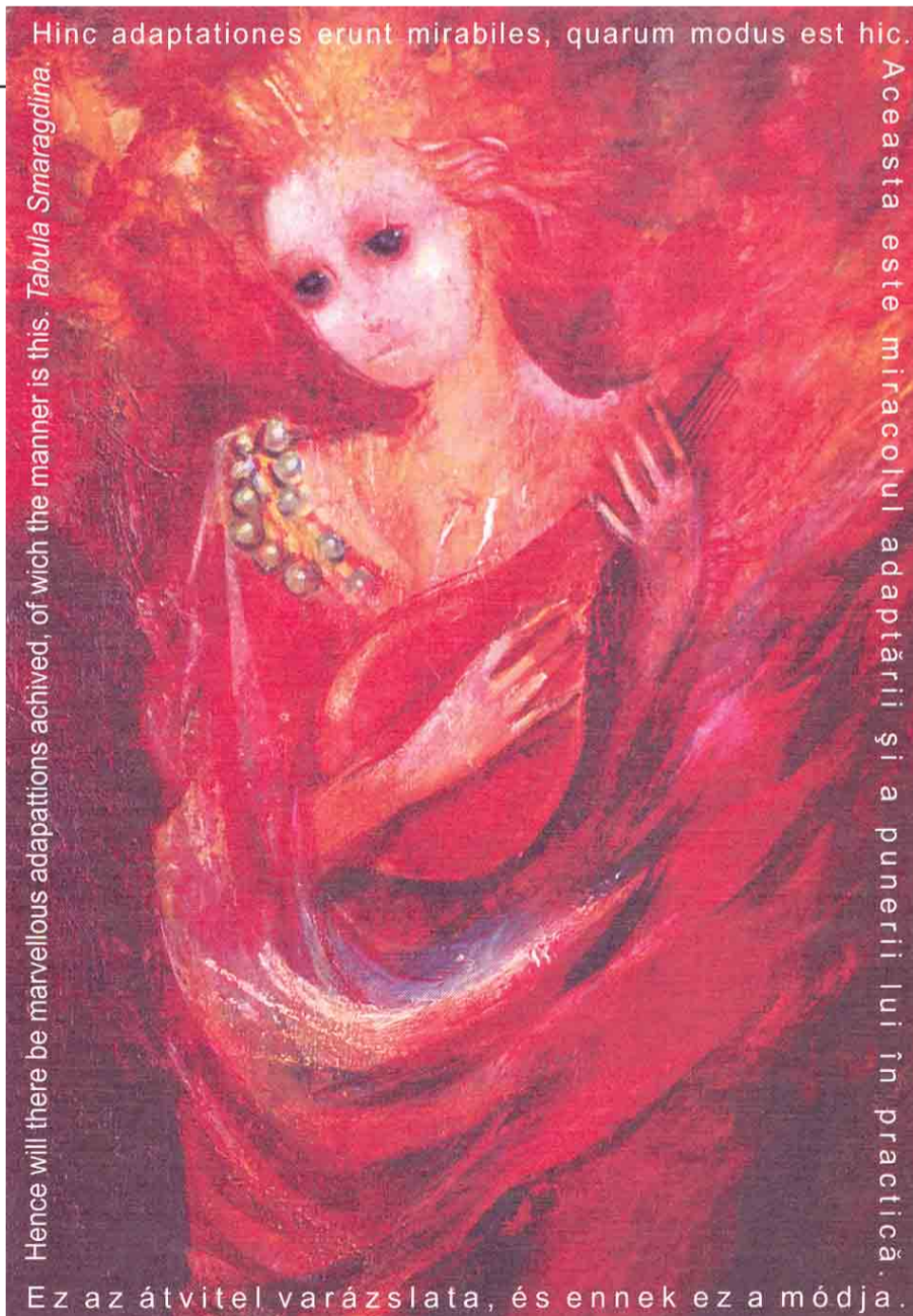
Az erkélyt hosszában süti a nap. Leteríti a falnak támasztott gumimatracot, fúj bele egy keveset. Megszédül, abbahagyja. Hanyatt fekszik, de unja magát, hasra fordul, és tovább olvassa az este elkezdett könyvet. Azért is, pedig ez is rá emlékezteti. Nem tud úgy olvasni, hogy ne az ő hangján hallja a mondatokat. Hangosan olvastak fel egymásnak, belebeszéltek, fontoskodtak. Kézfejét összekulcsolja maga előtt, állát ráfekteti. Hagyja, hogy a gyengülő szél borzolja a lapokat. Elábrándozik, belealszik a gondolataiba. Sajnálom magam, mondja

félhangosan. Magamban beszélek, de juszt sem kell macska vagy kutya! Egyedül fogok megőrülni, ha úgy tetszik. Halkabba fogja a hangját, mosolyog, s most nagyon szeretné látni magát a tükörben. Biztosan szép vagyok. Megszépít, ha jól kiszajnálkozom, kisirom magam, alszom rá egyet, felébredek, s elkezdek magamban beszélni. Jót tesz nekem. Kicsit még sütkérezem a napon, hogy egyenletesen barnuljon a testem, és az uszodában ne tudják levenni rólam a szemüket. Ostoba férfiak. Leúszom az adagomat, bámulnak tovább, mert szépen, egyenletesen rovom a hosszakat, két tempónként levegőt veszek, hosszanként váltogatva jobb, majd bal oldalon. Számolok magamban, látom a medence alját, pontosan a felmeszelt kék csíkot követem. Nem né71 zek se jobbra, se balra, az árnyékokból érzem a többieket. Szerencsém van, ha kiszámítható tempóban halad az a pár ember, aki ebbe a sávba kényszerült. Levezetés nélkül ugrom partra a medence végén. Igazítanom kellene az úszódresszt alul is, felül is, de inkább befutok a zuhany alá. Nagyokat lélegzem, egyenletes a szívverésem, megtörölközöm, s újjászületve végigsétálok a medence partján.

Eddig jut a gondolataiban, hanyatt fordul a gumimatracon, hasa, combja izzadt, megborzong, libabőrös lesz a teste. Végre egy kis hűvösség, jólesően nyújtózik, feláll, falnak támasztja a matracot. A kádban még áll a víz, belelép, kellemetlenül hideg, leereszti. Hamar végez a tusolással, könnyű nappali krémet ken magára, haját vizesen füle mögé fésüli, nyakába lóg, hűsíti. Ujjatlan nyári ruhát vesz, szandált, fonott kosárral a karján vásárolni megy. Nézi az árukat, olvasgatja a címkéket. Ráér. Egy hetet adott magának, hogy a lakásban rendbe tegyen maga körül mindent, de mindent. A rákövetkező héten kijár majd a szabad strandra vagy az uszodába. Két hét ez a nyár.

Hinc adaptationes erunt mirabiles, quarum modus est hic.

Hence will there be marvellous adaptattons achived, of wich the manner is this. Tabula Smaragdina.



Aceasta este miracolul adaptării și a punerii lui în practică.

Ez az átvitel varázslata, és ennek ez a módja.



Második kiadás

Az Aranyvilamos legújabb szakasza

A lekéselt, második szakasz után a költő, Böszörményi Zoltán számára ismét eljött az Aranyvilamosnak ezúttal a harmadik szakasza, amelyről – érzése szerint – ismét lemaradt. Miért maradt le? Lemaradt-e valójában? Egyáltalán mit jelent számára az Aranyvilamos?

A modern lírát – értem ezen a mintegy 100 éve keletkezett és napjainkban is továbbélő – a jelképesség, a többértelmezés és a lírai homály jellemzi. A szerző feltevése, hogy verskedvelő, hozzáértő olvasóhoz szól, akik – intuícióval, képzelőerővel – így vagy új sejtik, átérzik mondanivalójának lényegét. Vagy nem. Mert ez a lehetőség sem kizárt, de nem is ez a legfontosabb. A lényeg az, hogy a szöveg valami módon megragadja, magával röptse az olvasót.

Az elmondottak jegyében fogant a kötet címmel választott szimbólum is.

* A kötetet keretbe záró, majdnem azonos Aranyvilamos című versében/verseiben a szerző tulajdonképpen meg is magyarázza, mit jelent számára az Aranyvilamos: „a világ legnagyobb kincse a reményemet életető és békétlen lelkemre írt hozó balzsam.” Vagyis mindent: a többre, jobbra, nemesebbre törekvést célozza az Aranyvilamos után kapaszkodó kéz. Az ember, amíg él és létezik, igyekszik elérni az Aranyvilamost, de általában lemarad róla, és ekkor hatalmába keríti a kétségbeesés: „Istenem, mit / is csinállok, miért késtem le az Aranyvilamost? / Szívem gyengülő ritmusára / kettőnk között a távolság egyre nő. / Lassan, mint álmok illanó szele / viszi, söpri, magához öleli, / előlem eltakarja / a köd, a makacs sűrű köd.”

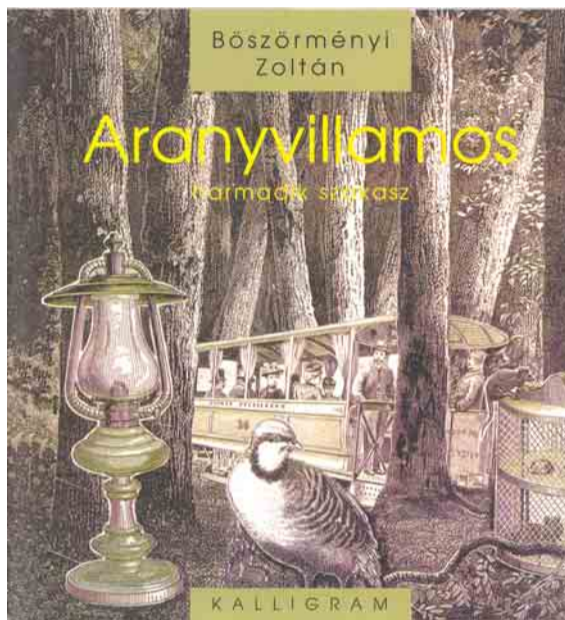
Általános emberi érzés ez, hiszen ki nem késte le – többszöri próbálkozás után is – az Aranyvilamost? Ki elégedett az életével, eredményeivel az „emberélet útjának felén” (vagy azon is túl)?

A kötet tanúsága szerint a költő sem az, bár a pesszimista életérzés, amely a könyv egészében többé-kevésbé jelen van, korunk, jelenünk, helyzetünk meghatározója jelenség, csak egy igazi költővel ellentétben a hétköznapi olvasó nem tudja így megfogalmazni. Hétköznapi olvasóként beszélhetünk, mert a világot bejárta Böszörményi Zoltán verseiben mindig a kisemberek gondjairól-bajairól van szó (s így önkéntelenül a nagy humanista, Kosztolányi Dezső gyermek és felnőtt hőseinek „panaszaira” kell gondolnunk):

„Kié a bilincs, / ha megoldáshoz kulcs / soha nincs? / Ha itt úgy mérik az áldást, / Hogy abból a szerencsét / minduntalan kiostálják?” – kérdezi Kinek című versében. Hol van ez az itt? – vetődik fel a kérdés az olvasóban. Választ az

A vissza-visszatérő önmarcangoló hang oka, hogy az egykori lelkes fiatal költőnek és embernek rá kellett döbbednie: a költészet nem váltja meg a világot: „Keresem magamban az apró szikrát, / mellyel tüzet gyújthatnék.”

Nem találok.” (Tavaszi látomás); „Logikusan, logikátlan / nagy szóhegyeket hordtam ide-oda. / Kértem én, ez a valós tragédia?” (Költészet). A magát „rég fel nem húzott rugós lemezlovasnak” nevező költő a világ közömbössége miatt is önmagát vádolja: „Csak te, csak valaki biztatna már! / Jön rám a rémes, sűrű álom, nem érzem / sem édes ízét, sem bódító illatát.” (Béna mosolyom). Hasonló életérzésről tanúskodnak a Pille véd, Mutatvány, Tűz, valamint az egykori szerelmeket és korai emlékeket felidéző nosztalgikus hangú versek is: Az elvarázsolt szilvafa, Naplemente, Szőke lány, Járkálj csak a szívemben kedves, Torontói emlék, Memento. A jelen sívár képei elnyomják az egykori világmegváltó szándéknak még az emléket is: „Kinek oltom kinek oltom, / kinek mondom, kinek merem, / ha gúzsba köt a félelem” – vallja Kinek az ágya a múltam című fejezet címadó versében. Az egykori erős akarat „reznált kis reneszánsz” nem téveszti meg, hiszen bárhol él, bárhová kalandozik a világban, ezt az életérzést viszi magával elmaradhatatlan útitársként (vagy batyuként).



első fejezet címében kap rá: A végeken. Vagyis mindenütt, ahol ember él. Az egyetemes emberi sorsot rajzolja meg A közérben, a Kairóban lángok, a Szürke napok gondja a tükörben, A monacói kikötőben és más verseiben, melyek szerint: „Vacog a kerék, ráng alatta / a remény kettévágott teste.” (Hajnal a torontói metrón).

A második, A költéltáncos rosszkezdő című fejezet eléggik hangvétele is a szerzőnek egyrészt a világgal, másrészt önmagával való elégedetlenségéből fakad – bár e kettőt nem lehet élesen elválasztani. A lírai Én nem tud kiszakadni a körülötte zajló valóságból: „Mert csak az Én / az egyedül fontos, / meglátásaim, / mint térről / a térzene / a messziből / a nagyon messziből / hullámságon / ide föl.” (Térzene). Tér, idő és Ember egysége okozza a költéltáncos rosszkezdőt, minden költéltáncosát, hiszen:

„Ki ne ingott volna ilyen-olyan bizonytalanságban, míg a legbelül szüntelen csak bizonyosságot érelett, csipetnyi türelmet, egyensúlyt veszített, ostoba véget.”

(A költéltáncos rosszkezdő)

Bizonyítja ezt az új, élénkebb hangot hozó Bora-Bora ciklus és Bora-Bora-i képeslapok című vers is. A szemléletesen bemutatott egzotikus táj ezúttal is csak keretül szolgál, benne a költő életének emlékképei sorakoznak szeszélyes összevisszaságban: „létem / egy / filmtekercs / függ / a kötélen / aszalódik / már / szárad.” A táj elemei költői képanyagként vannak jelen: „gyöngyragyolóban / alszik a nyár” ... „a széllal / szemben / pálmafa / álldogál / velem / feleselget”. A „képeslapok” mindenike a költői lélek és a táj összefonódásáról s egyben szerzőjük hivatástudatáról tanúskodik: „ha ideadnátok / az egész világ / szennyését / moshatnám / tisztára / olyan fehérek / a tenger-habok”.

Önmagáról vall a Majorana látomása című ciklusban is, miután a bevezetőben ismerteti a

XX. század első felében élt egykori atomfizikus megmagyarázhatatlan eltűnését. A szerző képzeletét megragadja a tragikus sorsú tudós története, Majoránát vissza-visszajáró lélekként ábrázolja, de a ciklus darabjaiból nyilvánvaló, hogy Majorana is jelkép, látomása, utazása, kirándulása, „bosszankodása” a költő lelkiállapotának egy-egy állomása. Többszörös áttétellel jellemzi így Vajda Jánost, Tolsztojt és a ciklus (sőt, talán az egész kötet) kiemelkedő darabjában az ugyancsak tragikus sorsú Szilágyi Domokost (Majorana írja Szilágyi Domokosról). A modern szövegköztetés eljárásával keletkezett költemény valóságos stílusbravúr, hiszen a szövegbe törés nélkül és találóan ékelődnek be Szilágyi Öregek könyve című poémájának leglényegesebb gondolatai.

A költői eszköztárhoz érve elmondható, hogy Böszörményi Zoltán az Aranyvilamos korábbi „szakaszaihoz” hasonlóan tárgyias, fegyelmeztet, higgadt hangon ír, de a „harmadik szakaszban” uralkodóvá válik a líraiság. A korábbi központozás nélküli szabadvers-formát – a Bora-Bora ciklus kivételével – általában a szakaszokra osztott, főleg a szonettformához hasonló 4-4-3-3 soros versek váltják föl. De a külső versforma nem annyira lényeges, mint a gazdag, rendkívül változatos költői képanyag. A jelképek (Aranyvilamos, költéltáncos, Majorana) mellett igen gyakoriak a meghökkenítően egyénítő erejű képzetársítások: „Sikongó tütkök iramlanak neki a durva-selyem / éjszakának, vetkőző fényreklámok leselkednek im / a vonat csatra zárt ablakán”, (Hajnal a torontói metrón); „keverj a szabadságba egy kis osztigát, / jól összekavarva, hints rá majoránát, / mint ki hiszi, csupa ízéből áll össze / ez a morcos világ minden”, (Ülök itt a ködben); „Az eszmélet kompján / várakozó érveid / kiszállni készülődnek. / Flancol a fény, ijedt arccal néz az éjre.” (Idill); „Téglavörösrre festve cammog el a délután, (autódudák hangja szagat fel darabokra / ezeréves testet, otffelejett műmiát” (Majorana látomása). E kissé szürrealistikus képek szomszédságában a Bora-Bora ciklus stílusesszéjeiben tetten érhető a posztimpresszionizmus stílusjegyei: „tollukat / időnként / a sirályok / a tenger / kék / tintájába / mártják”; „a nyári / öröm / a nyakunkban / színes / illatkoszorú”; „hogy ezen a felvételen / növényzet is legyen / pálmafák nyáját / terelem fel / a képre / s utána az egzotikus virágokat”.

Sokszínű tehát ez a líra és az Aranyvilamos szakaszaival egyre változatosabbá, mélyebbé, egyénibb hangúvá válik. Nehéz megjósolni, mit tud még újítani Böszörményi Zoltán a minden bizonnyal tervbe vett vagy már készülő negyedik szakaszban.

Mindenesetre a verskedvelők tábora kíváncsian várja.

DR. BRAUCH MAGDA

*ARANYVILAMOS harmadik szakasz, Kalligram, Pozsony, 2004. Második kiadás

– Legújabb, főcímét olvasva:

A biblia üzenete című könyvednek a fülszövegét író Jakab Gábor szerint „bibliai történeteknek és esetenként drámai eseményeknek ihletett feldolgozására” vállalkoztál. Engem az idej budapesti Könyvhétre megjelentetted verseskötetetted Jóbja ragdott meg elsősorban. A Verses Ótestamentum mellett, ha megnézem a köteted, a Jób ugrik ki. Nyilván nem véletlen. Mi ennek az oka?

– Valahogy úgy vagyok ezzel, hogy nem tudtam megkerülni Jób drámáját. Lehet, hogy az ember önmagát nem tudja megkerülni. (Ma így látom.) Ha olyan egyértelműen állnának a dolgok, mint a terror a diktatúra idején – akkor ha nem is voltál vátesz, de kényszerből el- és kimondtad azt, ami tilos volt. Tehát bármilyen rosszul (vagy jól) volt egykor, a Jób legfeljebb csak művészi kihí-

vás, vagy egy kitérő lett volna: reagálás arra, hogy tudok én is olyat írni, mint a Mesterek, és egyáltalán megtaláltam a választ az élet nekem szánt kihívására... Mostanában barátok, ismerősök suttozzák, hogy valóban kihívtam magam ellen – nem lehet tudni, hogy Őt, a magasságos Urat?, most, midőn a büntetésre váró Jób helyzetében vagyok. Egészségileg legalábbis...

– Ez a kötet találkozások szembesülése a Biblia világával, a hittel?

– Egyik versem címét idézve, már jóval korábban találkoztam a Györkös Mányi Albert festményének Szent Ferenccel a kolozsmonostori Kálvá-

rián. Júdás példája is megkísérett volt irás közben egy áruló barát képében Örökkévalóság libériában című novelláskötetem tanúsága szerint. Most azonban egy nagyobb lélegzetű műben mérhető le, hogy milyen mértékben hatottak rám az ótestamentumi motívumok.

– Ezt a könyvedet érdekes módon a Valami más című prózaköteted előzi meg.

– Valóban. Mondhatná valaki, hogy azt épp egy másik véglet hozta létre: az a bizonyos, mostanában igazán menő „sex-vonal”. Kipróbáltam, tudok-e írni szépprózát úgy, hogy bestseller is legyen. S kiderült, hogy ez lett a legtülkiabáltabb kötetem, ráharapott a fiatalabb

nemzedék. Nem merném azt mondani, hogy ezek az én „nyúlványaim” – a költő nem polip. De a jó költő – az összegző s az újító is – megpróbál ezer karral kapaszkodni az életbe, halálba, társakba, politikumba. Mindenbe. Van akinek sikerül: van aki megüti magát. És, persze, van aki – mit mondjak! – túl merésznek bizonyul elképzeléseiben vagy álmaiban, és... és kudarc lesz a vége. Nem mindig művészi kudarc, sokszor csak fizikai. Nahát, ott tartottam, hogy nem tudtam, nem tudom megkerülni Jóbot, mert valahol benne éltem és benne élek.

– Babits Jónása serkentő példává volt-e számodra?

– Babitsot nagyon sokáig mesteremnek tartottam. Úgy mondanám, hogy a moralitása elemi erővel hatott rám, és valahol tömörségre is szoktatott. Szabó Lőrinc?! – ezt nem én találtam ki, nálam jóval fiatalabb ítések megállapítása, hogy bizonyos formai megoldások mellett Szabó Lőrinc és Karinthy korának – a két világháború közti korszaknak – elrásokodott kérdéseit, traumáit újrafogalmaztam, vagy egyáltalán a magam módján folytattam. Most Szabó Lőrinc volna az istenem, ha esendőségemben én nem úgy volnék, mint Jób: az Istennel kellett szembenézniem!... Nem csupán az irodalom istenével, de a morált

szélsőségesen értelmező hatalmas Istennel. Jób című poémám szinte véletlenül született meg. Nyilván serkentésre. Nem a Jónás serkentette. Heine írja valahol, hogy ennek az „eretnek” névtelennek a (dráma)-szövege a Bibliából a XXI. század emberének lesz a tragédiája. Mert nem egyszerű halászbemberek, író tollukat, lúdtollukat tekintve sem szerény képességű s egymásnak ellentmondó evangélisták (gondoljunk Mátéra, Lukácsra vagy Jánosra) írták Jób történetét. Hanem valóban egy előrelátó zseni. Az eretneket idézőjelle tenném. Ez talán az utókornak, a katolikus egyháznak (katolikus létemre mondhatom), vagy

Beszélgetés Lászlóffy Csabával



PÁLL ZITA

Pengeélen, a kasztrációról (is)

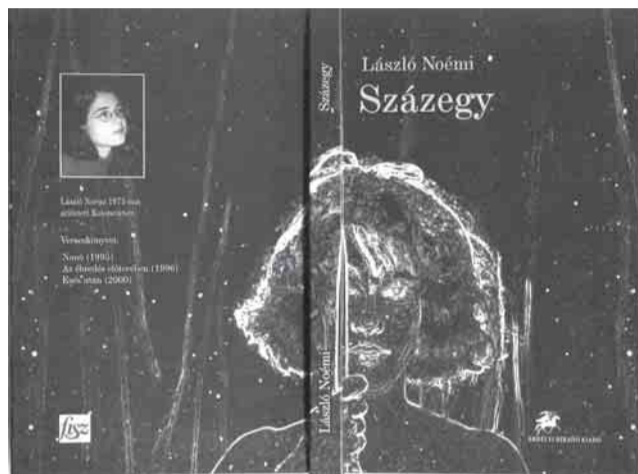
A tárgy mutatós, fényes és fekete, kemény, belül sárga és puha. Három nő próbálja eladni: előlről a borítón szereplő név (László Noémi), az ugyanott megjelenő portré (Kopacz Attila munkája), hátulról nézve pedig a szerzőről készült bájos, kissé megszeppent vagy inkább könyörgőre fogott fotó, félprofilból. A hátulsó fénykép-arc éppen ellentéte az előlki grafika-arcnak, ez utóbbi kemény, határozott, merészen szembenéz, jobb szeme előtt kard vagy tőr, vagy talán óriási konyhakés, éles tárgy, fenyegető, kasztráló eszköz. Egyelőre eldönthetetlen, hogy még a művelet előtt, rákészülve, vagy már utána, diadalmasan mered ránk a nő – vagy travesztita?! (László ~ Noémi) –, de vörös haja nem hagy kétséget afelől, hogy végképp eltökélte magát.

A költészet, a líra az érzékenység és az érzelmelek műfajának látszik lenni, legalábbis ezt sugallja belénk az akadémikus irodalomtudomány leszegényített, hülyegyerekeknek szánt változata. A bökkenő az, hogy a legsikeresebb, az akadémia és/vagy az olvasók által kanonizált költők hozzávetőlegesen 99%-a biológiai (is) férfi, az a férfi, aki ugyanazon kultúrkör közhelyes hagyományai értelmében éppenhogy erős, racionális észlelő (a Marsról), szemben a (Vénuszról érkező) érzelmes szívleány, a nővel. Ebben a kontextusban aljas és értelmetlen gesztus lenne azzal vádolni az összes befutott férfinevű műkötőt, hogy női lélekkel született volna. Izgalmasabbnak tűnik az a feltételezés, miszerint a jó/megragadó/sikeres stb. vers alapvetően matematikai és logikai műveletek olyan („férfias”, racionális) mutatványa, mely rejte marad csak szívvel olvasó – tehát bizonyos olvasási paradigmatika(n) belül marad – számára. A felfedést más, a beidőződöttéktől eltérő olvasási stratégiák tehetnék lehetővé, ezek kialakításához viszont újra kell majd gondolni a líra mibenlétét.

A fentebb vázolt kontextusban a tört tartó figurának – mint a borító által közrezárt szöveg allegóriájának-alteregójának – gesztusa számos kérdést vet fel (ha női arc: a „férfi-lírát” kasztrálja? vagy csak készül rá? ha travesztita: önmagán hajtotta végre a műveletet, már nővé tette az azzá tehető, tehát valójában eunuch? stb.) melyekre kénytelenek vagyunk a versekben keresni válaszokat.

László Noémi nem kezdő, ez már a negyedik kötet*, tömöttebb bármelyiknél, és valóban 101 verset tartalmaz, nyolc ciklusban: hat ciklus egyenként 13 verssel plusz egy ciklus 12 verssel plusz egy ciklus 11 verssel. A kötet cím bizonyos értelemben zsákutcába vezet, rávesz a számolgatásra, aztán kiderül, hogy mégsem annyira számmisztikus a dolog, csak talán ha nagyon erőltetnénk (szerző 31 éve született, visszafelé olvasva 13...) Felmerül még az asszociálás a 101 dalmát kiskutyára, azaz százegy dalmát kiskutyára, kedves ugrabugra ver-

sek, pöttyösek, rímelnék a borítón levő pöttyök, fehér-fekete, semmi középút, nehéz sors, hepiend, de akkor hová tegyük a komoly, törős arcot. Szóba jöhet Balassi Bálint, mint a magyar líra első nagy, tudatos költészetkészítéssel gyanúsított szereplője (a hivatalos verzió szerint éppen 450 évvel ezelőtt született és éppen



* László Noémi: Százegy. Erdélyi Híradó Kiadó, Kolozsvár – Fiatal Írók Szövetsége, Budapest, 2004

410 éve távozott!), akiről a kutatók azt feltételezik, hogy a $3 \times 33 + 1 = 100$ szerkezetet kedvelte: na és erre tesz – tenne – rá szerzőnk még egyet.

A kötet felütése meglehetősen erős, a Biztos talaj önmegszólító versként is működik ugyan, de az önironia átfordul fricskába, mindazok orrára, akik nem értékelték-értékelték kellőképpen a László Noémi-i költészet sajátosságait, a szöveget eltakaró locsogó zenei hangzást, csacsogó rímeiket, fecsegő sorokat, csörgőket, sipkákat: „Ha minden más volna, az volna baj: / miért nem inkább így van. / (...) / miért nem írtam / mindent kicsit más rend szerint / mint aki nem néz, csak tekint”. A felsorolt sajátosságok negyedszerre is változatlanul dominálnak, a hang immár véglegesen és védjegyszerűen egyéni, messze túl a kiforrás folyamatán. Szerző mintegy fogolyként vergődik a végletek, magasság és mélység, s az idő szép lírai közhelyeinek szövedékében: „suhanak percek, napok, évek” (10), „széles tetőre lépek” (10), „a tengerhez odatalálnék” (11), „de jó, hogy telik az idő” (13), „mennyre szép lesz / békességben” (15), „Szép lesz a vérem. Ömleni fog.” (53) stb. A közhely-helyzet annyira súlyossá válik a kötet végére, hogy a századik vers (Érzéki csalogás, 126) első szakaszában már egyenesen olvasható: „A boldogság darab kenyér / amiből nem tudsz enni már / mert hogy lennél boldog, mikor / az jár eszedben: ehetnél”. Jóéretű olvasót nagyonis zavarba hozó vers ez: roppant nehéz elhinni, hogy

a lírai beszélő meggyőződéssel szól, de közben a vers túhegynyi olyan felületet sem biztosít az értelmezés számára, mely kiindulópontja lehetne a jelentés kibillentésének, és implicite a szöveg megmentésének.

Tenger, fák, álom, hullámok, nap, hold, felhő, sírkő, halál, félelem, repülés, éj, föld, tűz, kő, kéz – csak néhány a versekben leggyakrabban használt elemek közül, ezekből épülnek szövegek, hogy aztán szinte azonnal le is rombolódjanak a következő kombinációs kísérletben, hasonlóan ahhoz, ahogyan a lego működik. Mint ha az előre adott, meghatározott számú játékkocka optimális elrendeződésének megvalósítása lenne László Noémi költészetének végső célja, mely ezáltal a tökéletességre törekvő reménytelen újraalkotói folyamatának érzetét nyújtja. Lazán kapcsolódó elemekből újraépítkező – de nem megújuló! – költészettel van dolgunk. Ez a szöveg- ill. kö-

tetalkotási elv azonban bizonyos értelemben ellehetetleníti azt a kvázi szövezerősítést, melyet a szövegek (értsd: vers, kötetben szereplő versek összessége vagy akár az életmű egésze) sajátosságaként szoktak emlegetni: inkább legőzés, mint szövögetés. Mindezek mellett a kötetben szereplő versek sokszor erősen intertextuális jellegűek, Kosztolányi, Babits, József Attila, Pilinszky és mások is gyakran beidőzölnek. Ez kissé váratlanul és szokatlanul hat egy negyedik kötetes költőnél, mivel az elődökkel való „leszámolás”, az előd-szövegek „hatástalanítása”, szembeforduló átértelmezése általában legkésőbb a második kötet végére befejeződik, ill. az egyéni hang megtalálásával kb. egyidőben megszűnik dominánsnak lenni.

Az olyan nagyon hiányzó kitérés pontot e költészet számára talán a *Katasztrófafelelés* részben olvasható versek egy része jelenthetné. Az eddigiekhez képest új, más hangütés jellemzi a *Sörök, örök sörök* (71), a *Börtönudvar* (72), a *Jegyzőkönyv* (73) című szövegeket, melyek ezáltal köztessé mozzanatai lehetnének az érettebb hang kimunkálásának. Nem annyira mondikálósak, megengedik, hogy a szavak értelmére is figyeljen az olvasó, már-már olyanok, mintha nem Noémi írta volna őket, hanem maga László. Kissé másként, e költészettől sajnos eléggé idegen humorérzékükkel hatnak a *Harminc* (76) és a *Török-tatár kapcsolat* (77). Előbbi ezzel a zsánerképpel kezdődik: „Fejem fölött köröz egy légy”, rögtön a túlodalon utóbbi ezzel: „Ma éjjel egy szünyog miatt nem al-

LÁSZLÓ NOÉMI

A leghalkabb szó

Bajban vagyok, mert nem zavar a baj. Hanyagolom a rám bízott figyelmet, a mérleg állandó egyenlítését, az ígéretből termő kerteket.

Hanyagolom a képzelet világát, nem érdekel, mikor mit álmodok, mikor mit állítok ki ellenfényben, mondok hátrányos megvilágításban.

Bajban vagyok, mert minden eltörött, nem érdekel, hogy csak szilánkra lépek, hogy minden pillanatban rész-egész vonatkozások ötlenek élelem;

nem érzem azt: a világegyetem lélegzetével egy a szuszogásom, nincs magasabb cél, végső küldetés, halálos bánat, esztelen szerencse,

nincs eszme, ügy, emberbaráti szempont, keresztény irgalom, örök igazság, nincs szenvedő alany, csak fájdalom, szakaszos tetszelgés törött tükörben,

nincs érdemem, csak életem-halálom, egyetlen iránytűm: mitől nem félek, mikor, mennyire, mitől rettegek. Most. Egyáltalán. Tőled.

szom”. Több helyen is kifordíthatók a szövegek, teret hagynak a jelentések játékanak, ironikusak és önironikusak, habár a *Harminc*-at mintha lefejeznék a „törlőrongyát” végszó.

A versek továbblendítő ritmusa és a közhelyek áradata roppant megnehezíti a sikerült sorokba, képekbe való belekapaszkodást, az ígék szintjén is folyamatos a sodrás, suhanás, iramlás, zuhogás, villanás, szaladás, (el)szállás, viharzás és így tovább. A már hivatkozott indító vers állításait a kötet képtelen megvalósítani: pontosan azt erősíti meg, miszerint továbbra is az átsíkló, felületlen tekintés költészete ez, nem az elidőző nézés.

László Noémi kötetét nem tűnik végrehajtani azt a racionális vázú „férfi-líra” mutatványt, melyről korábban volt szó. Hogy mennyiben ártveztető jellegű stációja az életműnek, az csak további kötet(ek) kontextusában lesz megállapítható. A bevezetőben feltett kérdésekre sem kapunk egyértelmű választ, de ebben a pillanatban úgy tűnik, a nő kezében levő tőr az irodalmi apák potenciáját célozza, ill. az általunk képviselt erős (vers)hagyományokat. Mely hagyományok kasztrálásához azonban ebben a kézben gyenge eszköznek mutatkozik.

az alkotó haláláig megszenvedett igazságról

egyáltalán az egyháznak a problémája, hogy „nem kiabálta ki” Jónak a tragédiáját. Heinek (a heineknek egyáltalán) igaza van. Mi, akik túlélünk a XX. századot, tudjuk, nem lehet kitörölni agyunkból a kérdést: bármilyen hatalom próbára teheti a leghűségesebbeket is. Jónak nem a hitével volt baj. Jónás ki akart bújni a felelősség alól, simulékonyabb volt, Jób viszont a megrendíthetetlen hit. De felesége elárulta, óvatosságszomszédjai kioktatják. S ő mégis mondja a magát eszelősen, mint egy sáskaevő vagy koplaló barlanglakó szerzetes. És kivel szemben mondja: Istennel?! A Sátánnal?! Ezek csak olyan trükkök. Ez

akkor már színjáték – kilépünk a színpad mögül, és elgondoljuk, hogy mire képes a porig süjtött ember. Mindenre. Ha Isten nevében szabad úgy próbára tenni bárkit, hogy bizonyos dolgokat már nem lehet soha visszafordítani. Holott az Isten minket az Ő mérlegére akar ültetni... A művész időnként megpróbál kilépni a mérlegserpenyőből. Adyn, Balassi Bálinton keresztül hány hívó nem az Isten, de a hitét megtagadó írt nagy kételkedő verseket, csak a magyar irodalomban! S itt van ennek az ókori névtelennek az igazsága, amelyet elsikkasztottak... Én a fülszövegre rá akartam írni Heine jóslatát is. Végül aztán egy nagyon művelt kolozsvári egyházi

ember, Jakab Gábor fogalmazta meg a véleményét.

– Egyik vélemény szerint számkunkra, emberek számára „ez egy eladott meccs”. A másik oldalon az Istenbe vetett hitről van szó. Mert: a legnehezebb fogaadni a csodát.

– És te, emberke, maradj kicsi, „küzdj és bízza bízzál!” alapon... Én nem a hitemet tettem kockára, hanem megpróbáltam újraélni a XX. század végén azt, ami Jóbbal megtörténhetett. Anélkül, hogy pejoratív értelemben szembeszegeültem volna a bibliai történettel, a művészi igazságra koncentráltam. Ez a legtöbb, valahányszor a Jóbok megívóják harcukat a történelmi ütvésztoin. A ma-

guk forradalmát – az én esetemben a nyelvvel. Ilyenkor más mérce nincsen, nem számít valamilyen pártmérce, vagy egyházi mérce – egyetlen isteni mérce van a Jónásban is: a babiloni igazsággal megírt! Az alkotó haláláig megszenvedett igazság... Az utókor elfogadja, vagy elveti – ez majd eldől.

– Jób története talán nem olyan látványos, mint a Jónásé...

– Filozófiailag ellenben éppolyan „belterjes”, mint a Jónásé. Előbbi ezzel a zsánerképpel kezdődik: „Fejem fölött köröz egy légy”, rögtön a túlodalon utóbbi ezzel: „Ma éjjel egy szünyog miatt nem al-

/ csorog a verejtéke, ha kifáradt?...” „És Jób értette: leckézteni csak / annak szabad, ki végtelenben ül, / ki ad, ha nem kérsz, s mikor kérsz, nem ad.”

Milyen esélye van Jónak, az ártatlanul hadakozó Jóboknak azóta is?! A véges emberi idegrendszer a mindenét elnyelő szenttelen Végtelennel áll szemben – vagy csak a tempolmi térdepelésekkel aláztatra szoktatott gyermek dorgáló Jóistenével?... Jób nem lázadó próbatétele. Nem olyan könnyű megírni látványos drámában, bár gondoltam rá... „Te vagy az én / atyám! – mondom a sírnak. S a férgenek.” De „hol van Ő”, akinek „szeme vérbe / bo- rul a dühtől s szerzetét a térbe

nem lettem volna képes szem-

besülni Jób tragikus sorsával. – Jób igaza vajon más, mint a világmindenség nagy igazsága, törvényei? Teherbíró képességét most hagyjuk...

– Mert ha így van, nem véletlen, hogy legtöbbször közöny és megvetés sújtja a kiválasztottakat. Tegyük hozzá (?): az engedelmes arctalan tömeg közönye s megvetése. „A világon odon malma” – ezek szerint – „rosszul öröl”. Vagy reménykedjünk, hogy ez a XXI. századé még nem végeredmény.

Beszélgőtárs:

GÁSPÁR GYÖRGY,
Petőfi Irodalmi Múzeum,
2004. október



Shakespeare drámáiról köztudott, hogy korlátlan mennyiségű virtuális formát képesek életre hívni, a művek alapszituációja megbírja az időben és térben való könnyed mozgást, a különféle transzponálásokat, adaptációkat. Rendezni ezeket lehet korhűen, hagyományosan, „korhűtlenül” aktualizálva, vagy ha úgy tetszik egyfajta kortalanságba, időtlenségbe helyezve. Lehet azonban egyszerűen csak a drámák „okán” beszélni, ahogy ezt Rusznay Gábor *Bozgorok* rendezése az Ahogy tetszik „kapcsán” is teszi. Shakespeare után szabadon... Ez a fajta attitűd felmenti a rendezőt a számonkérés különböző formáitól, ugyanakkor megvannak a veszélyei, nehézségei is, a korlátlan szabadság, mint tudjuk, nem mindig válik az előadások javára. Rusznay azonban gondosan kikerüli ezeket az útvesszőket: a rendezés egy átgondolt, koherens és működő koncepcióra épül. Még ha ez első látásra nem is tűnik úgy. Ráépít a shakespeare-i vázra, ugyanakkor elrugaszkozik tőle, végül annyira belevisz a játékba, hogy már-már nem tudjuk, melyik a darab és melyik az előadás valósága, hol vannak a határok fikció és „fikció” között. Az előadásnak ugyanis egy saját (os) sztorija van, amely rimel ugyan a dráma történetére, de áthelyezett hangsúlyokkal operál, ezáltal lényegesen továbbgondolja, meg is haladja a kiindulópontját.

Rusznay Gábor az itt és most paradigmába helyezi a történetet, egy erdélyi büfé (panzió, vagy kocma, nézőpont kérdése) – a Bufet Ardeal – terébe sűríti a cselekményt, a játék felépítésében pedig folyamatosan reflektál a mára, napjaink aktuál- és kisebbségpolitikai helyzetére. A kapocs, mely a két történetet – a shakespeare-it, valamint a Honvéd társulat verzióját – összeköti, a hazátlanság és a száműzetés motívuma. Az előadás címe is ezt jelzi: a bozgorok megbélyegzéssel a „hazátlan” magyarokat illetik, és nem csak...

Az erdélyi falusi környezetbe érkeznek be a bolyongók tábora, a koncepció alapján a Magyarhonból érkezett turisták. Az Ahogy tetszik száműzöttjei az ardenne-i erdőben vándorolnak, a Bozgorok „száműzöttjei” a Bufet Ardealba tévednek be. Az *Ardenne*, *Ardeal* szavak közti hasonlóság is erre a párhuzamra játszik rá. Nem a pástorok és az udvari népség, hanem a többnyire „őshonos” székely és az „eltévedt” magyar tábor konfrontációját, találkozását érhetjük tetten. Az előadás mindkét perspektívából megvilágítja a kérdéskört, láthatjuk, hogy milyen magyarországi szemmel nézve az erdélyi és erdélyi szemmel a „magyarból” jött. A rendezésnek ilyen értelemben kapóra jött a shakespeare-i forma, a megkettőzési technika, melyben, akár egy tükörben, a bal jobbnak látszik, a jobb pedig balnak. Ez a megoldás lehetőséget ad a két oldal kölcsönös reflexiójára, kölcsönösen neveltségessé tételére. Az előadás komikuma is nagyrészt ebből ered. Leleplezőnek mindkét oldalról az élőknek hitt mítoszok: az „Édes Erdély”-i vendégszeretet, meg az anyaországi „tárt karokkal várás”. Az „odaát Magyarba amúgy is minden vagányabb, s könnyebb s jobb”-szerű közhangulatok kerül terítékre. Rusznay elmélyíti a shakespeare-i hazátlanság problémát, azaz kitárgítja, a Bozgorokban mindkét „fél”-ről kijelenthető, hogy hazátlan, az erdélyiekről azért, mert megbélyegzik őket, a magyar turistákról azért, mert a bolyongás, az eltévelyedettség állapot, amelyben ábrázoltatnak, a gyökértelességük metaforája is egyben.

A színészek nagy része Erdélyből, Marosvásárhelyről „települt ki” Magyarországra, jelenleg is ott élnek, a rendező maga is dolgozott egy-egy évig a marosvásárhelyi és a kolozsvári társulat rendezőjeként.

Az erdélyi „valóság” meglehetősen sötét színekben jelenik meg, de ne feledjük, hogy ez az előadás elsősorban magyarországi közönség számára készült, így valószínűleg sokkal erősebb, nyilvánvalóbb és sokkolóbb jelzésekkel él, mint amilyenekkel az erdélyi közönség élne. A Bufet



Székely versus magyar? Ahogy tetszik...

A Budapesti Őszi Kulturális Napok a kolozsvári Transzit Házban keretében láhattuk október 8-án a budapesti Honvéd Kamaraszínház előadását, a *Bozgorok*-at, Rusznay Gábor rendezésében. Az előadás elnyerte a magyarországi színházkritikusok díját, mint a 2003/2004-es évad **Legjobb független színházi előadása**, a X. Alternatív Színházi Szemlén (Szeged) a **legjobb rendező**, valamint a Magyar Stúdiószínházak XVI. Fesztiválján a **Fővárosi Önkormányzat Alkotóközösségi Díját**.

Ardeal belseje, az előadás játéktere (a nézők három oldalról körülülék ezt) valóságos késdből: hasonló kocma-designnal elég gyakran találkozunk a környezetünkben, koszos fények, szedett-vedett asztalok színes égőkkel és művelekkel dekorált mennyezet, borgóz és pálinkaszag, ismerős hely. Nem föltétlenül hidegrázó, ebben a koncepcióban egyenesen otthonos tér. Valószínűleg azért, mert otthonosan mozognak benne a többé-kevésbé autentikus figurák. Kezdetben nagy a jövés-menés, mindenki tesz-vesz, a figurák kellőképpen beexponálják magukat, megismerjük őket a természetes környezetükben, hogy később, a magyar turisták érkezése után világossá váljék a bennük történt elmozdulás, változás. A székely himnuszt klimpírozó kocsmáros, Corinnus (Káta István) mosogatóra vált, az örök elméledő (I)Jacques (Domokos László) jön-megy, keresi a helyét, verseket, dalokat fabrikál, figyeli a történeteket, Juci, a sefunak (főnök – szerk. megj.) megfelelni vágyó koszos, de szorgos cselédlány (Gecse Noémi) az asztalokat törli, vizet hoz, sűrög-forog, a sánta, „fraier” (átverhető – szerk. megj.) Silvius (Győri András Botond) és szerelme, a beképzelt és nagyravágó Phoebe (Fazakas Júlia) szokásos szerelmi perpatvaraiat élik. Silvius szerelemért esedezik, Phoebe egyszerűen csak letapoza, vagy rá sem néz, unottan hangol a mikrofon előtt, majd belekezd a román sláger, a „puștoaic!” (csitri lány – szerk. megj.) kezdőakkordjaiba. Érezni, hogy a szereplők naponta ezt csinálják, ezzel kelnek, ezzel fekszenek, minden a megszokott kerékvágásban van. Az örökös feszültségek az örökös szópárbajokban és apróbb cselekvésekben vezetődnek le, az állandó elégedetlenség, tehetetlenségérzés legfeljebb alkoholba torkollik. Talán csak Phoebe az, aki ki is mondja: elege van ebből a helyből, a többiek többé-kevésbé öntudatlanul belenyugszanak az „erdélyi életérzésbe”. A kocma, amely mintha mindannyiunk otthona volna, és a külvilág közötti kapcsolatot elmosódott, alig érezhető. Ebből is következethetünk, hogy ez nem egy egyszerű kocma, valahol Erdélyben, hanem ez maga Erdély a sajátos figuráival, helyzeteivel, problémáival, örömeivel, hétköznapijaival. Ez a tér, meg a bennük levő alakok felmutatják az elmozdulást a tradicionális népi értékekhez képest, Phoebe figurája és az ő „mű-

vészete” egy nyilvánvaló idegen elem ebben a közegben, románul énekel valamelyes tehetséggel, az anyja lozinplikkes (sorsjegyárús – szerk. megj.) cigányne volt vélhetően az alföldön. Télijesen „beinkadrólódott” azonban ebbe a világba, szerves része lett. Az ő zenéje mellett többé-kevésbé nyugodtan elfér a hagyományos magyar hegedűszó, amit Zsuzsika (Zsákay Júlia), a konzervatóriumba felvételiző kislány húz a kocsmában lévőknél. Az előadás egyik legszebb képe, ahogyan a pódiumról románul éneklő Phoebe mellé felteszik a székely ruhás, hegedülő kislányt és hagyják, hogy mindkettő húzza a saját nótáját. A kislány zenéje nyilvánvalóan kiemelkedik a hangzavarból, felülmúlja Phoebe dalát, ez a kettség azonban, ahogy a két műfaj egymás mellett létezni és szólni tud, jelzi a hagyományokhoz való viszonyukat. Az anya, Ibike (Buzássy Adrienne) valósággal mutogatja Zsuzsikát, mint egy kis székelyruhás babát. Csak tiszta forrásból... Zsuzsika viselete minden funkcióját elvesztette már, csak a figyelem felkeltését szolgálja, talán vásárló-csalogató, de az is inkább „Magyarban”, ők ugyanis Magyarba járnak csencselni. Nyilvánvalóvá lesz az előadás végén, hogy ők itt a hírhözök, szerepük majd az előadás végén tűnik ki, ők hozzák a magyarigazolvány hírt, azt a hírt, ami a Bufet Ardealt szinte teljesen kiüriti.

A játék igazán csak a „magyar turisták”, a shakespeare-i udvari népség megjelenésével kezdődhet. Az idegenek szinte beesnek az ajtón. Orlando terroristának álcázva buckázik be a színpadra, bicskát szögez a kocma „lakóival” szembe, időbe telik, míg rájön, hogy ezzel a magatartással ebben a világban nem sokra megy. De talán ez az abszurdítás nyeri meg a helyieket, hiszen valamennyire saját helyzetükre reflektál. Plakátokat ragasztgat Wanted feliratokkal, hogy számunkra is kiderülhessen, kedvesét, Rozalindát keresi, azaz körözi. Egy kis aranyhőrség van nála, ez az Ahogy tetszik-beli Ádám, öreg hű szolgájának a megfelelője; az előadás végén jelképesen a hűség szimbólumává „avatódik”, ugyanakkor keserűen abszurd „hallgatói, nézői” szerepet is kap. Az egyedül maradó Izsák az előadás végén neki mondja el, hogy „Színház az egész világ...”. A másik, a külvilágból érkező magyarországi háromtagú csoport, Rozalinda

(M. Simon Andrea), barátnője Celia (Szöcs Erika), valamint a kísérelőjük, a shakespeare-i udvari bohóc, Próbakó (Dióssy Gábor) is eléggé mulatságosan mutatkozik be. Rozalinda román közsöntéssel próbálkozik, az előadás végén elhangzó, abszurdnak tetsző kérdései (Román lesz az itt születő gyermek? A helybeliek románok?) azokat az anyaországi előítéleteket mutatják, amelyekkel mindannyian találkozhattunk már és jelzik, hogy a rövidke erdélyi tartózkodása során semmi nem ragadt rá, ugyanúgy nem ért semmit a körülötte levő világból. Próbakó sem igazán látszik megérteni az összefüggéseket, idejétmúlt frázisait ismétli. Mint a beat-nemzedék antagónisztikus maradványa, a sokszínű egyéniségek, a hedonizmus korát hirdeti. Fárasztónak érzi a magasabb szellemi szférákból való alászállást, képes bebizonyítani Corinnusnak, hogy kárhozat vár rá, amennyiben nem jött még az EU-ba és nem tapasztalta meg, nem ízlelte az igazi, a magas kultúra gyümölcseit (a shakespeare-i bohóc az udvari kultúrát dicsőíti egy párhuzamos jelenetben). Célia egy kicsit ellentétesen gondolkodik, lelkesedése azonban hamisnak (vagy talán csak naivnak?) tűnik: „Hogy itt mennyire őszinték az emberek, meg tiszták, hogy mennyire igazi itt még minden”. De a frissen érkezettek még csak meg nem értett betolakodók, akik, akárcsak céljaik, furcsák és gyanúsak: egy „jobb” világból miért jönnek ide? Olyan lények ők, akiket igazából megfejni lehet, vagy kikacagni. Az ősi dák varázsigé (pula calului) (lófasz – szerk. megj.), amit Jacques tanít Próbakóknak és javasolja, hogy kiabálja az utcán, jellemző heccelési forma. Az alapvető kommunikációs problémákat jelzi azoknak az Erdélyben gyakran használt szavaknak (pl. pix, murok) (írószer, sárgarépa – szerk. megj.) megjelenése a szövegben, amelyeket az anyaországiak csak értetlenül hallgathatnak. Ezek a poénok azonban sosem válnak nehézkesé, erőltetetté.

Az ahogy tetszik-i váztló való elrugaszkozás a párválasztási „játékokban” is meglátszik: Rusznay összehasonlítja végül az embereket, nemcsak Orlando és Rozalinda talál egymásra, de Corinnus is Céliával, sőt Juci is Próbakóval. Mintha még Silvius és Phoebe közt is pislákolni kezdene valami. A Bozgorok záróakkordjaiba a terhesség motívuma is beleszővi magát, kiderül, hogy Rozalinda gyereket vár. Ez a terhesség enyhén megkérdőjelezi az igaz szerelmet, amivel egymást „körözték”. Lehull a lepel a szerelmi házasságokról, nyilvánvalóvá válnak az érdekek. A figurák nagy része menekülni próbál a választott (házastárs) segítségével. Erre az akcióra adja meg a Rajt!-ot a hír, amit a Magyarból visszatérő Zsuzsikákéknak hoznak: „Adnak magyar igazolványt, lehet szabadon jönni-menni”. Ekkor mindenki sorra feláll, összekapja a cókómóját, óriási raffianeccekkal a kezükben indulnak neki „Magyarnak”. Az utolsó közös vacsora lehetőséget is otthagyják, felállnak a gőzölgő tokány mellől. Valószínűleg a kinti lét sem hozza el számunkra a megváltást.

Egyedül Jacques marad, a hajdanán sokat látott, örök cinikus gondolkodó. Illúziói már nincsenek. Szerelme, párja nincs, akivel mehetne, bár ezt az utat talán nem is választaná. Az előadás kezdetétől „mondogat”, de csak a végén figyelhetünk rá igazán: az életre, mindennapjaink színházára próbálja felhívni figyelmünket. Monológja, a „Színház az egész világ”, amit az aranyhőrséghez intéz, egyrészt ezt a töltetet hordozza. Az *Ahogy tetszik* végső jelenetében a herceg „kész országot, hatalmas hercegséget osztr a testvéreknek”, válaszként a száműzetésre. A Bozgorokban a „magyar igazolvánnyal” enyhítenek hasonló gondolatok...

Jacques egyedül marad az asztalnál, a nézőket hívja maga mellé, fogyasszák el vele a maradék ételt. Ez a gesztusa talán épp Erdélyben lehet a leghatásosabb: vállaljanak sorsközösséget vele, vagy ha nem is teszik, legalább magányát enyhítsék egy kis időre.

NAGY NOÉMI KRISZTINA



KATKÓ TAMÁS felvételei



A Város és Költője*

Csibra István: Simonyi Imre pályaképe

Figyelemre méltó monográfia született Gyula város költőjéről, a tíz éve elhunyt Simonyi Imréről. Ugyan nem volt ő mindig a város költője, sőt a városi hivatalosságok által az 1956-os forradalombeli tevékenysége miatt évtizedekig kifejezetten üldözött volt, „ellenforradalmárnak”, a „szocializmus ellenségének” titulált, de amúgy is kétes hírű, ezért nyílvántartott, és később is inkább csak túrt, mint támogatott, egyik verse szerint: „fölség-hordalék-alak”. Azon kevesek számára, akik tanítványként vagy barátként jártak hozzá viszont ő volt a Költő, a Mester, a másként gondolkodás, a szabadon gondolkodás, az ellenzéki élők szimbóluma. Alakját, ellentmondásos személyiségét, a városban betöltött szerepét, szembenállását a mindenkor városi „illetékesekkel” pozitív és negatív töltetű pletykák, legendák sora övezte, s övezi mindmáig.

A hivatalos megítélését illetően azonban (főként a rendszerváltozást követően) mára alapvetően megváltozott a helyzet, s az egymást követő gyulai hivatalosságok ma már láthatóan megbecsülendő értékékként kezelik szellemi örökségét. Bonyolultabb kérdés, hogy a város lakossága, az egykori tanítványok, a sorra megtagadott barátok szűk körén túl, mennyire ismeri, és mennyire érzi vajon szintén a magáénak. Ugyanis tíz év egyrészt nem olyan nagy idő még ahhoz, hogy a városlakosok (hogy ne mondjam polgárok) az egykor köztük élő embert, a maga emberi gyarlóságaival elfeledhették volna, jóllehet magam is Csibra Istvánnal értek egyet, aki szerint „a művekben megtestesülő költői teljesítmény a döntő”. Másrészt elég hosszú idő akkor, amikor éppen egybeesik az irodalmi kultúra presztízsvesztésével, az író, költő szerepének, rangjának leértékelésével, a versolvasói kedv csökkenésével.

Pedig a városi illetékesek okkal éreztek rá arra, hogy Simonyi Imre kultuszát érdemes fenntartani, ápolni. A magyar irodalomtörténet számos olyan alkotóról tud ugyanis, akinek a neve, tevékenysége valamely vidéki városhoz szorosan köthető, miközben egyetemesen érvényes (legalábbis magyar nyelven) művészetet hozott létre, de kevés olyanról, aki haragban, szerelemben

annyira összeforrott volna a maga városával, s annyi alkotásában, versében megörökítette volna azt vagy annak egy-egy részletét, mint Simonyi Imre.

A városhoz fűződő ellentmondásos viszonyát már egy 1945-ös újságikkében megfogalmazta (*Közünk volt egymáshoz*), Gyula megyeszékhelyi rangjának fenyegető elvesztése kapcsán, amikor még nem tartotta magát költőnek, csak jegyzetírónak. Csibra István szerint a cikk azért figyelemre méltó, „mert vissza- és előremenőleg összefoglalja az előző húsz és az elkövetkező ötven esztendő”, de talán azért is, mert elgondolkodtathat afelől, hogy Simonyinak a várossal szembeni sajátos ambivalenciája mennyiben a kommunista rezsim eredménye, s mennyiben korábbi keletkezésű, esetleg mennyiben kötött, mitizált.

A monográfia szerzője természetesen nem a kisvárosi poétára helyezi a hangsúlyt, hanem épp ellenkezőleg, mindenféle lefokozó megközelítést kerülve, s a bevezetőben is vállaltan azt kívánja felmutatni: „hogyan is lett a poeta minorból lát-szólag igen egyszerű poétikai és retorikai eszközei ellenére poeta major, azaz jelentős, nagy költő.” A kicsi és a nagy relativitásától eltekintve most, világos a szerzői szándék: rá akarja irányítani a figyelmet Simonyi Imre költészetére, be akarja bizonyítani, hogy a XX. század második felének magyar költészetében kiemelt hely illeti meg azt. Ennek érdekében egy alapos, a magánlevelektől az oral historyig terjedő, különböző források felhasználásával készített, számos korábban homályban lévő mozzanatot jobban megvilágító életrajzi vázlat és személyiségrajz után a pozitívista módszertanra emlékeztető módszerességgel sorra veszi az 1956-os *Tisztességes irástól a Költő törvénye* című posztumusz kiadványig az egyes köteteket. Részletes gondolati-formai elemzésnek veti alá a fontosabbnak ítélt verseket, gazdagon támaszkodva a kortárs recepcióra, az éles bírálatokkal (ami egyébként feltűnően kevés) e költészet eredetisége, „ómódi modernisége”, „lírai realizmusa”, par excellence alanyisága mellett kortársi véleményeket, illetve saját érveit szembeállítva. Ezen

módszertan alkalmas arra, hogy e sajátos, számtalan forrásból táplálkozó, számos kortársi költői világgal rokon, de egyetlen irányzatba sem besorolható, etikai indíttatású, gondolatilag igényes, az individuális létkérdésektől a közösségi, nemzeti sorskérdésekig ívelő, leginkább logikai és retorikai eljárásokkal formált líravilág természetét leírja, bemutassa, a kapcsolódási pontjait jelezze. Az egyes kötetek világában történő már-már mechanikus (ezért a szerző közhírtő beszédmódja ellenére is időnként fárasztóvá váló) araszolás során – ráadásul azok megjelenésének kronológiáját követve (így a monográfia végén tárgyalva a korai, illetve a korábbi kötetekben meg nem jelent verseket) – hát-térbe szorul azonban a pálya fejlődési ívének megrajzolása (igaz, ezt a költő is nagyban megnehezítette azzal, hogy rendre újraközelítette, újradátumozta régebbi verseit), elvesznek, eltűnnek a pálya, az életmű kiszövegelési pontjai, jellegadó alkotásai, illetve a monográfus a kelleténél talán nagyobb elfoglaltsága a szerző személye és munkássága iránt megakadályozza az életművön belüli differenciált értékelést.

Ezért is hiányzik a kötet végéről egy, az életművet mérlegre tevő, azt a korban elhelyező, a kortól független szellemi és poétikai örökséget megfogalmazó, azt a mai olvasó lehetséges elvárásai horizontjaival is ütköztető összegezés (amit nem pótol a kortársi kritikákból való ismételt szemelgetés). Talán ezért sem tud választ adni a monográfia arra a kérdésre, hogy miközben a költő vidéki magánya és minden különutassága ellenére verseivel a hetvenes, nyolcvanas években már állandóan jelen volt a kor meghatározó irodalmi nyilvánosságában a folyóiratoktól kezdve az ÉS-en át a Népszabadságig, s kötetéről a kor hangadó kritikusai rendre méltatóan szóltak ugyanezen meghatározó fórumokon, hogyan, miért tűnhetett el az elmúlt évtizedben az irodalmi köztudatból, közbeszédből ez a költészet nyomtalanul. (Igaz, ezt a kérdést a monográfia föl sem teszi.)

* Az Új Könyvpiac 2004. július-augusztusi számában megjelent kritika rövidített változata

ELEK TIBOR

MAGYARI BARNA

Ember-tribünről

csönd-csizmát készít
éjjel a varga
melyet koptatok
bent önmagamba'

követnek folyton
szellemi árnyak
az értelemnél
mi lehet tágabb

ember-tribünről
nézhető az ész
cselezget bennünk
gyakran az egész

szívünket sűrűn
tépi a véreb
infarktuszaink
mind összeérnek

NAGY MIHÁLY TIBOR

arcközelben

ég
az alkonyat
és zokogás és
szeret

ragyog

fehér szavak

jajongó madarak
leszálltok csöndünk
kéküres vizére

ti hallgatásainkra szomjasak

a vágy

erő mely szétfeszít

magányod réseite
pici halállok
lengik
át

ÚJHÁZY LÁSZLÓ

Dér és zúzmará

Ha meglátod fölém tornyosulni
éveim homályló sziklatömbjét,
már búcsúzó madarakkal sem tudok
szólni tehozzád:

szemedben vonuló virágos
mezőket az elmúlás évszaka
töri-zúzza, látom, és nemsokára
dér lepi be alvó kezedet.

Messzi vagy, mint télen a Nap
esendő, régi virághoz,
de az ősz szigorából
búzavirág feslik a szádhoz:

tündöklő szomorúságnak.

Az ölelés volt a leggonoszabb. Az iradatlan különbség. Péter huzal karjai, vékony válla, szikár teste erősen hoztápadt. Ölése kemény volt, férfias, néha talán túlzottan is határozott. Az ő karjából nem volt könnyű kibontakozni. Gábor kidolgozott izmai öleléskor csak óvták. A szekrény méretű felsőtest, az úszóedzéseken kőkeményre dagadt bicepszek olyan óvatosan és vigyázva ölelték, hogy Zsuzsi igazából átélhette: ő egy törékeny és védetlen nő, akit óvni kell. Többnyire az aktuális ölelés tűnt az igazinak, az egyetlennek. Ha Péterrel volt, a Péteré, ha Gáborral a Gáboré. Mindkettő másért volt szerethető. Mikor először keveredett össze benne a két fiú, Zsuzsiban összetört valami. Mint aki egy rossz álomból ébredt, és pillanatokig azt sem tudja, hol van...

Zsuzsi vigaszgágon került az egri főiskolára, szerette volna otthon, Pesten elvégezni az olasz szakot. A történelmi hangulatú város egyéves kalandnak tűnt. Aztán olyan pompásan érezte magát, hogy ott ragadt. Idővel barátja, Péter is belenyugodott, hogy csak hétvégén találkoznak; talán még jobb is volt így, nem civakodtak annyit. Gábort az első év végén ismerte meg, már túl volt a nehezebb kollokviumokon. Az volt a legvonzóbb a fiúban, hogy mindenben fordítottja volt Péternek. Csupa izom, mégis zavarba ejtően gyöngéd. Nem egy bonyolult lelkű értelmiség, mint Péter, ám annál figyelmesebb. Komplementer párok, gondolták róla a lányok: remekül kiegészítik egymást.

GRECSÓ KRISZTIÁN

Komplementer pár

Zsuzsi cinikusan tengerésznek nevezte magát. Minden kikötőben egy asszony, pontosabban egy férfi. A Keletben még Péternek integetett, Egerben már Gábor várta. Másfél évig probléma nélkül ment minden. Gábor tudott Péterrel, Péter persze mit sem sejtett az egri lovagról. Zsuzsi nyaranta a barátjának ürügyén el-elutazott Egerbe, olyankor megállás nélkül szerettek meg Gáborral.

Egy teljesen ártatlannak tűnő hétfőn bozult föl minden.

Zsuzsi jóvátétel nélkül összekeverte a dolgokat. Legelőbb az öleléseket. Gyöngéden és finoman ölelte vissza Pétert, a fiú viszont a szokásos lendülettel vonta magához. Zsuzsi majdnem összeroppant, úgy érezte magát, mintha sattu préselt volna össze. Péter szemében ingerült gyanú villant. Ilyesmit nem téveszt el az ember. Szeretkezés közben aztán végzetes baklövés következett. Zsuzsi maroklászni kezdte Péter karját és mellét. Ezt Gábor imádta: befeszítette minden izmát, Zsuzsi pedig izgatottan paskolta végig a feszülő domborulatokat. Péter gyűlölte, ha végigpásztyázák szikár testét. Haragosan sziszegett érte.

A test tovább árulkodott a maga sokatmondó nyelven. Szánalmas, végleges lebukást jelentettek a mozdulatok.

Péter, bár otthon volt Kant filozófiájában, nevenségesen kulturálatlan volt az ágyban. Előjátékkor elvárta, hogy Zsuzsi a kedvére tegyen, de soha sem viszonzta. A fiú a hátán feküdt, mikor Zsuzsi a nyakára pattant és az arcához nyomta izgatott ölét. Péter megmerevedett, mintha gipszből öntötték volna ki. Zsuzsi lekászálódott róla, és szégyenkezve összegömbölyödött. Szeméből megindultak a könnyek. Sohasem sírt még így: tátongó üresség volt benne belül.

Hamar rájött: a paradicsomi állapotot sajnálja. A két fiú egyszerre. Péter intellektusa, kalandvágya, izgalmas karrierizmusa ugyanúgy vonzotta, mint a romantikus, izzó lelkű, remekül szerető Gábor. Óbence, úgy érezte, mind a kettő megvan. Neki mindkét fiúra szüksége van, hogy egész ember lehessen! Péter kiment a mosdóba. Sokára tért vissza.

Ha szeretnél efféle előjátékot, hebegte, miért nem szóltál?

Mindketten tudták, hogy nem erről van szó. Most már Péter is sejtí a kiegészítő páráját, gondolta Zsuzsi és mosolyogva a fiú nyakába ugrott. Úgy örülök, hogy ilyen megértő vagy, suttozta a fülébe.

Október 1-jén az aradi Delta Nemzeti Galériában nyitották meg Eisele Szűcs Zoe festőművész egyéni tárlatát. Lapszámunkat az ő munkáival illusztráltuk, ebből az alkalomból készült az alábbi beszélgetés.

Színesen álmodik, fehér-feketén él

– Az egyéni tárlat a festőművészeknek olyan, mint a költőnek kötetek megjelenése. Hányadik egyéni kiállításod ez?

– A hetedik, hét éve viszont az első.
– Mi az oka, hogy hét éve nem volt egyéni tárlatod?

– Az egyéni tárlathoz legalább negyven munkát össze kell gyűjtenem, s abból leg-
alább húszat el kell adnom. Egy ilyen méretű kiállításnál nem lenne szabad eladni a képeket, de én ebből szeretnék megélni.

– És eddig ez sikerült?

– Sajnos, nem. Az egyetem elvégzése után hosszú ideig voltam báb- és díszlettervező az Aradi Babszínházban, majd 25 évi munka után elhatároztam, hogy saját lábamra állok. Ez nem sikerült, viszont ez idő alatt rendeztem egy kiállítást, amely által teljesítettem vágyaimat. Mindezek után a művészeti líceumba tanítottam öt évig, aztán újból eldöntöttem, hogy ismét a saját lábamra állok. Koromnál fogva is – nyugdíj előtt – jobb helyzetben voltam. Most megint önálló vagyok.

– Ki is tulajdonképpen Eisele Szűcs Zoe?

– Hogy jobban el tudjanak helyezni, elmondom: a Beatles-generációhoz tartozom, sok mindenben részt vettem, irodalomtól színházig, s úgy érzem, a festészet az, amelyben megvannak az eszközeim, amelyekkel legjobban ki tudom fejezni érzéseimet. Látnom is van, aki férjhez ment, és körülbelül ennyi.

– A kiállítás megnyitóra belépő kapott egy almát. Mit akartál ezzel üzenni?

– Az almának nagyon sok szimbolikus értéke van. Nekem egy kerek egészet jelent. Nem akartam a biblikus Éva almájához kötni ezt, a tudás fája is szőlő volt, mint kiderült. Úgy gondoltam, ha képet nem tudok adni, hát valamit adjak az embereknek azon kívül, hogy megköszönöm jelenlétüket. Saját természetből...

– De ugye nem volt mérgezett az alma?

– Az egy másik mese.

– Említettél, hogy nem szereted a kritikussokat...

– A műkritikusnak az a dolga, hogy elmondja az embereknek mindazt, amit én színekkel és formákkal próbáltam ábrázolni. Arról kellene beszélniük, mit jelent a 21. század elején a festészet, s valahogy mindezt megértetni az emberekkel. A nagy kritikuskok így is csinálják, viszont azt, hogy valaki eljőjön, s arról beszéljen, én ki vagyok, azt személyeskedő gesztusnak nevezném. A közönséget felnőttek nézem. Aki tudja, észreveszi, hogy mi a jó, a szép. Ha ez a kiállítás, amelyet homokszemhez hasonlítok, hozzájárul az egyéni vélemények kialakításához, úgy érzem, megtettem a dolgom.

– Azt is te mondtad, hogy a képek érzelmeket rejtjenek, s az érzelmeket nem lehet kritizálni...

– A művészeket két részre oszthatjuk. Van, aki állít valamit, s kiáll mellette, s van, aki kérdez. Én az utóbbi kategóriához tartozom. Megpróbálok úgy kérdezni, hogy a nézőim, a felnőtt nézők válaszoljanak kérdéseimre. A művészetek másik jellemzője az epikus vagy a lírikus beállítottság. Szerintem a festészet a lírai részhez tartozik, akár csak a mozgás, a tánc, a látványművészetek azon faja, amelyben érzésekkel kell kommunikálni. Ez nem szorol magyarázatra, érzés vagy van, vagy nincs. Érzéseimet színnel, formával ábrázolom két dimenzióban.

– Irodalommal is foglalkoztál. Ez miben állott?

– Tizenéves koromban verset írtam, akkor rájöttem, a nyelv nem elég mindahhoz, amit

mondani akarok, s ennél fogva színnel, formával próbálok illusztrálni érzéseimet. Mostanában írásaim prózai formát öltenek.

– Milyen az élete az aradi képzőművészeknek?

– Van képzőművészeti egyesületünk, amely egy szakmai közösség. Ez az utóbbi években a temesvári diákság hatására sokkal gazdagabb, mozgékonyabb lett. Annak ide-

Vannak kérdések, amelyekre a válasz egyértelmű...

és vannak kérdések, amelyekre több választ is találhatsz.

Aztán olyan kérdések is vannak, amelyekre csak kérdéssel válaszolhatsz.

Ha azt kérdezed tőlem,

ki vagyok, a válaszom egyértelmű:

a huszadik század végén,

huszonegyedik elején, mélységes

alázattal alkotó festő,

az ecset és a szín napszámosa.

Ha azt kérdezed tőlem,

ki a festő,

több válasszal is szolgálhatok.

A festő a zenekari árokban

ijedten kuksoló zenész,

a mesemondó és a mesehallgató,

ő az, aki színesen álmodik és

fehér-feketén él.

A festő az,

aki munkájában nem,

de a világgal igenis

kompromisszumokra kényszerül.

No meg a festő az,

akivé lenni szeretnék.

Ha azért kérdezel,

hogy kérdéssel válaszoljak,

akkor én a huszadik század végi,

huszonegyedik eleji festő,

műveim alázatával,

arra kérlek, hogy kérdezz.

Kérdezz felnőttként,

gyermeki őszinteséggel!

Kérdezd meg:

Honnan jössz?

Ki vagy?

Merre tartasz?

Merj kérdezni, de merj

válaszolni is

a saját kérdéseidre.

Ideje van a kérdéseknek

és ideje van a válaszoknak is.

A festő, akivé lenni szeretnék

keresi

a következő megválaszolendő kérdést!

Arad, 2004. október,
Eisele Szűcs Zoe,
festő



jén sokat kellett várni az érvényesülésre, most viszont minden könnyebben megy. Ha nem is mindig a politikai helyzet kényszerítet, mi mindig meghúzódtunk, hogy ne érhessem semmi baj minket. Eltelt 15 év, de még mindig van egy déja vu érzés, s ami ijesztőbb, hogy a fiataloktól jön.

Szerencsére van termünk, jók a kapcsolataink, és nemzetközi szinten is tudunk kiállításokat szervezni. Pénz még nincs, de gondolom, idővel ez is megoldódik. Lehet, a termet is meg tudjuk vásárolni egy napon, addig is a várossal együtt gazdálkodunk.

– Azt írod szépen kivitelezett prospektusokban: kérdezz felnőttként, gyermeki őszinteséggel! Kérdezd meg: Honnan jössz? Ki vagy? Merre tartasz?

– Kiállításaimat filozófiai és érzelmi vonal alapján rendezem. Tisztelem a hagyományos technikai formákat, jó lenne tudatosítani, hogy mennyi örömet lelhetünk az egyszerű dolgokban.

Aradon jól érzem magam, az én házam az én várom, s ha kimegyek az utcára, csupa ismerős arcot látok. A mostani kiállítás az előző tárlatokból körülbelül nyolc olyan kép van, amit nem adtam el. Vagy azért, mert közel állnak hozzám, vagy mert egyszerűen nem vették meg. A kiállítás meglepetését az első festményeim jelképezik. Az életem fontos mozzanatait lehet követni bennük, mindent azért, hogy jobban látszon, honnan jövök. Akkor nem tetszett senkinek, most mindenki szereti őket, s ebből talán kideríthető, honnan jövök, s merre tartok.

– Kikéred-e valaki véleményét, miután megfested a képet?

– A férjem sokat segít, mindig ráérez a dolgokra. Aztán barátokat is hívok; kiteszem a falra a képet, de nem szólok semmit. Kíváncsi vagyok, hogy észreveszik-e az új munkát, s arra is, hogyan reagálnak. A festőművész – a színésszel ellentétben – egyedül van.

– A kiállítás tiszteletére megjelent albumodban minden képhez egy filozófikus gondolatot fűzöl...

– Minden képet szöveg kísért, ami a Tabula Smaragdina latin, román, magyar és angol fordítása. Ebben a háromezereves szövegben megtaláltam mondanivalóm fordítását. Amit a képeken látsz, azt megtalálsz szóban is. A tizenhárom mondat kicsit hermetikus, de a képet kulcsként alkalmazhatjuk ezek megértéséhez. Saját szavakkal illusztrálni vulgáris lett volna. A szövegek mágikusak, ugyanakkor a művészet is az. Mágus a művész, aki lefordítja az univerzális sugallatokat. Ha a művész nem magamutogató, akkor művei belső energiával telítődnek. Ezek készítetik a szatyrot cipelő munkásembert, hogy megálljon egy kirakat, egy kép előtt. Ez az, ami engem motivál mindabban, amit alkotok.

– Munkáidban kiemelkednek az emberi testből a szemek. A te fordításodban mit jelképeznek?

– A szem a lélek tükre is, és sorolhatnám. Ha tényleg ez tűnik fel először, azt jelenti, jól végeztem a munkámat.

NAGYÁLMOS ILDIKÓ

DINYÉS LÁSZLÓ TISZAVIRÁGZÁS

Láttam, amire sohasem gondoltam, hogy látni fogom, a koraesti Nap surranó fényében a Tiszán a kérészek szárnyalását, a szárnyalást, amely egy hömpölygő új folyam volt az ó-folyam felett, amely mihez is volna fogható és hasonlítható, talán egy folytonosan, hosszan remegő lélegzetvétellez, vagy mint a fagyos mezőt vízszintesen söprő hóföregteg, amiben kúszva jár a mindent könny-köpenybe és könnyöretes mosolyba takaró fagyhalál, de ez itt a nyár, s a nyár közepén a víz köpenyén csak a Nagy Úristen lehet, aki ilyen mer és kitalál, hogy száználcvan perce legyen egy lénynek (persze csak a Föld és a Nap titkait megjámborító számlálhatóság kánonja szerint) arra, hogy szeressen, önmagát másolja, vízre dobja s aztán átadja valódi tisztavirágosságát az enyészetnek: saját semmi testét, s valóban, a kobalt szárnnyak és fehér villás szíromfarkok a vízre verődve hempergözve csapdostak sietve, szakadatlan, majd megadva maguk sorsuknak elringatta, keringette őket a könnyöretes, mosolygó hullámok háta, sóhajnyi vigasszal beérve, hogy számolatlanul röppentek a lehullt helyébe, aztán jött az éj, s reggelre a víz színén a kérészeknek csak a légi báli belépő bábruhája hintáztatott, mely akkor már csak levetett rongy volt, mint mikor egy ember roppant ráncos homloka hámlik.

Velence

Mint amikor egy tömötten csillogó fényes szerzeményeivel ékes szarkát a légből levadásznak, ami széttárt fekete-szürke farkokkal és szárnyakkal hull a tengerbe – valami ilyesféle Velence.

A tenger színén lebeg, szárnyai és teste közé szívároga a végtelen zöld víz, tollai között megkeresve, utat vágva a legkisebb hajszálereket is tengerre váltva, de a súlytalan test nem engedni elsülyedni azt, ami a szarka rabalmánya, hátán, szárnyán s csőrében tartva drágakövet aranyat, mindent mi csillogó mindent, mi többé már másé nem lehet, élve vagy halva de megkaparintva bármikor, bárhol is húzódnak a lagúna.

Te pedig tudhatod, hogy egy süllyedő testen állsz, de míg állunk: élünk, s itt aki áll annak élete legyen vége nincs karnevál, s most értheted, hogy Vivaldi örömenéje mitől szívszorító s miért is énekelnek az evezősök a gyászfekete műarany gondolán, hogy miért tombol parttalan pompában, rubin, smaragd, zafrin ruhában a Szent Márk templom összes apszisa, márványmozaikja, oszlopfeje s hogy miért csak oldalt dőlve lehet a hullámos márványpadlóra Krisztus előtt térdelni le.

POMPEJI ÉJ

A Villa dei Misteri-ben is leszáll az éj, kinn kertkapu zárul, de benn, a megkövesedett faajtó becsukhatatlan, mert már kétezer éve kinyithatatlan. A falfestmények vörösei talán felizzanak, talán figyelni Ozirisz vagy Ahuramazda, tán Baál, hogyha Dyonüszosz a falon mámorában még szundikál, hát ők rohanhatnak a padló mozaikon gyorsan át, hogy megbámulhassák a krotalás nő torporát.

Gerd Kuzebaj neve, költészete, személyisége legenda, rémtörténet, tanulmányosorozat, hallgatás és ünneplés, bizonytalanság és tények feltárulása szűkebb hazájában, csakúgy, mint a szovjet vagy orosz időben, a valóságban vagy immár a világirodalomban, az egyetemes kultúrában is. Úgyszólván kamaszkortól indult a hírnév, a tehetség, a sokoldalúság magaslataira, ahonnan – mint szokatlan, fénylő jelenséget – a rendszer, a környezet, a szakmabeli társak, majd volt barátok is számtalanszor próbáltak visszahúzni a szürkeségbe, az átlagba. Családjá, sőt maga se volt ügyes, rámenős, mi több, gátlástalan az önmentésben, s úgyképp mintegy tízenöt évnyi talpon maradás után bekövetkezett a tudott, várt, kérlelhetetlen bukás is. Majd

ötévnvi lágerlét után a trojka ítélete vetett véget soha meg nem ismerhető szenvedéseinek.

Nevét több mint negyedszázadon át (1932–1958) természetesen nem lehetett – mert börtönt, állásvesztést, meghurcolást jelentett – leírni, csupán a „gerdovscsina” formában létezett, amelyik Gerd bandájaként, bünszövetkezeteként, maffiájaként, ellenforradalmi csoportjaként volt értelmezhető. Minden kiadott, publikált művét elkobozták, elpusztították, ezért is volt olyan nehéz rehabilitálását követően, 1958 után mind a mai napig hiteles módon kiadni verseit, írásait.

Gerd neve a finnugrisztika minden művelője számára ismert lehet/lehet, hisz az orosz mellett finn, német és magyar nyelvű publikációi is olvashatók, még gyakrabban írt azonban anyanyelvén, udмурт, газдагыва és bővíve az udмурт lexicát, grammatikát, stílust.

Fontos nyelvészeti, néprajzi, folklorisztikai tanulmányok szerzője, kitűnő publicista, ért a gyermekek, az egyszerű, tanulatlan emberek nyelvén (is), de tud szólni a tudósokhoz, költőkhöz és politikusokhoz is. Mindenekelőtt azonban költő (legalább 400 = négyszáz! verséről van adatunk ez ideig), műfordító, aki orszóból, tatárból, mariból fordít anyanyelvére, honfi- és pályatársait viszont kivételesen magas szinten szólaltatja meg oroszul, így Hasalcsi Oki, az ígéretes tehetségű, erős jellemű költő, akinek költészete, sorsa önálló kötetet érdemel. Gerdnek nem kevés verse csak (saját) oroszra fordított változatában maradt fenn (pl. Gorkij évtizedekre zárolt archívumában).

Gerd minden bizonnyal (s talán nem csak az én szubjektív megítélésem szerint) – munkássága, teljesítményei, tervei, elképzelései

alapján – egy szinten áll a zürjén (komi) Ivan Kuratovval, Kalisztrát Zsakovval, a cseremiszi (mari) Szergej Csavajnnal. De – az említettekhez képest – sorsa, pályája, élete, utóélete is tragikusabb a szovjet „átlag” gulágosokénál, sorsüldözöttékénél. Családját, környezetét, hazai és külföldi kutatóit is sokszoros veszélybe, fenyegetésbe rántóan figyelemfelhívó személyiségnek bizonyult.

Csak látszat, hogy napjainkra elültek volna a vele kapcsolatos viharok, viták, harcok. S bár egymás után jelennek meg kötetek, tanulmánykötetek sora foglalozik életművével, regényeket, színműveket, versek sokaságát írják róla, múzeuma van, szobrok, festmények próbálják idézni különlegesen kellemes lényét – szerintem – még mindig nincs otthon hazájában.

DOMOKOS PÉTER

GERD KUZEBAJ Jégvirágok

Minden éjjel egy sereg virág
költözik az ablak üvegére,
könnyű indák, álombéli fák,
szirmok, ágak, levelek fehérre.
Ott, kitarva jeges szirmait,
százszorszép sugárik tündökölve,
emitt ékes tündérróza nyit,
ráhajol a fodros víztükörre,
fölötte kitarult szárny suhan,
ezüstsírály lebeg mozdulatlan,
amott fenyő bólog álmosan,
pálma leng a fehér sivatagban...
Reggel, amikor felébredek,
nézem, hogy virágzott ki az ablak.
De az üvegen sugár remeg,
álmaimat napfény ölte meg.
Estig nem bocskárok meg a napnak!

RAB ZSUZSA fordította

GERD KUZEBAJ

Hiába múltnak, hiába

*Hiába múltnak az éveink, hiába.
Hiába telnek a napjaink, hiába:
alszunk, eszünk, iszunk, mintha
sírveremben
várnök, hogy valaki végre elföldeljen.*

*Kicsi korunktól szolgálva nyomorítanak,
már a bölcsőben is koldulni tanítanak.
Féreggő öregsziünk, hullarészegségben
döglünk a kert alá, kivert kutyaképpen.*

*Úgy kell nekünk, senkinek, rongyoknak,
akikre öröktől fogva ránk tapostak.
Gyűlölni nem tudjuk az ellenséget se,
szabadságra mi nem, nem vagyunk
teremtve.*

*Akár mibe kezdünk, mindent abbahagyunk,
ha föllázadunk is, elröstelljük magunk.
Ellenségünk megsajnáljuk,
étellel-itallal és hellyel kínáljuk.*

*Haragot hosszasan nem tudunk tartani,
ellenségeinken bős bosszút állani,
úgy teszünk, ha látjuk, mintha ott se
volna,
és állunk négykézláb, hogyha parancsolja.*

*Jó nekünk a gödör, akár a bogárnak,
odébbállunk, mikor munkával kínálnak.
Vértelen giliszták, azok vagyunk, férgek,
amikor akarnak, reánk akkor lépnek.*

*Még az anyatejjel, még csecsemőkorbá,
szabadságra szokni akkor kellett volna,
s mikor az értelem benned már-már éled,
tudni, ki barátod, s ki az ellenséged.*

*Anyatej helyett inkább vodkát adtak,
imádkozni cifra templomba hordoztak,
hétéves korunkban szántásra-vetésre,
tanítottak dézsma- s adófizetésre.*

*Így hát éldegélünk békén, elmúlóban,
telnek esztendőink hiábavalóan.
Templomba is járunk, hogy Isten segítse,
áldást kérünk áldott ellenségeinkre.*

KÁNYÁDI SÁNDOR fordította

Tisztelgés Gerd Kuzebaj előtt

Moszkvától repülővel háromórnyi, olyan 1300 kilométer az út Izsevszkig, az Udmurt Köztársaság fővárosáig. Udmurt rokonaink olyan hétszázezren lehetnek, s nagyrészüket a nevüket viselő köztársaságban él. Sajnos az urbanizációval az oroszosodás is fölgyorsult. De azért megvannak. 1995-ben a mi pünkösödünk nagyhetében jártam náluk. Május utolsó és június első napjaiban. A táj olyan, mint Gyergyó a kőből rakott hegyek nélkül, vagy még inkább Szentegyháza környéke a Hargita nélkül. Már virágzott a krumpli, a pityóka, hányta fejét a rizs, gömbölyödött, gyöngyösödött az egres. Sietett a természet, mert alig április dereka táján ment el a hó, és már szeptember vége felé újra le szokott hullni. Vendéglátóink megmutogatták a szent ligetek, a keretek helyeit, az ősi áldozóhelyeket kizsorigító s talán olyan nagyon nem is sajnált, még mindig raktárukat szolgáló ortodox templomokat. Gerd Kuzebaj nyomain jártunk. Benézünk egy pillanatra az udmurt nyelvből érettségizők közé. Vannak tanáraik, kutatóik, rendezőik, van nemzeti színházuk, ahol udmurt nyelven Tennessee Williams egyik darabját is megnézhettem volna.

Ugyanezt nem mondhattam el – ott is jártam – a sápadtarcúak országairól, az Államok s Kanada rezervátumaiban jobb anyagi körülmények közt élő, százharminc valahány törzs tagjaiként mintegy félmilliónyi lelket számláló indiánokról. A vancouveri rezervátumban ugyanis az indián iroda fiatal, főiskolát végzett tisztviselői nem tudtak törzsi nyelven. Nem nehezményezik ezt a rezervátum lakói? – kérdeztem. De bizony igen. Esti tanfolyamon próbálják újratanulni anyanyelvüket. Számoljanak el tízig – kértem a főnöknőt. Nem tudott, hatnál elakadt, s a többiek sem tudták kiegészíteni. Tanúim rá a feleségem és a minket kalauzoló, tolmácsoló korondi származású vancouveri milliomas asszony, aki még azt is tudta, hogy mi volt Tamási Áron kedves nótája.

Meglepett, hogy az udmurt értelmiségiek hajtokáján a közismert, velük és minden szovjetunióbeliakkal, az oroszokkal is megesezt szörnyűségek ellenére Vlagyimir Iljics arcúja van kitűzve. „Pacsemu?” – kérdeztük. „Azért, kaga Sándor – mondták –, mert neki köszönhetően évtizedekig a matematikát, a kémiát is udmurtul tanulhattuk, Brezsnyev óta viszont már csak az udmurt nyelvet tanulhatjuk udmurtul az iskoláinkban.” És ez nem neobolsevik duma. Tapasztalat.

Eléggé nagyinak mondható gerendaház áll az említett iskola mellett – egyébként az udmurt

házak tágasak, akár a csíkiak és gyergyóiak, legalább két nagy szobájuk van és persze, konyha, előtér, ami kell is, hogy a hideg ne tóduljon be a házba mindjárt az első ajtónyitással –, ez a ház Gerd Kuzebaj szülőháza volt. Rehabilitálása után lebontották, és itt a rajon (járás) központjában újra fölépítették. A két kisebb helyiségben, az előtérben s a volt konyhában megmaradt tárgyi hagyatéka, relikviái vannak kiállítva: könyvei, kéziratjai, s talán guzlája, valami a bútorából, ami megmaradt, vagy az övének mondható lehet. A másik két szobában a világ legirigyelhetőbb, élő irodalmi múzeuma működik: az iskola leánykollégiuma.

Egy strapabíró terepjárón jártuk be a helyszíneket: más jármű aligha boldogult volna a vendégarasztaló agyagos sárral. A kolhoz elnöke, egy vidám kis ember volt a sofőrünk. A több száz köbcenti vodka csak segítette a kaptatókra föl s a gödrök biztonságos kikerülésében is, a rozs és burgonya táblák közt, vagy a dimbesdombos erdők útjain. Az egyik keremet szomszédságában az iskola igazgatója, majd estére szállásadónkra lévő, letérdelt a szent ligettel határos rozstábla sarkán, elővette zsebkendőjét, tűz körmeivel kikapart, majd fölmarkolt egy maroknyi sárgás-agyagos udmurt földet, belekötötte a zsebkendőbe, a kezembe adta, és arra kért, hozzam haza, az én hazámba, Erdélybe; ennél többet nem adhat. Hazahoztam.

Szállásunk Malinovkában volt, abban az akkor még csak kilenc házból álló, újjáépülő faluban, melyet annak idején Gerd Kuzebaj tervezett, építtetett, s amelyek aztán az ő rehabilitálása után (?) felsőbb parancsra lebuldóereztek. Volt, aki Kamcsatkából települt haza, hogy öregségére itt építsen házat: kényelmes, mint mondtam, a gyergyóiakra emlékeztet, kőalapra rakott gerendaházakat (a kőalap s a faszervezet között gondosan kátránypapírral szigetelve), fűrdőszobával, angolcéccével, bár egyelőre még vödörrel pótolták a vízvezetékét. Nagy rokoni vacsorával végződött a helyszíneken, látványokban gazdag nap. Hiszen jártunk abban a városkában is, ahol az Oki Asalcsi utolsó munkahelye (ahol orvos volt) és emlékmúzeuma volt.

Tulajdonképpen az Oki Asalcsi révén jutottam el ilyen messzire. Annak idején, amikor hozzájutottam a már említett *Medveénekhez* s olvastam a rokonságról, annyira megrendített ennek a votják leánynak balladába illő élete-sorsa, hogy meg is írtam. Oki Asalcsi orvostanhallgató volt, majd szemészorvos lett, a nagyhírű Filatov professzornak volt a tanítványa. Írt két füzetnyi verset, Gerd

lefordította oroszra. *Miről dalol a votják nőcímével* jelent meg. Ezeket az akkor írott verseit adták ki szülőföldjén mindmáig, újra s újra. Mert Gerd letartóztatása után letette a tollat. Többet nem írt. Volt bátorsága elhallgatni. Hát ezért a versért hívtak meg. Így jutottam el, Mayer Ritának, a moszkvai magyar művelődési központ igazgatójának közbenjárásával (fordító, kalauzoló, minden kis rokont gyámolító védangyali mivoltának teljes bedobásával), olyan kiváló nyomverők nyomában, mint Bereczki és Domokos professzor urak, Eva Toulouse tartui professzornő, Kozmács István izsevszki magyar lektor, és Göncz Árpád elnök úr és kísérete, magam is az udmurt földre, hogy vodkát locsolhassak Oki Asalcsi sírjára, és hogy magnószalagra mondjam a verset, Anatol Uvarov (Anti öcsém) fordítása mellé. Ebből a szerény múzeumból, mely utolsó földi szállása volt a sokat szenvedett udmurt lánynak, aki maga is kétszer volt letartóztatva, egy rabruhás fényképét is elhoztam emlékül. A Honvédő Háború alatt – hiába volt a világhírű Filatovnak a tanítványa – szemésként sebésznek osztották be, s melléje rendeltek egy komzomolka asszisztensnőt, azzal a meghagyással, hogy ha valaki meg talál halni a rovott múltú doktornő keze alatt, lője le. Nagy szerencse kellett hozzá, és minden bizonnyal a komzomolka embersége is, de talán még inkább a Gondviselő szándéka, hogy ép bőrrel megússza.

(...)

... vendéglátóim körbementek, hogy ott valamikor egy nagy tölgyerdő állt. Talán hetvenkilencet mondtak, hogy akkor volt egy erős fagy, 50 fok alatti, s akkor kifagyott az egész erdő.

(...)

Volt abban az említett, nem is olyan régen kifagyott tölgyerdőben egy hatalmas tölgyfa. Hárman – mit hárman, szóltak közbe többen is, négyen, de talán még öten is – alig tudták körbeölelni. Többen voltak, kevesebben voltak, elég az hozzá, hogy az volt Gerd kedves fája. Vacsora után még felhajtott egy pohárral az egybegyűltek, barátai, tisztelői egészségére. Aztán bement az erdőbe, elbúcsúzni a tölgyfától, a fájától... Hajnalban aztán elvitték. Reggelre kelve pedig a fáknak nyoma veszett. Még a töve helye, az se maradt meg. Csak az öregebb rendűek tudják, hogy pontosan hol lehetett.

(Lépcsőfokok, Magyar Napló, Budapest, 2004. A kötetet összeállította Domokos Péter.)

Az oldalt összeállította: DÁLYI ANNA

1.

199... március 16-án, hétfőn kora reggel Jagodek Kázmér tűzserézt levél várta munkahelyén, egy kétemeletes épület magasföldszíntjének valamelyik kopott falú helyiségében. Amint megtapogatta a vékony borítékot, a várakozás izgalmától talpig megbízsergette hatalmas testét, annak ellenére, hogy pontosan tudta, mit jelent egy ilyen kora reggeli levél. Feladat vár rá! Valamit be kell robbantani. Jagodek Kázmér tűzserész rajongott szakmájáért. Egy jó robbantás felért számára magával a teremtéssel. A világegyetem is egy robbanás eredményeképpen keletkezett, szokta mondogatni. A tűzserész kételkedett valamelyest Isten létében, e nézetét azonban nem hangoztatta túl gyakran – mert ugye, sohasem lehessen tudni. És, hála Istennek, vagy az alaposan kidolgozott munkavédelmi szabályoknak, mindeddig sikerült elkerülnie szakmájának számtalan veszélyét.

Izgatottan feltépte a borítékot és elolvasta a rövid utasítást:

A városi tanács 199... március 13-án kelt döntése értelmében utasítjuk Jagodek Kázmér tűzserészt,

A nevét zöld tollal írták be a kipontozott részre, és Jagodek azonnal felismerte a kacéran gömbölyödő betűket.

hogy a Karolina negyedben létesítendő irodapületegyüttes helyén levő bérházatombókat haladéktalanul robbantsa be. További részletek ügyében forduljon feletteseihez.

Olvashatatlan aláírás

A tűzserézi tekintet kiröppent a kora tavaszi délutánba: Jagodek Kázmér merengett. A zöld kézírás tulajdonosa úszott lelki szemei előtt a rügyező gesztenyefák magasságában. Ugyanaz a szépséges ismeretlen, aki immár 25 éve önti reményszínű formába minden egyes teremtő aktusának eszmei irányvonalait. A tűzserész valójában szerelmes volt a Gyöngybetűs Angyalba – ahogy magában a pontozott részek kitöltőjét elnevezte –, bár ezt önmagának is csak álmában merete bevallani. Ilyenkor palotákat, hegyeket, sőt, egy alkalommal a Tejutat is berobbantotta, hogy e lélegzetelállító látvánnyal valljon örök szerelmet szíve választottjának. Az pedig csak nézte hősét epelkedő szemekkel, amint boldog mosollyal elhelyezi a tölteteket az esti ég alján, miközben zöld tollalval egyre írta, írta fűre, bokorra, járdára, tűzserézi szívre, hogy Jagodek Kázmér, Jagodek Kázmér, Jagodek Kázmér...

Ezek a merengések azonban sohasem tartottak sokáig. Hiába, Jagodek a tettek embere volt. A tűzserész gyorsan átöltözött, az első emeleten beszerelte a robbantásra vonatkozó engedélyeket, majd a példásan kétrét hajtott papírokat baljában tartva lesétált az alagsori raktárba, ahol megkapta a művelthez elengedhetetlenül szükséges felszerelést. A földszintre vezető lépcsőn a tűzserész fűtörésznél kezdett. Hiába, szép az élet! Ha minden jól megy, tizenkettőre végzek, és a délutáni műszak előtt bedobhatok egy paccallevest meg egy jó erős feketét valamelyik kiscsendéglőben. Józan életű ember lévén, Jagodek nem kedvelte az alkoholt, no meg a szakmai etika is tiltotta. Na és, folytatta a gondolatsort a tűzserész, miért ne menne minden jól, hiszen fejem fölött ott lebeg a Gyöngybetűs Angyal, kezében szikrázik, szikrázik az égő gyújtózsinóros glória. A látszólagos ellentmondás nem zavarta Jagodek nyugalmát: ha Isten nincs is, angyal, pláne védő még lehet.

Amint a földszintre érve a kijárat felé indult, majdnem átesett a hétrét görnyedve söprögető Horváth bácsin. Hogy vagyunk, hogy vagyunk, köszönt oda a tűzserész vidáman, miközben megpróbálta megjegyezni, hol is tartott a dalamban. Megjegyzendő, hogy az idők során elhíresült és szakmai körökben közmondásossá vált jagodeki pontosság okozta a tűzserész házasságának végét. Kapcsolatuk kezdetén a leendő Jagodekné, született Soós Margit igen örült annak, hogy Kázmérka mindig időben jelenik meg a találkákon. Az idő, no meg férje lassan kínossá váló pontossága azonban kikezdte Jagodekné idegeit. A pohár akkor telt be, amikor Jagodekné asszony egy alkalommal azzal a kérelemmel állt elő, hogy szeretné kipróbálni a testi szerelmet a szabad ég alatt. Jagodek hosszasan fűrészte hites feleségét, majd kifejtette, hogy márpedig a testi szerelem nem való a szabad ég alá, ugyanis az ilyesmit csakis ágyban szabad végezni, menetrend szerint, ahogy kell. Röviddel az eset után a hazaérkező tűzserészt levél várta a konyhaasztalon: „Kedves Kázmér! Próbálgon

SZÁNTAI JÁNOS

A gondolkodó

meg egyszer elkészni. Akkor talán megtudja, milyen szép az élet. Margit”.

Horváth bácsi, a vállalat takarítószerelője és legidősebb alkalmazója, híresség volt a maga nemében. Ő volt ugyanis az egyetlen a városban, sőt, az országban, de talán az egész világon, aki nem felülről lefelé, ahogy szokás, hanem fordítva söprögette végig az épületet, amelynek tisztaságáért felelt. A fegyelmi bizottság előtt kijelentette, hogy majd bolond lesz kisépenni a házból a szerencsét, amelyre a tűzserészeknek igencsak szükségük van. Egyes vezető beosztású hivatalnokok csóválták ugyan a fejüket a babonás magyarázat hallatán, de a vezérigazgató végül annyiban hagyta a dolgot, hiszen az öreg kiváló munkaerő volt. Ezen a reggelen az öreg nem volt különösebben mókás kedvében, ám az összeütközést követő barátságos köszöntés nem maradt hatástalan. Horváth bácsi megemelte nem létező kalapját – régi vágású volt az öreg –, aztán két seprűvonás között odaszólt a tűzserésznek: nézz en be a munkavédelmiskéhez, új fülvédők érkeztek. Jagodek Kázmér megtorpant. A vállalat gondoskodása mindig melegséggel töltötte el a normális merekknél másfélszer akkora szívét. Bizony, a korral, no meg a magas vényomással járó szívmelegyobbodást Jagodek Kázmér sem kerülhette el. Megveregette Horváth bácsi vállát, majd sarkon fordult és bemasírozott a munkavédelmi osztályra. A papírok láttán senki sem akadékoskodott. Perceken belül ott lapultak az új fülvédők a táskájában, a többi értékes felszerelés mellett. És hogy minden tökéletes legyen, eszébe jutott a pont, ahol abbahagyta a dalamat. Vidáman integetett Horváth bácsinak, aki már az első emeletre vezető lépcsőket sepete, és vidáman fűtörésze elhagyta az épületet.

A Karolina negyed érintett bérházainak lakóit gondos kezek már jó előre kilakoltatták. Mire Jagodek a negyedet szegélyező Hársfa utca sarkára érkezett, egyetlen teremtett lelket sem talált a helyszínen, a robbantócsoporthoz tagjain kívül. A tűzserész ellenségesen méregette az üres lepkebakként meredező háztömböket. Nem szeretne az ósdi házakkal telezsúfolt tereket. A nyílt tereket szerette. Gyermeki örömet lelta a lehetőségek végtelen kombinációjában. Szétterpesztett lábakkal állt az úttészen, akár egy cowboy – az autóktól nem kellett tartania, hiszen ugyanazok a gondos kezek idejében elterelték a forgalmat a Hársfa utcából –, és ismét elmerengett. Hirtelen a semmibe veszték a körülötte sűrű-forgó kollégák. Csak ő létezett. És az ellenfél. Szemtől szembe. Kezei lazán csüngtek az őv fölött, félig leeresztett szemhéjai mögöl éberrel figyelte a másik minden mozdulatát, készen arra, hogy az első áruló jelre pisztolyt rántsön és tüzjeljen. Aztán elképzelte, amint az általa a vadontól elragadott és újjáteremtett területen egyre-másra szökkennek az ég felé a magasabbnál magasabb épületek. Ha volt valami, amit Jagodek Kázmér a nyílt tereknél is jobban szeretett, azok a magas épületek voltak. A tűzserész különböző felhőkarcolókat, lakótornyokat, irodaházakat ábrázoló fényképek egész gyűjteményét őrizte otthonában. A lábát zsákmányára helyező vadász diadalmamora járta át testét-lelkét, valahányszor egy-egy folyóiratban, napilapban vagy valamely eldugott antikváriumi polcon újabb fényképre lelt. A hatalmas album első oldalát két mottó uralta.

„És álmod láta: Ímé egy lajtorja vala a földön felállva, melynek teteje az eget éri vala, és ímé az Istennek Angyalai fel- és alájárának vala azon. És ímé az Úr áll vala azon és szóla: Én vagyok az Úr ..., ezt a földet amelyen fekszel néked adom és a te magodnak.”

Mózes I, 28.9.-10.

„A csillagos ég a felső határ!”

Jagodek Kázmér, tűzserész

A tűzserész ujjongó lelki szemei előtt megjelentek a teremtett térben hamarosan égnék szökkenő csodálatos épületek, amelyek remélhetőleg újabb zsákmányt jelentenek majd gyűjteménye számára. Aztán megcsóválta fejét, vett még egy lesújtó pillantást a meleg szélben hajladozni látszó bérházakra és munkához látott. A járda mellett álló szolgálati autó csomagartójából sorra kivette a robbanótölteteket, féltő

2.

A bérházatombót aztán rövidesen berobbantották. A csodálatos irodaházak is megépültek, a kellő idő mértéke szerint. A forgalmat közvetlenül az építkezési munkálatok elkezdése után újraindították a Hársfa utcában, melynek következtében az úttest közepén tartózkodó Jagodek Kázmér tűzserész bizonyos problémát okozott a közlekedérendszertnek, no meg a gondos városi tanácsnak. Április közepe táján egy közlekedési rendőrökből, pszichológusokból és tanácsstagokból álló vegyesbizottság szállt ki a helyszínre, de a tűzserész mindenféle rábeszélés ellenére sem volt hajlandó a helyéről elmozdulni. Homályosan motyogott valamit bizonyos rejtély megfejtéséről, használati utasításokról, gombamód szaporodó mulasztásokról meg egy Gyöngybetűs Angyalról, aztán újra belemerült a térdén fekvő papírlap tanulmányozásába. A közlekedési rendőrök nem értették a dolgot, viszont a gyakorlati megoldásra pillanatok alatt rátaláltak. Néhány markos közeg felemelte Jagodek Kázmér tűzserészt, és a járda szélére ültette. Az előállt helyzet alapos vizsgálatát követően a bizottság kijelentette, hogy idejében tájékoztatja majd Jagodeket esetének alakulása felől. Valamivel később a vállalat személyezte, élén az igazgatótanáccsal, tetséltileg zárando-kolt el a Hársfa utcába, hogy biztosítsa a tűzserészt, állását nem veszíti el.

Jagodek Kázmér tűzserész idővel a környék látványossága lett. A helyi turisztikai irodák beiktatták városnéző körútaik hivatalos programjába. Egy tanácsi határozat értelmében naponta háromszor élelmet szállítottak neki, amelyet azonban – elfoglaltsága okán – csak nagy ritkán fogyasztott el. Teltek az évek, és a sok eső, hó következtében szétfoszlott a papír a tűzserész térdén. Am ez a körülmény egy cseppet sem zavarta Jagodek Kázmér: továbbra is állhatatosan vizsgálta azt, ami meggyőződése szerint a helyes szakmai hozzáállás kulcsa volt. Aztán egy esős őszi napon, 200... október 12-én dél körül az ebédet szállító tanácsi alkalmazott a Hársfa utcába érve holtan találta Jagodek Kázmér. Talán a feladattal járó felelősség szétvetette végül az amúgy is túl nagyra dagadt szívet. A tanács és a vállalat közös gyűjtést szervezett, és a befolyt összegből pompás temetést rendeztek a város nagy szülőiténék. A temetési menet végén egy ötven év körüli, apró, szürke hajú, egércarcú asszony haladt, talpig feketében. Jobbjában fehér zsebkendő gyűrgetett, és időnként megtörölte vele könnyben úszó szemeit. A városi tanács számtalan titkárjének egyike volt, aki nagyon is jól ismerte Jagodek Kázmér nevét. Korábban, miután a sajtóból értesült a szenzációról, hetente egyszer, csütörtökönként, pontban déli tizenkettőkor meglátogatta a tűzserészt körhelyén. De egyszer sem mert meg szólítani.

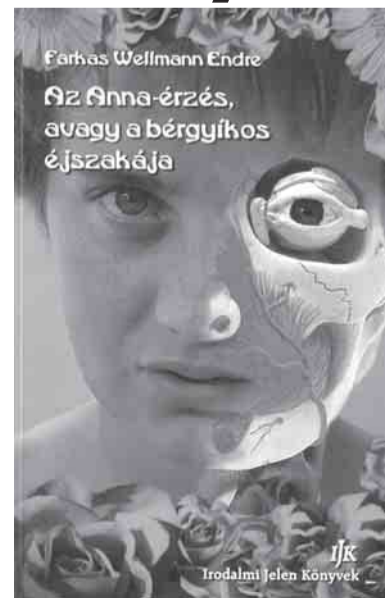
A vegyes bizottság javaslata alapján hamarosan létrehozták a „Jagodek Kázmér a pontos jövőért” állami kitüntetését. A városi tanács felkérésére egy hírneves szobrász kifaragta Jagodek Kázmér tűzserész életnagyságú szobrát carrarai márványból, amint egy rejtélyes üzenet fölül hajol, és megpróbálja megfejteni a megfejtethetlent. „A gondolkodó” című szobor nem sokkal később elfoglalta méltó helyét a Hársfa utcában.

Megjelent az Irodalmi Jelen Könyvek új verseskötete

IJK

Az Anna-érzés, avagy a bérgyíkos éjszakája

Farkas Wellmann Endre új kötete a bérgyíkos alteregó és atitűd szemszögéből tesz kísérletet a múlt történéseinek újraértelmezésére. A szerző négy éve nem jelentetett meg új könyvet, jelen munkája e tekintetben is érdekességnek számít. Aki ott állt a vers mögött / a múlt rajzolta foltos vásznon / visszatartja a színeket / s kontúrja átút a hiányon – áll ajánlasképpen a kötet hátlapján.



Van egy Nobel-díjasunk, mit kezdünk vele? – jellemezhető tömören az Ausztriában három hete dúló nagybetűs *Irodalmi helyzet*, amit Elfriede Jelinek Nobel-díja robantott ki. Mert egyetlen Nobel-díj – talán a békéért kapottat kivéve – sem gerjeszt akkora indulatokat a kitüntetett országban, mint az irodalmi. S akárcsak két esztendővel ezelőtt Kertész Imre és Magyarország esetében, a Nobel-díj huszonnégy óra alatt kettéosztotta Ausztriát. Pontosabban, kihangsúlyozta azt a kettéosztottságot, amelyet Elfriede Jelinek és irodalmi-művészeti harcstársai az országot bíráló magatartásukkal, kijelentéseikkel már korábban sikerrel „véghozvittek”.

Létezik ugyanis egy csoport, amely a hivatalos bécsi álláspont szerint finoman szólva is saját fészkebe piszkít, mert folyamatosan szapulja szülőhazáját. Ők a Másik Ausztriát képviselik. S hogy milyen művészek? Az egykori Burg-igazgató Claus Peyman szavaival: „Olyan művészeké, akik folyamatos elszennedői a boszorkány-üldözésnek, a kispolgári törpeállam meg nem értésének”.

Persze, nem mindenki nyilatkozik ilyen durván, de az osztrák íróársadalom azért halkán, de megfogalmazta, hogy álszentnek tartják most a Jelinek-bírálok dicsőimuszait, amelyekkel most elárasztják az első osztrák női irodalmi Nobel-díjast. Ugyanakkor elhangzottak olyan vélemények is, melyek szerint a díj tulajdonképpen egyfajta ítéletet jelent Ausztria fölött. Sokan gondolják, Stockholmban Jelinek nevének bejelentésével a bizottság Ausztria bírálatát díjazta, s az író nő tulajdonképpen azért (is) kapta meg ezt a kitüntetést, mert következetesen fellép a Lajtán túli fonákosságokkal és visszasságokkal szemben. Persze, a hivatalos indoklás bármiféle kétértelműséget kiküszöböl, s a közleményben a svéd akadémia Jelinek regényeinek, színdarabjainak „zenei kontrasztjait” emelte ki, amelyek „különleges nyelvi erővel leplezik le a társadalmi klisék abszurditását, és ezek leigázó hatalmát”. A hasonlat természetesen nem véletlen, hisz az író nő életében és munkásságában egyaránt meghatározott szerepet kapott a zene.

A döntés által felkorbácsoló indulatok a jelek szerint csak megerősítették Elfriede Jelinek hitét munkássága helyes irányában, mert azonnal bejelentette, hogy betegség miatt nem tudja december 10-én átvenni Stockholmban a kitüntetést. „Pillanatnyilag nem tehetem ki magam az embereknek” – mondta a svéd rádióknak, majd az éteren keresztül üzent: „(...) ez a díj nem lehet virág Ausztria gomblyukán”. Első nyilatkozataiban többször is hangsúlyozta, nem tart igényt semmiféle jutalmazásra, mert az ilyesmi kifejezetten zavarja.

Am Jelinek sikerével most nem csak a hivatalos osztrák irodalom és művészeti élet került kínos helyzetbe, sokak szerint maga az író nő is kénytelen lesz feladni sokat hangoztatott függetlenségének, kompromisszumot nem ismerő hajlamának egy töredékét. Mert ha valóban nem megy el Stockholmba átvenni a díjat, a siker elől mégsem bújhat el teljesen. Az egyik legkényesebb szituációba most a Bécsi Opera

Elfriede Jelinek Nobel-díja Irodalom a barikádon

került, amely korábban visszautasította Elfriede Jelinek és Olga Neuwirth zeneszerző operájának bemutatását, mert szerintük a szöveg túlzottan radikális. Csámcsojgák is az író nő harcstársai, hogy akkor most majd egyszeriben megfelel-e az opera, hisz ugyan ki merné felvállalni egy Nobel-díjas szerző visszautasításának ódiáját. Hasonló lidércnyomást kénytelenek átélni a jövő évi irodalmi ünnepek – a második köztársaság 60., az államszerződés 50., az EU-tagság 10. év-

kerekedik a szakemberek között. A magyar nyelvterületen jobbára csak a vájtfülűek által ismert Jelinekről beszélve a Berlinben élő Dalos György elmondta, az író nőnek legalább egy klasszikus műve van, és ez az 1983-ban megjelent *A zongoratanárnő* című regény, amelyet feltehetően gyerekkori, önletrajzi élmény hatására írt. Főszerleple egy erős akaratú anya zsarnoki hatalma alatt vergődő nő. A megalázott, kiszolgáltatott nő egyébként később az író nő

Kritikusai szerint Jelinek művészeti stílusának egyik legjellemzőbb alkotása a *Stecken, Stab und Stangl* című színdarab, amely egy osztrák faluban játszódik. A történet lényege, hogy a helységtáblához valakik feliratot rögzítenek: cigányok, vissza Indiába. Négy cigány megáll, hogy leszedje a feliratot, de ahhoz bombát is rögzítettek, s mindannyian meghalnak. A darab a „simaképu, gazdag, elkényeztetett” osztrákok elé állít tükröt, akik csak látszólag érznek együtt a cigányokkal.

A bírálatok, fanyalgások ellenére azonban az osztrák színházak mégis kihasználják a Jelinek-nevet. Az iraki háborúról és a pornóiparról szóló az író nő *Bábel* című új darabja, amelynek bemutatójára a bécsi Akademiaterben kerül sor jövő tavasszal – jelentette be most a rendező, Nicolas Stemann, aki különösen nagyra értékelte azt, hogy az író nő nagy szabadságot adott számára a mű értelmezésében.

Mert mondjon bárki bármit, a közönség, függetlenül attól, mit érez a szerző iránt, egy Nobel-díjas író színdarabját megnézi, könyvét megveszi.

IRHÁZI JÁNOS

A „közép-európai tartalékok”

• „Nem mondhatjuk, hogy Elfriede Jelinek dicsőségével egész Ausztria győzedelmeskedett volna. Ne feledjük, hogy az ország gazdasági és politikai elitje évtizedeken át elhatárolta magát az író nőtől.” (Die Presse, Ausztria)

• „A lelkes német reakciókkal szemben az osztrák vélemények roppant visszafogottak. Sokan nem tudják megbocsátani, hogy Jelinek nem kollaborál a jelenlegi kormánnyal, s megtiltotta műveinek közlését az osztrák irodalmi antológiákban.” (Stern, Németország)

• „Több békés szerzőt megelőzve a zsűri egy olyan nőnek ítélte a díjat, aki sok kényelmetlenséget okoz intézményellenességével és bajkeverésével.” (Tribune de Geneve, Svájc)

• „Az irodalmi Nobelt odaítélő bizottság nem először okoz bombameglepetést, de mostani döntését mégis nehéz lenne kritizálni. Ez a bátor nő a német nyelvű irodalom élő klasszikusává nőtte ki magát.” (Corriere della Sera, Olaszország)

• „Ez az elismerés is bizonyítja, hogy kicsoda tartalékok rejlenek még a közép-európai irodalomban! Egy gyötrelmekkel és borzalmakkal teli évszázad keserűes gyümölcsei.” (The New York Times, USA)

Elfriede Jelinek

Elfriede Jelinek 1946. október 20-án született a stájerországi Müzzuschlag városában, cseh zsidó apától, román-német véru anyától. Hatévesen balettozni kezd, a bécsi konzervatóriumban organista diplomát szerez, közben zeneszerzést, színház- és művészettörténetet tanul.

Irodalmi pályáját költőként kezdte, versei a legnevesebb osztrák avantgárd lapban, a *Protokoll*-ban jelentek meg a '60-as években. Ugyanolyan „provokátorként” tartották számon, mint a másik két világhírű kortársát, Thomas Bernhardot és Peter Handkét.

Legismertebb regénye a magyarul is megjelent *A zongoratanárnő* (1983), amelyből Michael Haneke 2001-ben nagysikerű filmet készített. A főszerepet Isabelle Huppert játszotta. A film elnyerte a Cannes-i Fesztiválon a zsűri nagydíját, a legjobb forgatókönyv és a legjobb női alakítás díját.

A *Kirekesztettek* című regényéből 1982-ben tévéfilmet készítettek.

Malina (1990) című regényét is megfilmesítették, a rendező Werner Schröter, a főszerepet szintén Isabelle Huppert játszotta.

Az író nő Bécsben és Münchenben él.



fordulói lesznek – szervezői is, hisz Jelinek első perctől kezdve határozottan visszautasította a részvételt. Sőt, számos kortárs művész is követte, akik nem hajlandók nevüket adni az öntömjénezéshez. S az is kérdés, miként jelenhet meg majd a tervezett antológia egy Nobel-díjas írása nélkül.

Az irodalmi Nobel-díj fentebb jelzett különleges státusát jellemzi, hogy a Vatikán lapja is bírálja Jelinek sikerét. AL'Osservatore Romano azért kelt ki a svéd akadémia döntése ellen, mert szerinte Elfriede Jelinek „az abszolút nihilizmus” osztrák zászlóhordozója. A lap szerint Jelinek műveiben politikai és szociális igények nevében túllárad és az abszolút nihilizmusba torkolló obszcenitás jelenik meg, miközben a nő világot a durva szexualitás jeleneteivel jellemzi, amelyek nem a női emancipációra utalnak, hanem bennük a nemiség és a patológia, a hatalom és az erőszak kapcsolódik össze.

Zipernovszky Kornél, a bécsi Collegium Hungaricum művészeti titkára feltűnően sok hasonlóságot vél felfedezni Jelinek mostani és Kertész Imre két évvel ezelőtti irodalmi Nobel-díja között. Mindketten Németországban – ha nem is emigrációban, de semmiképpen sem elfogadó, megértő otthoni környezetből érkezve – aratták legnagyobb sikereiket, s mindkettőjük életművének egyik központi témája a náci múlttal való szembenézés. Jelinek sem egy frissen publikált sikerkönyvért, hanem életművéért, azon belül munkásságának társadalmi-politikai súlyáért kapta az elismerést.

Am hogy a Nobel-díj odaítélésében hány százalék volt a politika, és hány százalék a meztelen irodalmi érték, arról még várhatóan sok vita

egyik alapmotívuma lesz, s Dalos szerint nem csoda, hogy a szerző a hétköznapi életben harcok feministává alakul. „Jelinek életműve bonyolult, nehezen emészthető, az óriási szókincsel rendelkező író nő mindegyik műve fáradságos olvasmány” – jellemezte. Dalos úgy véli, hogy Thomas Bernhardhoz hasonlóan Jelinek nem tartozik az osztrák kritikusok kedvencei közé, mivel keményen bírálja az otthoni állapotokat mind külföldön, mind szülőhazájában. „Független szellem, nemigen érdekli, hogy úgymond politikailag helyes-e, amit mond. Az osztrák értelmiségiek közül az elsőként volt, aki felismerte és bírálta a Haider-jelenséget.”

Kertész Imre Jelinek művei közül szintén csupán *A zongoratanárnő*-t emelte ki – amelyet aztán Michael Haneke filmesített meg –, valamint a *Lust* (A vágy) című művét, amely az irodalmi Nobel-díjas magyar szerint „egy elég kemény könyv, a fogyasztás pornográfiáját” tűzi tollhegyre. Kertész elkötelezett írónak tartja Jelineket, aki sosem tagadja meg baloldali múltját, és a stockholmi elvárásokról szólva megjegyezte, az akadémia olyan írókat keres, akik kiállnak gondolataikért.

Elfriede Jelinek radikalizmusba torkolló másképp gondolkodását azonban nem a regényei, hanem a színdarabjai tették ismertté, elsősorban Ausztriában. Két darabjának – *Sportstück* és *Bambiland* –, hatalmas botrányokkal kísért ősbemutatója a bécsi Burgtheaterben volt. A színdarabokat mondat-töredékekből építette fel. A *Bambiland* bemutatója idén volt, és az iraki fogolykínzásokat dolgozza fel sajátos, provokatív stílusban.

IRODALMI JELEN

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Igazgató: **Szóke L. Mária**

Szerkesztőség és kiadó: 310085 Arad, Eminescu utca 55-57. szám,
tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),
http://ij.nyugatiijelen.com, ij@nyugatiijelen.com.

ISSN: 1584-6288

Előfizetés hat hónapra: 100 000 lej/ 680 Ft./ 2,50 €

+ kézbesítési díj

egy évre: 180 000 lej/ 1250 Ft./ 5 € + kézbesítési díj

Hirdetéseket a kiadó címén vesszünk fel.

Munkatársak: Böszörményi Zoltán főszerkesztő, Orbán János Dénes, Nagyálmós Ildikó (Vers), Mészáros Sándor, Pongrácz P. Mária (Próza), Páll Zita (Kritika), Karácsonyi Zsolt (Színház, Művészetek), Irhási János (Kaleidoszkóp, Levélváltás), Eszteró István, Sántha Áttila (Főmunkatársak).

Lapszerkesztő: Bege Magdolna

Magyarországon előfizethetnek, illetve információt kérhetnek a következő telefonszámon: 0036-1 3033443, vagy a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail címen.

Megrendelhető Romániában a következő postai katalógusszámok szerint:

Temesvári Regionális Postaigazgatóság – 13215; Kolozsvári Regionális Postaigazgatóság – 14128; Brassói Regionális Postaigazgatóság – 1 hónapra: 15034, 6 hónapra: 215034, 1 évre: 315034.

Anyagaink utánköltsége csak a forrás megjelölésével. Eddig nem közölt írásokat fogadunk csak el.

Ez a lapszám 35 552 példányban jelent meg, ebből az előfizetők száma 5552, a Békés megyei előfizetők pedig 25 000.

Az Irodalmi Jelen és az E-MIL novellapályázata Eredményhirdetés előtt

Az Irodalmi Jelen irodalmi havilap és az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL) jelíges novellapályázatot hirdetett, amelynek beküldési határideje szeptember 15-én járt le. Emlékeztetőül: az I. díj 500, a II. díj 400, a III. díj 300 USA dollárt ér és további három, egyenként 100 USD értékű különdíjat is kiosztunk.

A pályázat a beküldött munkák számát tekintve a vártnál is nagyobb sikert hozott, összesen 126 pályamű érkezett. A szerzők száma valamivel kevesebb, mert feltételezhetően (a boríték és az írás hasonlóságából ítélve) néhány, de legalább két pályázót két, illetve több pályamunkával jelentkezett. Pontos adat erre vonatkozólag nincs, hiszen a pályázók azonosságát (névét, elérhetőségét) tartalmazó borítékot csak a zsűri döntése után bontjuk fel közjegyző előtt. Tény azonban, hogy négy hasonló és azonosnak látszó írással megcímezett boríték ugyanaz a (teljes) név és cím szerepel, sőt az írásművet és flopit tartalmazó borítékokban a szerző névjegykártyáját (!) is megtaláltuk. A pályázati kiírás értelmében ezt a pályázót és más, teljes névvel, címmel jelentkezőket (többek között a naifu, tegami, panasz, csempe, kudar, venus, preparátum jelíges munkák

szerzőit) kizártuk a versenytől. Végül a 126 pályamunkából kerekén húszat kellett ilyen okok miatt elutasítanunk, további öt (a kampánycsend, randevú, a rendőr, búzavirág, találkozó jelígejű) pályamű lemeze hibásnak és kinyithatatlanak bizonyult (noha a pályázati kiírásban a lemez kinyithatóságának ellenőrzésére külön felhívtuk a figyelmet). A zsűri elé végül 101 pályamű került elbírálásra.

Beérkezésük sorrendjében a pályamunkák – elektronikus úton – folyamatosan az öttágú zsűri elé kerültek, amelynek tagjai csak a végző döntéshozatalkor ülnek össze.

A hivatalos eredményhirdetésre és díjátadásra az előzőleg meghirdetett időponttól eltérően 2004. november 6-án, Aradon, a Jelen Házban, a zsűri jelenlétében kerül sor. A díjazottakat egy héttel előbb meghívjuk a rendezvényre.

A novellapályázat kiírója

Kulturális hírek

Eszterházi álom

„Ideje lenne végre megbékélni a múlttal, és a helybélieknek is befogadniuk a labanc Eszterházy herceget és Haydn-t” – sóhajtott az idei koncertsorozat végén Strém Kálmán hangversenyrendező, utalva arra, hogy az egykor zeneközpontnak számító, ma hivatalosan Fertőd-höz tartozó Eszterházián máig nem sikerült elérni, hogy kitegyék a térképeken 1945 óta hivatalosan nem szereplő település tábláját. Mint mondja, az elmúlt évtizedben háromszor kérte erre a helyi polgármestert, aki háromszor tett rá ígéretet, de aztán minden maradt a régiben.

A Frankfurti Könyvvásárról

A Middle East Media Research Institute (MEMRI) bírálta az idei Frankfurti Könyvvásárt: szerintük több, a kiállításon szereplő könyv antiszemita tartalmat hordoz. Holger Ehling, a Könyvvásár szóvivője szerint a MEMRI kritikusai egyetlen olyan érveléssel sem tudják alátámasztani állításukat, amely egy bírósági tárgyaláson is megállná a helyét. Azonkívül, így Ehling, a Könyvvásár nem foglalkozhat könyvek betiltásával.

Az antiszemitizmus megjelenése várható volt, hiszen az Arab Liga országai voltak az idei könyvvásár díszvendégei. A rendezőség megállapodást kötött a meghívott országokkal, hogy azok tartózkodni fognak minden Izrael elleni támadástól. Nyílt konfliktusra nem is került sor a rendezvények folyamán.

Ismeretlen Goya-képet találtak

Korábban nem ismert, vallásos tárgyú Francisco de Goya-képet találtak a spanyolországi Malagában. Az *Immaculada* (Szeplőtelen) című

képet egyelőre még tanulmányozzák. A festményt korábban a spanyol Mariano Salador Maella munkájának tulajdonították, aki az igazi szerző, Francisco de Goya ismert kortársa volt.

Világszám!

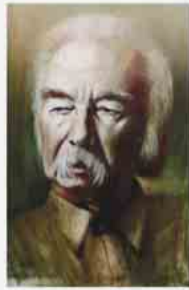
Decemberre elkészül Koltay Róbert új filmje, a *Világszám!*, amelynek cselekménye 1956-ban játszódik. Az alkotás egy ikerpár, két bohóc történetét meséli el. Álmod, vágyak születését és szertefoszlását történelmi szelcsendekben és viharokban.

Filmművészeti múzeum

Elhelyezték a Magyar Filmművészeti Múzeum alapkövét az egykori pasaréti filmgyár területén. A leendő múzeum magántőkéből fog megvalósulni, melléte lakások és filmes vállalkozások számára irodák épülnek. Így eltűnik a pasarét közepén éktelenkedő elhanyagolt, lepusztult gyártelep, de egykori hősei az egyik felújított stúdióépületbe ismét visszatérhetnek. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium megerősítette, hogy a tárcának szándéka támogatni a múzeum megalapítását és működését.

Hiteles álklasszikusok

Hiteles szerzői hamisítványok címmel jelenik meg Olaszországban egy könyvsorozat, amelynek írói nemzetközileg elismert filozófusok. Publikálják például Tasso „Bombázott” Jeruzsálemét, Karl Marxtól *Az osztályharcok történetét*, lesznek ismeretlen művek Platónról, Arisztoteléstől, illetve egy mű, amelyben a lesbikusknak ismert Szapphó bevallja, hogy a férfiakat kedveli. Mindezt olyan szaktudással készítik, hogy a felkészületlen olvasó akár el is hisheti: egy-egy ókori vagy későbbi szerző eredeti munkáját tartja kezében. A hamis szö-



h21
hungarus



h21

CSODÁK ORSZÁGA
HÁTSÓ-EURÁZIA

HATÁR GYŐZŐ

HATÁR GYŐZŐ
CSODÁK ORSZÁGA
HÁTSÓ-EURÁZIA

www.serbian.hu / serbian@serbian.hu
www.epl.hu (2005)
Pf 1714 Budapest 1465, Magyarország
Fax: +36 1 3613 921

Új Irodalmi Jelen Könyvek

GYULA, AZ ELKÉSETT VÁROS címmel novemberben megjelenik az Irodalmi Jelen Könyvek újabb kötete. A szerző ÁRPÁSI ZOLTÁN publicista, a Békés Megyei Hírlap főszerkesztője. Lapunk könyves sorozatának napokban nyomdába adott darabjában a békéscsabai újságíró a Gyulával kapcsolatos írásait gyűjtötte össze. A város rendszerváltás utáni évtizedben nehéz időszakot élt át, a polgármesterek és képviselő-testületek nem találták meg Gyula helyét a megváltozott világban, így az egykori békési megyeszékhely folyamatosan veszített rangjából és vonzerejéből. Árpási – aki ott született és ma is ott lakik – ebben az időszakban közölt és a kötetben most újra olvasható írásaiban nagy aggodalommal és felelősséggel, ugyanakkor indulatosan tette szóvá a látottakat, figyelmeztetett a lecsúszás veszélyére. A kötet látszólag Gyuláról, az elkésett városról szól, valójában mindazokról, akik bizalmat kaptak egy település vezetésére, de a lehetőséggel nem tudtak élni vagy képtelenek voltak a köz elvárásainak megfelelni, esetenként saját elképzeléseiket valóra váltani. A kötet második részében érdekes interjúk olvashatók politikusokkal, művészekkel, másokkal. A közös bennük, hogy valamennyien Gyulához kötődnek, s nélkülük (emlékük nélkül) szegényebb lenne a város.

veghoz itt-ott hamis bibliográfiát csatolnak, máskor az igazi és az áltájékoztató keveredik egymással a könyvekben. A sorozat készítőinek célja: a múlt nagy műveit a mai valóság tükrében megmutatni.

Új Závada-kötet

Megjelent Závada Pál új regénye *A fényképező utókora* címmel. A hírt a Győri Könyvszalón alkotói díjának átadására kapcsán jelentette be a Magvető Kiadó.

Kolozsvári színházi díjak

Tompa Gábor a kolozsvári színház igazgatója átadta a 2003/2004-es évadra szóló, a Művészeti Tanács titkos szavazása alapján odaítélt díjakat.

A debüt-díjat Albert Csilla kapta. Művészi teljesítményükért díjazták Kézdi Imola, Csíky András, Kali Andrea, Hatházi András, Boér Ferenc, Kántor Melinda, Varga Csilla színművészeket. Az újdonságnak számító társulat-díjat megosztva kapta Kántor Melinda és Varga Csilla.

A Bánffy-díjjal a közelmúltban 90. születésnapját ünneplő Senkálzsky Endre érdemes művészt jutalmazták.

Erdély aranya

Erdély aranya és Észak oroszánja címmel egyedülálló kiállítást tekinthetnek meg az érdeklődők a Magyar Tudományos Akadémia székházában. A tárlaton most mutatják be Magyarországon először azokat a tárgyakat, amelyeket 1626-ban Bethlen Gábor fejedelem diplomáciai ajándékként küldött II. Gusztáv Adolf svéd királynak.

Néptáncantológia 2004

Az Ifjú Szívek Magyar Táncegyüttes, a Hagyomány Alap és további társrendezői 2004. november 19–20–21-én rendezik meg a Komáromi Városi Művelődési Központban és a RÉV-ben a 2004-es Néptáncantológiát.

Összeállította IRHÁZI JÁNOS

Lapszámunk szerzői

- (Makkai-)Arany Ágnes – 1944-ben született Sátoraljaújhelyen, tanár, író, szerkesztő, számos angol és magyar nyelvű összeállítás társszerkesztője, prózakötete az *Erőszakok* (2003). Chicagóban él, a Hongkongi Egyetem tanára volt.
- Bogdán László – 1948-ban született Sepsiszentgyörgyön, író, újságíró, szerkesztő számtalan kötete jelent meg, több irodalmi kitüntetéssel jutalmazták, legutóbb Déry-díjat kapott.
- Borsodi L. László – 1976-ban született Csíkszeredában, tanár, költő, legutóbbi kötete az *Ellenpontok* (2003).
- Dinyés László – 1948-ban született Székesfehérvárott, festő, szobrász, grafikus, költő, monográfiákat, művészettörténeti tanulmányokat ír.
- Elek Tibor – 1962-ben született Nyíregyházán. Irodalomtörténész, kritikus, a békéscsabai Bárka főszerkesztője. Legutóbbi kötete a *Fényben és árnyékban* (2004).
- Grecsó Krisztián – 1976-ban született Szegváron, költő, író, a békéscsabai Bárka szerkesztője. Legutóbbi kötete a *Caspar Hauser* (2001).
- Kántor Lajos – 1937-ben született Kolozsváron, szerkesztő, író, újságíró, a Korunk főszerkesztője, többek között 1992-ben Pulitzer-, 1998-ban József Attila-díjat kapott, számtalan kötete jelent meg.
- Kiss András – 1950-ben született Végvár községben (Temes megye), költő, jelenleg a temesvári Bánsági Múzeum természettudományi részlegén dolgozik. Több kötete jelent meg.
- Kovács Katáng Ferenc – 1949-ben született Nyíregyházán, a BME-n szerzett villamosmérnöki diplomát, 1982 óta Norvégiában él, jelenleg az oslói egyetem médiamérnöke. Filmes, író, fordító, festő, irodalomszervező, legutóbbi kötete a *Tiszta szívvel* (2004).
- László Noémi – 1973-ban született Kolozsváron, költő. Legutóbbi verseskötete a *Százege* (2004).
- Magyari Barna – 1965-ben született Nagyszalontán, költő, a Békés Megyei Hírlap újságírója, több kötet szerzője.
- Nagy Mihály Tibor – 1959-ben született Békésen, költő, kötete: *Szomjazó madár* (2001).
- Nagy Noémi Krisztina – 1980-ban született Sepsiszentgyörgyön, a BBTE Teatrológia szakának végzős hallgatója.
- Nikolits Árpád – 1937-ben született Bukarestben, író, újságíró, több kötet szerzője, a legutóbbi a *Hajnali vetítés – A férfi és a magányos szék esete* (2003).
- Szántai János – 1969-ben született Kolozsváron, költő, író, szerkesztő, legutóbbi kötete a *Beszélyek* (2000).
- Szávai Attila – 1978-ban született, Vácott, több lapban, irodalmi folyóiratban van jelen írásaiival.
- Újházy László – 1945-ben született Jánoshalmán, költő, legutóbbi kötete *Hold alatt repülő szekér* (2000).